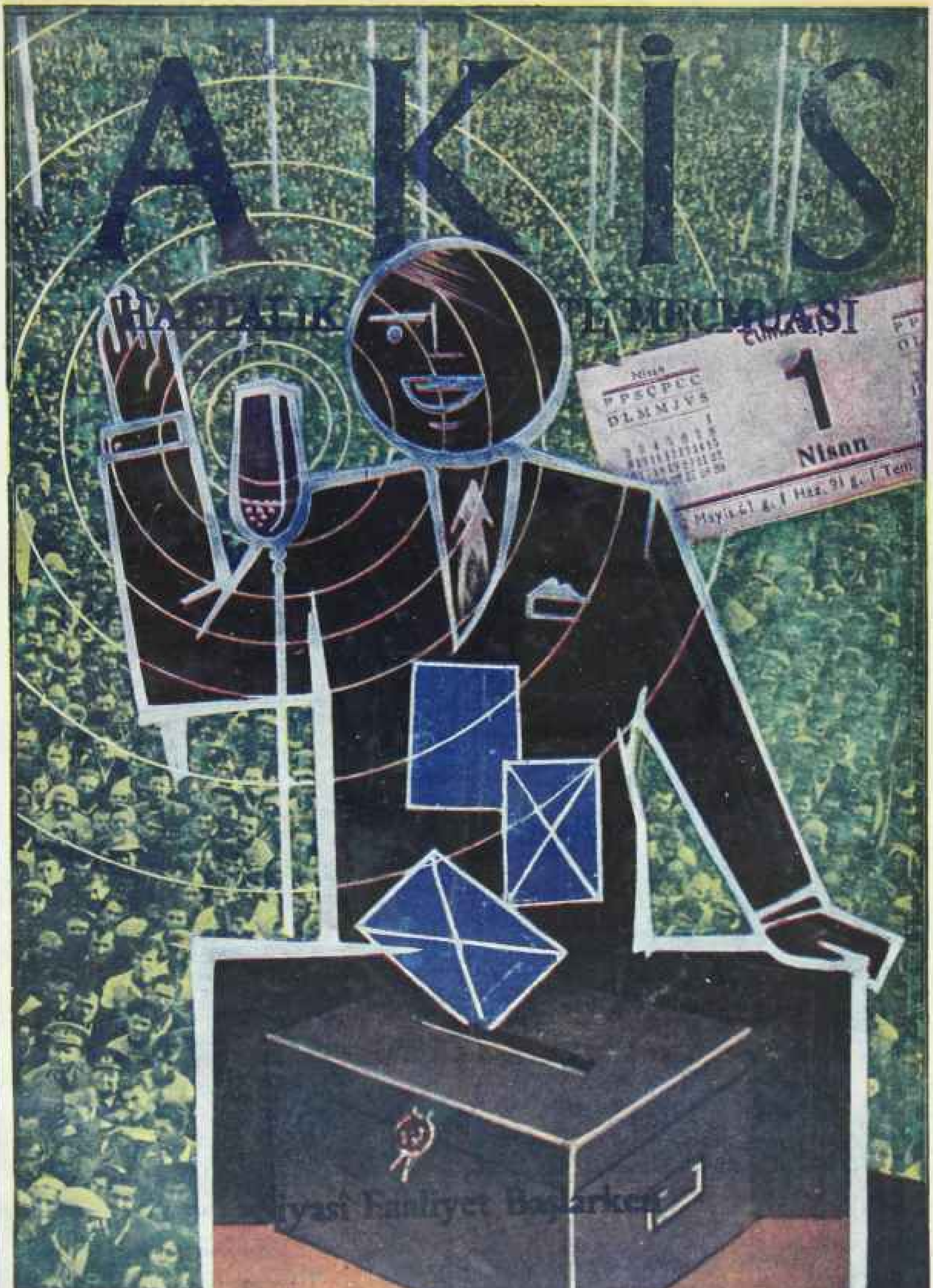
3 NİSAN 1961 SAYI : 353

FİYATI : 1 LİRA

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ
İS İÇİNDEKİ TAVASINI
BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız
ve yalnız FAY Temizleme
Tozu sayesinde gerçek olabilir.
Püro Sabun Fabrikasında
tamamen hususi bir
formülle imal edilen
FAY Temizleme
Tozu, kiri, yağı, pası
ve bütün lekeleri
yokeder... ev kadınının
bilûmum temizlik
işlerinde sür'at ve
kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ
DAHA İYİ
TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutula
rına Para ve Hoş Sürprizler
rasgele serpiştirilmektedir. Yüz
binlerce ev kadını gibi siz de
bugün bakkalınızdan Fay isteyin...

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, cilt: XXI, Sayı: 353

Yazı İşleri

Rûzgarlı sokak Ovehan Kat 3 Daire 1

Tel: 11 *89 92 P K 582 Ankara*

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgarlı Mashan Tel: 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

Akis Neşriyat .Ltd. Şirketi adına *imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü*

Mübin T O K ER

*

Yazı İ*slerini fiilen idare eder*

Mesul Yazıişleri Müdürü

Kartal ALTUĞ

*

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf:

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajans

*

Klişe :

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

8 aylık. (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 Lira

İlan şartları :

Santimi: 20 lira

2 renkli arka kapak : 2 . 5 0 0 TL

İlan işleri :

Telefon : 1 1 52 2 1

TELE . RADYO . REKLAM

Atatürk Bulvarı Büyük Han No. 39

ANKARA - Tel: 12 87 93 • 12 98 77

Dizildiği yer t

Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI : 1 LİRA

Basıldığı Tarih : 2.4.1961

Kapak resmimiz

Siyasi faaliyet içinde

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bi r memlekette Batın uzun zaman baskı altında tutulduktan sonra serbest bırakıldı mı, mutlaka bir ucundan aşırılığa kaçar. Aslında bu. Basın hürriyetini tehdi edan 1 numaralı tehlikedir. Zira, ne derece demokratik ruh taşırsa taşısın bir kudret sahibinin kendisini tenkit edenlerden hazzetmesine imkân yoktur. Zaten sonul rızasıyla katlanmadığı basın hürriyetinin bir takım ellerde aşırdıklara sürüklendiğini gördü mü, hem kendini, hem de kısmen umumi efkarı tatmin eden sebepleri ileri sürüp tahdit yoluna gene sapar. Ama, "Hiç aşırdık olmasın" demek te, pembe rüyalar görmekle birdir. En akıllıca yol "Aşırılık mutlaka olacaktır, bari biz buna karşı tedbirimizi bizzat alalım ve Atatürkün dediği gibi basın hürriyeti - nin suiistimaline karşı en iyi çarenin gene basın hürriyeti olduğuna gösterelim" diyebilmektir. Nitekim, Türk Basınının Şeref Dİvanı bu ihtiyatlı düşüncenin mahsulüdür.

Son zamanlarda bir kaç gazete -Yeni Sabah, Tanin...- yeni bir usûl icat ettiler. Patronlarının diş biledikleri, fakat her seferinde, karşı taraf haldi bulunduğundan aitoldukları kimselerden sözümona hınç çıkarabilmek için bir takım hikâyeler uyduruyorlar ve bunları, yok Fısıltıymış, yok Olup Bitenlermiş, yok Taşlamaymış diye ciddi ciddi yazıyorlar. İnanan çıkarsa, ne âlâ. Gülünüp geçilirse -çoğu zaman yapıldığı gibi-, Patron kendikendini tatmin ediyor ya.. O da kar. Mübarekler, sanki gazete değil, Rockfeller için hususi surette çıkarılan ve İhtiyar zenginin hayatı pembe görmesine yarayan hususi ceride!

Bunlardan Yeni Sabah, daha da akl-ı evveldir. Bu yeni usûlle, politika da yapacak. Onun için patronunun, nezdinde Menderes veya o ekol politikacılarından gördüğü "itibar"ı asla göremeyeceğini mükemmelen bildiği siyaset adamlarına da bulaşmaktadır. Hani insana, "Yahu, bu mu basın hürriyeti!" dedirtecek tarzda.. Ama işte, Patronan işi bir defa daha tam gitmiş, öyle bir vesileyle ve maksatla yazılan uydurukta tabii ismi geçen siyaset adamı değil de aynı yazıda bahis konusu edilen bir başkası fena halde üzülerek cerideyi Basın Şeref Divanına şikâyet edivermiştir. Tabii netice, yapılan niceleme sonunda, beklenildiği gibi çıkmış ve kahkahaların da, göz yaşlarının da sâdece yazarının ve ilham perisinin muhayyelesinde bulunduğu anlaşılmıştır.

Böylece, yalancının mumunun yatsıdan sonra da ışık verebileceğini sananlar -Ah, İdeal arkadaşları Menderesin de başını o inanç yemedi mi?- karanlıkta kala kalmışlardır. Eee, mukadder âkibet!

Doğrusu istenilirse, bu yeni heveslerden dolayı AKİS bir vicdan azabı doymuyor değildir. Zira hevesi, heveslilere verenin AKİS olduğunu biz de biliyoruz. Bu mecmuanın kendine yarattığı kader, bir çok gündelik gazeteyi dahi -haftalıkları hiç saymıyoruz- aynı kaderin avına çıkarmıştır. Ama sâdece üslûp ve çeşit taklit edilip cilayla yetinilince, bu işte gerçek meharetin evvela doğruluk olduğa ve ciddi meselelerin sıkıcı olmayan tarzda yazılmasının bir tesir yarattığı, yoksa kadınlar hamamı dedikodularının hiç alâka çekmediği unutulunca işte her şey böyle, yüze göze bulaştırılıveriyor.

Tebliğ

Prof. Dr. Naci Şensoy başkanlığında aylık mûtat toplantısını yapan Basın Şeref Divanı aşağıdaki tebliğin duyurulmasını kararlaştırmıştır:

19.Şubat.1961 tarihti Yeni Sabah gazetesinin birinci sayfasında, Fısıltı Köşesinde "İnönünün sofrasında kahkaha ve göz yaşları" başlığı altında yayınlanan yazıda hakikate aykırı bazı hususlar tesbit edilmiş ve bahis konusu yayının fertlerin hususi hayatlarını küçük düşürücü şekilde teşhir ettiği görüldüğünden Yeni Sabah gazetesine bu yayından dolayı İHTAR'da bulunulması kararlaştırılmıştır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XXI, Sayı: 259

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

3 NİSAN 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayının gösteri yürüyüşü
Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla

Millet

Elele

İlk gözleri yaşaran emekli albay oldu. Onu yaşlı bir kadın takip etti. Bulvarın İki tarafını hıncahınç dolduran kalabalık hep birden alkışlamağa başladı.

Hadise, geçen haftanın sonundaki cuma günü saat 17'de Başkent Ankarada cereyan ediyordu. Her şey, Çankaya istikametinden gelen bir bando »esi ve hemen akabinde Bakanlıklar yolu üzerinde pırıl pırıl bir asker kafilesinin görünmesiyle başladı. Kafilenin' en önünde bir trafik arabası bulunmaktaydı, Trafik arabasının takriben 10 metre gerişinden Muhafız Alayı forsunu hamil bir GMC gelmekteydi. GMC yi. Muhafız Alayı sancağını taşıyan granit yapılı üç genç asker takip etmekteydi. Daha gerilerden işe Alay bütün haşmetiyle , yürüyordu,

Bulvarın iki tarafını dolduran kalabalık daha da sıklaştı ve 27 Mayıs hareketinin mücahitlerini selâmlamağa başladı. Bundan sonra askerin vs halkın karşılıklı sevgi gösterileri tabloyu daha da hareketlendirdi. Muntazam adımlarla yürüyen "Mehmetçik" o ayak uyduruldu ve Bulvar boyunca yürünmeğe başlandı. Asıl coşkun kalabalık eski adıyla Kızılay, yeni adıyla Hürriyet Meydanında toplanmış bulunuyordu. Nitekim alkış burada daha da şiddetlendi. Bulvarın kenarında yürümekte olan iki genç adam karşılıklı sevgi tezahürlerini seyrederken konuşmağa başladılar. Gençlerden iri yapılı olanı;

"— Bu meydanın bir başka havası var" dedi.

Diğeri. onu tasvip etti:

— Evet. 27 Mayıstan evvel de burası hareketli olurdu."

Bu-sırada yürüyüş devam etmekteydi. Sancağın hemen arkasından gelmekte olan sıranın en başında üç genç subayın ellerinde birer buket çiçek bulunmaktaydı. Program evvelden bilindiği için, çiçeklerin kimlere ait olduğu hususunda pek meraklanılmadı. Buketlerden ilki Orduevine bırakıldı, İkinci buket Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine bırakıldıktan sonra, son merhale olarak seçilen Kız Teknik Öğretmen Okuluna yönelindi. Bu arada göz yaşartıcı hadiseler de cereyan ediyordu. Bunlardan biri Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi önünde vuku buldu. Alay, Fakültenin önüne yaklaşmıştı ki birden sert bir komut duyuldu. Önde yürümekte olan boru takımı derhal sert bir hareketle selâm vaziyetine geçti. Hürriyet mücadelesinin mütevazi

Şu, «Siyasi Faaliyet» dediğimiz...

Metin TOKER

İkinci Cumhuriyetin siyaset hayatı resmen açılmış bulunuyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu hayat zaten devam etmekteydi. Sosyal hâdiseleri kanun metinleri veya yasaklarla ayarlamak mümkün olmadığından ne Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu, ne de onu takip eden İhtilâl Türk cemiyetinde politikayı tatil edebilmiş, hattâ dondurabilmiştir İhtilâl öncesi, belki de çok partili sisteme geçişimizden bu yana siyaset hayatının en ziyade civcivlendiği devri teşkil etmiştir. 27 Mayıstan bu yana ise, yanyana gelen her iki kişinin mutlaka politika konuştuğu bir gerçektir. Şimdi, resmi müsaade verildiğine göre açık siyasi faaliyetin memleket ölçüsünde tatbikatına şahit olacağız . demektir. Bunun Türk milleti için hayırlı olması, her vatanseverin kalbindeki samimi temennidir.

Geride bıraktığımız yıllar hepimizi bazı noktalarda fazla realist, bazı noktalarda ise aşırı idealist, hattâ ütopist yapmıştır. İki tutumun da kendine has tehlikeleri bulunduğu gözden kaçırılırsa bir takım mefhumlar eşyanın tabiatına değil, gönlün arzularına göre kıymetlendirilirse bir karamsarlığın çok çabuk cemiyetimizi kaplaması önlenemez. Bu karamsarlık, normal gidişi mutlaka dejenere edecek bazı tasarrufları teşvik eder. Demokratik hayatın açılış güçlüklerini yenmenin tek çâresi ayakları yerin, Kafayı omuzların üstünde sapasağlam tatmaktan ve sinirlere hâkim olmaktan ibarettir.

Politikanın kadife eldivenle yapılması, temenni edilecek bir husustur. Ancak bunun gerçekleştiği pek görülmüş değildir. Bilâkis, en olgun ve demokrasi terbiyesinde en ileri cemiyetlerde bile seçim devreleri kirli suların bol bol aktığı, ağızlarda çirkin sözlerin mütemadiyen dolaştığı, bir şahsiyet furyasının ortalığı kapladığı, isnatların ve iftiraların akılları durdurduğu zaman parçasıdır.bundan on sene kadar evvel İngilterede bir seçim kampanyasını bir baştan ötekine takip etme fırsatım bulmuştum. Sizi temin ederim, rakiplerin birbirlerine karşı söylediklerini bazen kızarmadan dinlemek kabil olmuyordu. Vatana İhanet, bütün ithamların en hafifiydi. Britanyayı kimin batırmakta, mahvetmekte olduğu başlıca tartışma konusuydu. Şahısların ise, pazara çıkarılmamış İpliği kalmıyordu. Bir kaç gün evvel biten Belçika seçimleri başka bir misaldir. O hürmete şayan Muhalefet lideri Spaak ile oturaklı Başbakan Eyskens'in birbirlerine söylemedikleri pek az şey kalmıştır ki o eksiği de iki tarafın neşir organları başarıyla tamamlamışlardır! Ne Eyskens'in utanmazlığı, ne Spaak'ın NATO'dan aldığı paralara karşılık Kongoyu sattığı bırakılmıştır. Demagoji ise alabildiğine işlemiş ve herkes kütleleri kendi tarafına çekebilmek için bütün yalanları mübah görmüştür. Almanyadaki, İtalyadaki, Fransadaki seçim kavgaları ve Amerikada Truman ile Eisenhower'in birbirlerine reva gördükleri sözler de şüphesiz hatırlardadır. Rakibin rakibe rahmet okuduğu hiçbir demokraside görülmemiştir ve aslında bu kavgalar rejime bir zarar da vermemiştir. Bir şartla: Seçimlerden sonra bunlar seçim devresinin cilveleri olarak kabul edilip memleket hayatını uzun süre zedelemelerine müsaade edilmediği takdirde! Bizim demokrasimizin ölüm çanı 1954 seçimlerinin kampanyası sırasında değil, o seçimler sonunda iktidarda kalan ekibin "İnce demokrasiye paydos" diye kolları sıvamasıyla çalmıştır.

Bugün Türkiyenin hususiyetleri var. Bugün Türkiye bir kardeşlik havasına muhtaç bulunuyor. Bugün Türkiye yaralarını sarmak zorundadır. Bugün Türkiye, kapısında bekleyen düşmanlarınla limitli gözleri altındadır. Bunlar hep doğrudur. Bunları, açılan siyasi faaliyet içinde herkesin dikkat nazarına alması, ona göre davranması gönlün arzusudur. İnsan, biraz afaki düşündüğünde "Neden olmasın" diye hevesleniyor da.. Ama, nihayet bir "meşru iktidar kavgası" olan seçimlerde hiç aşırılık beklememek hayaldir. Aşırılıkları azaltmanın tek çâresi, öyle tutumları itibardan düşürmekten İbarettir. Memleketin şu intikal devresindeki idarecilerinin, kendini bilen basınının, uyanık umumi efkârının omuzlarındaki asıl yük budur. Yoksa tahditler, tehditler, ellere zorla-kadife eldiven geçirtme teşebbüsleri hep geri tepen silâhlar olacak zarar verecektir. Politikacıların çekişmelerini, birbirleriyle mücadelede tatbik edecekleri usulleri, davranışlarını tam bir sükûnet içinde seyredebilirsek, rejimin normal kusurlarım mübalâğa etmezsek, gökteki aya istemeye kalkışmazsak ve en mühimi kuvvetin mutlaka kafa ezmekte kullanılamayacağını natırımızda tutarsak sonuna getirdiğimiz işi başarıyla tamamlarız. "Kuyruklara ve "Düşük"lere, kelime olarak dahi tâviz vermeye kalkışacakların çıkmamasına hiç imkân var mıdır? Hiç imkân var andır ki zümrüd-ü anka "D.P. oyları" politikaçıların gözünü kamaştırmasın? Bir takım sevimsiz tiplerin açılan siyasi hayat için de arz-ı endam etmemesi nasıl beklenebilir? Bunlar yazacaklardır, söyleyeceklerdir. Onbeş yıllık fersude D.P. propagandasına bile bugün hâlâ sarılanlar ve onunla bir şeyler yapabileceklerine inananlar yok mu? Küfredene karşı küfrün itibarını kırmak, aşırılıkları aşırılığın yetersizliğini gözler önüne sererek tesirsiz kılmak, yalanların suratına hakikatin şamarını çarpmak.. Ve her şeyin en ziyade kızıştığı anda serinkanlılıktan hiç birşey kaybetmeksizin milletin sağduyusuna güvenmek.. Memleketin, bir takım kimselerden istediği budur. Son yıllar suni olan her balonun, zamanı geldiğinde tek bir iğne darbesiyle ve ne kadar kolaylıkla patlatılabildiğini göstermiştir. Böyle balonlardan korkmak için hiç bir sebep yoktur. Bütün felâketler yer ayakların altında kaymaya ve kafa omuzlar üstünde sallanmaya başlayınca belirir. '

Bir memlekette demokratik hayat açılacak ve her şey sâdece gönlün arzuladığı gibi cereyan edecek! Bunun çâresini kimse bulamamıştır. Bırakacağız söyleyecekler, bırakacağız yazacaklar. Bizim de elimiz armut devşirmiyor ya.. Ağzından bir tek gün bir tek kötü söz çıkmamış İnönü kendisine "Profesyonel Cani" diye saldıranları sâdece sabrıyla değil, haklı olduğunu bilmenin verdiği kuvvetle, emniyetle altetmiştir. Siyasi faaliyet her yerde nasıl oluyorsa, bizde de aynı şekilde olacaktır. Kristof Kolombdan bunca asır sonra Amerikayı bir defa daha keşfe kalkışırsak, işte anıl hatayı o zaman işleriz.

kahramanları "Üniversitelilere, Ordu şükran borcunu eda ediyor ve Fakülte binasını selâmlıyordu. Askerin davranışı öğrenciler tarafından "yaşa! varol " ve "Bravo!" sesleriyle mukabela gördü. Alkışlar devam ediyordu. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesiyle Kız Teknik Öğretmen Okulu arasındaki 30 metrelik mesafe bir anda katedildi. Kız öğrenciler burada bir koridor meydana getirmişleydi. Fakat beklenilen olmadı Son buketin teslim alınması için bir kız öğrencinin. Bulvara çıkması, icap etti. Yürüyüşün mühim kısmı bitmişti. Bundan sonra tanklar ve silâhlarla mücehhez, birlikler seyredilmeğe başlandı, Halk alkışlıyor, alkışlıyordu.

Hareket, son zamanlardı kıpırdanmaya başladıkları hakkında haberler alıp yürüyen bir takım kimselere karşı hazırlanmıştı. Maksat, 27 Mayın gerçekleştiren kuvvetlerin, hedefe demokratik İkinci Cumhuriyetin millet iradesine dayanan seçimlerle kurulması- bu kadar yakınlaşıldığı sırada elele kalmakta devam ettiklerini göstermekti. Geçen tanklar ve o esnada göklerde uçan jetler kuvvetin ve imanın bir arada bulunduğunu bir defa daha ortaya koydu.

Kıpırdanan var mıydı, yok muydu? Her halde kıpırtıların gürültüsü kıpırtıların kendinden çok daha fazlaydı. Sesler âdeta amplifikatörlerle büyültülüyordu. Ama gene de, bir ihtiyatsızlıkta bulunulmaması tavsiyesi 31 Mart günü başkent caddelerindeki gösteriyle pek dostane bir tarzda yapıldı.

C H. P.

Sarı binanın esrarı

(Kapaktaki hazırlık)

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında üstüste üç gece, başkentin meşhur Hürriyet Meydanına bakan bir tepeciğin üzerindeki ziyadesiyle meşhur sarı binanın ışıklarının yandığını görenler öyle büyük bir hayrete kapılmadılar. Bina, C,H.P. nin şirin Genel Merkeziydi. Siyasî faaliyetin başlayacağı ilân olunduğuna göre, Türkiyenin büyük ve köklü partisinde bir takım hazırlıkların yapılması tabiiydi.

Ama, gecelerin ilk ikisinde Türkiyenin büyük ve köklü partisinin ileri gelenleri insanın ağzım ilk bakışta açık bırakacak bir hususim halli için sert, çetin mücadele verdiler. C H P. muhalefet yıllarında, hattâ muhalefet yıllarının hemen başında, iktidara geçtiği takdirde seçim sistemi olarak nisbi temsili kabul edeceğini bildirmişti Daha sonra bu, bir açık taahhüt olarak da Türk milletine vaad edildi. Fakat seçimlerle, alâkalı kanunun ve Anayasanın Temsilciler Meclisine gelmesinden bu yana bir takım C.H.P. lilerin başka havalar çalmakta olduğu hayretle görüldü. Bu havalar, seçimlerle alâkalı kanunun komisyondaki müzakereleri sıralarında açıkça terennüm de edildi. Bazı C.H.P liler ufukta seçimlerin hem. de partilerinin kazanacağı aşağı yukarı muhakkak seçimlerin görünmesiyle birlikte nişbî temsile karşı bir soğukluk duymaya başlamışlardı. Görüşmeler sırasında, itibarından pek kaybetmiş olduğundan dolayı "Ekseriyet Sistemi" lâfı pek söylenmediyse de, Türkiye için ondan da bin kat kötü. bir usul olan, fakat adına kulaklar aşina olmadığından ağızlardan daha kolay çıkan "Dar Bölge" sözü sık sık duyuldu. Canım, Demokrasinin beşiği İngilterede dar bölge usulü tatbik edilmiyor muydu? Bizde de, siyasî partileri çoğaltan bir sistem olarak bilinen nisbî temsilin mahzurları dar bölgeye gidilmek suretiyle önlenebilirdi! Üstelik: M.B.

C.H.P. Meclisinin 1 Nisan toplanlasında üyeler

Bu balık başka balık

K. nde de, haklı olarak, memlekette siyasi partileri çoğaltacak, hükümet edilmesini giiçleştireçek bir sitemin aleyhinde hava esiyordu. Propaganda derhal ve süratle tezgahlandı. C. H.P. nin devlet adamı Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal bu faaliyetten haberdar olunca, neredeyse yerinden bir karış havaya sıçrayacaktı. İsmet inönüye gelince, o durumu sakin bir tarzda karşıladı ve tutumunu bir cümleyle açıkladı "Katiyyen rıza göstermem!" Bu, meselede Genel Baskanın liderlik prestijini ortaya koyacağının delilini teşkil etti.

Üşüten İhtimaller

Aslında, bazı C.H.P. lilerde nisbî temsile karşı duyulan ani şoğukluk memleket mülânazalarından ziyade şahsî bir takım, endişeler neticesi doğdu, herkes C.H.P., nin istisnasız her ilde en fazla oyu toplayacağından emindi. Ama on milletvekili çıkaracak bir bölgede C.H.P yedi milletvekili alırsa, nisbi temsille üç milletvekilliği de diğer siyasî görüşlerin temsilcilerine gidecekti. Parti bakımından bu bir dert değildi. Hatta, iyi bile olacaktı. Ama on kişilik C.H.P. aday listesinden üç kişi ister istemez düşecekti. İşte. kendilerini böyle bir duruma namzet görenler bayrağı açtılar. Bunlar, ilçelerde veya başka mahallerde kuvvetli şahıslardı. Ama, listenin başına da geçemeyeceklerini biliyorlardı, Nisbi temsil, seçilme şanslarını hemen hemen sıfıra düşürüyordu. Halbuki dar bölge usulü kabul edildiği takdirde rakiplerini yenmeleri işten bile değildi, Bunu söyleyenler tabii, dar belgelerin bugünkü şartlar içinde Türkiyede Parlamentoya ne menem adamlar gönderebileceğini ve aralarda nasıl bir demagoji, gericiliğe taviz yarışının başlayacağını düşünmemeyi tercih ettiler, İşin şaşılacak tarafı yüzdeyüz inkılapçı oldukları halde, malûl bulundukları "Parti kompleksi" dolayısıyla üzerinde bulundukları dala balta sallayan iyiniyet sahiplerinin bu profesyonel particilerin safında görünmeleri **oldu.** Bunların, önlerine açılan büyük ve gerçek tehlikeyi farketmemeleri bir sürpriz, teskil etti. Bunun üzerine C. H.P. nin sevk-ü idaresini deruhte edenler haftanın sonundaki iki gece meşhur sarı binada iki toplantı tertiplediler, Bunlardan ilkine daha ziyade Parti Meclisinin üyeleri çağırıldılar. Görüşmeler sabahın ikisine kadar sürdü. Ertesi gece, Temsilciler Meclisinde bulunan C.H.P. liler bir araya geldiler, Her iki toplantı da bizzat Genel Sekreter Aksalın başkanlığında yapıldı, Gerekseydi bizzat İnönü de gelip görüşünü savunacak

Kulağa Küpe

Son Hikaye

Celal Bayara anlattılar :

"— Biliyor musunuz, Adnan Menderes her akşam bir beyaz **atın** üstüne binip **EYÜP** Sultana gidiyor, orada iyi **saatte** olsun**larla** görüşüyor!".

Bayar acı acı güldü:

". Adnanın deli olduğunu bilirdim ama, demek tam sapıtmış. Madem ki gidiyor,sonra **ne akla hizmet dönüyor yahu ?"**

ve C.H.P. nin muhalefet yıllarındaki taahhütlerinden kıl. kadar ayrılmasına asla rıza göstermeyeceğini hiç bir şüpheye mahal bırakmayacak tarzda açıklayacaktı. Fakat ikinci toplantının, sonunda basiret hakim oldu.

Görüşmeler sırasında nisbi temsil aleyhtarları arasında Temsilciler Meclisinde en sıkı kulis yapanın eksantrik Muharrem İhşan Kızıloğlu olduğu anlaşıldı. Kızıloğlu, çeşitli sebeplerden kendisiyle kafa denkliği yapan C.H.P. lilerle temas etmiş, onlara bunun yüksek çevrelerin de arzusu bulunduğunu söylemişti. Kızıloğlunun kulisini yaptığı bir diger husus, Devlet Başkanlarının tek dereceli şeçlimle doğrudan doğruya millet tarafından seçilmesi teziydi. İki sistemin şâlikleri hemen hemen aynı oldular. Dar bölge bahsinde -belki de bir başka benzerlikleri ekzantriklikleri olduğundan- Cemil Sait Barlas şampiyonların en ilerilerinden biri olarak göründü. Rejimi tamamile dejenere edecek öteki teklifin şampiyonluğunu ise bir takım tertipler peşinde olan Kasım Gülek üzerine aldı. Fakat sarı binadaki toplantılarda bu iki görüşten ikisinin de C.H.P. nin, desteğine asla şahip olamayacağı anlaşıldı. C.H.P. nisbi temsili savunmakta devam edecek ve İkinci Cumhuriyete hazır elbise gibi alınmış bir belirli nisbi temsil değil, bir çok batı memleketinde yapıldığı gibi memleketin şartlarına en fazla uyan bir nisbi temsil esasını giydirecekti. Ekseriyet sisteminden bu kadar çeken memleket elbette ki bir de dar bölgenin daha da tahrip edici tesirlerine maruz bırakılmayacak

İsmail Rüştü Aksal
İş başa düşünce..

Parti Meclisi

Parti Meclisinin bitirdiğimin haftanın sonundaki toplantısı, işte böyle iki dramatik geçenin sabahında yapıldı. İnönü, siyasî faaliyetlerin başlama günü ilân edilip edilmez Partinin bu, Kurultaydan sonraki en yüksek organını toplantıya davet etmişti.

O sabah, Karanfil Sokaktaki Şenel Merkezin önünde hareketli ve bereketli dakikalar geçirildi, Başkentin açıkgöz başın mensupları saat .'9'u bir kaç dakika geçe Karanfil Sokaktaki binanın kapısı önünde nöbete geçtiler. O gün takvimler 1 Nisam gösteriyordu ve kademeli bir siyasi faaliyete başlanmış bulunuluyordu. Bunun içindir ki başkentin gözde semti Yenişehirin en mutena yerinde bulunan C.H.P. Genel Merkezi, canlılık alâmeti gösteren ilk siyasî bina oldu.

Haftanın sonundaki o güneşli bahar sabahı, saatin 9.30 a geldiği sırada Parti Meclisi üyeleri sökün, etmeğe başladılar. İlk gelen, Ferit Melen oldu. Melen, ılık havaya rağmen henüz kalın paltosunu çıkarmamıştı. Ağır ağır ve sallanarak merdivenleri çıkmağa başladığında basın mensupları önünü kestiler, Melen birden şaşırdı. Zira. ilk gelen olmak fırsatım kaçırmıştı. Gülerek muhabirlere baktı ve:

Merhaba! Hayrola, gene erkencisiniz?" diyerek; kapıdan içeri girdi ve hemen üst kata, çıkmağa başladı.

Meleni C.H.P. nin yakışıldı Genel Sekreteri Aksal takip etti. Aksal ko-

yu renk bir pardesü giymişti. O da foto muhabirlerini selâmladı ve içeri girdi, doğruca odasına geçti. Sonra Parti Meclisinin diğer üyeleri gelmeğe başladılar. Turan Güneş 9.50 de kapıdan içeri girdiğinde, hemen hemen toplantı nisabı dolmuştu. Fakat foto muhabirleri için nöbet faslı henüz sona ermemişti. Nitekim, beklediklerine pişman da olmadılar. Zira bir müddet sonra Karanfil Sokağın başından dönen bir Opel taksiden C.H.P. İstanbul ekibinin asları İlhami Sancar ve Ratip Tahir Burakın indigi görüldü. Nedense basın mensupları, Ratip Tahire hususi bir alâka duyuyorlardı. Nitekim bir becerikli muhabir, yanındaki arkadaşına döndü ve:

"— İşte sana iki kodaman C.H.P. li! Hemen flâşı patlat" dedi.

Bu sözler üzerine bol sayıda flâş parıltısı Ratip Tahir ve İlhami Sancarı yaladı. Basın mensupları artık nöbetin bittiğine inanmış olmalılar ki yukarı kata çıkmağa hazırlandılar. Asıl bekledikleri, İnönü gelmemişti. Üyelerin arkasından Karanfil Sokağın şirin ve güngörmüş binasının üst katına tırmanıldı. Üst katta, merdivenin bittiği yerde ufak bir antre ve hemen karşısında da bir geniş salon vardı. Salonun orta yerinde, yanyana getirilmiş tahta masalardan mürekkep bir masa bloku bulunmaktaydı ve üzerine yeşil bir çuha örtülmüştü. Masanın tam karşısında ise kırmızı kumaş üzerine tespit edilmiş altı ok dikkati çekmekteydi. Basın mensupları, odaya şöyle bir göz gezdirdiler ve sonra kapının önünde durarak Parti Meclisi üyelerinin masada yerlerini almalarım beklediler. Bekleyiş uzun sürmedi. Üyeler oturdular ve sabah gazetelerini tetkike koyuldular. Daha toplantı açılmamıştı. Halbuki bilhassa foto muhabirleri pek acele ediyorlardı.

Genel Sekreter Aksalın salona girmesiyle foto muhabirleri, müsait pozlar tespit etmek için hazırlandılar. Aksal, masanın başındaki yerine seçmişti ki ilk flâş patladı. C.H.P nin başarılı Genel Sekreteri, foto muhabirlerinin bu aceleci hallerini tabu karşıladı ve:

"— Durun durun, daha toplanmadık. Hele bir toplanalım, bol bol çekersiniz" dedi.

Tam bu sırada Parti Meclisinin şakacı üyesi Ratip Tahir önündeki mikrofonla oynıyarak:

"— Haydi canım, toplandık bile. Çekin bakalım" dedi.

Foto muhabirleri çalışmağa başlamışlardı. Bol bol poz tespit edildi. Bir sıkıntılı devirden sonra CH.P. liler neşelerine kavuşmuşlardı. Toplantıya en geç gelen Kemal Satır salonun kapısında göründüğünde, üyeler hep bir ağızdan:

"— Durun, Satırsız resim olmaz, o da gelsin" diye muhabirlere takıldılar.

Kemal Satır masanın uç tarafına doğru yürüdü ve İbrahim Öktemin yanındaki boş sandalyaya ilişti.

C.H.P. liler toplantıya geliyorlar

Kazan kaynıyor

Üç konu

Parti Meclisi üç konuda karar alma mevkiinde bırakıldı. Bunların ikisi siyasi faaliyetin başlamasıyla ilgiliydi. Üçüncüsü daha genel politika meselelerini ilgilendiriyordu.

Evvelâ, Partinin kendisine bir çekidüzen vermesi gerekti Bunun yolu da kongrelerdi. Şimdi kademe toplantılarına ve Kurultaya müsaade olunduğuna göre bunun usulünü tayin etmek lazımdı. Merkez İdare Kurulu Parti Meclisinin toplantısından evvel kendi arasında bu meseleyi bir karara bağladı. Kongrelere sıfırdan başlanacaktı. Yani, bütün teşkilât kademeleri yeniden seçilecekti. Yapılmış kongreler devrini tamamlamış sayılıyordu. Şimdi ocaklar ve bucaklar bulunmadığına göre, ilçe ve il kongreleri yapılacaktı. Ancak burada Merkez İdare Kurulunun karşısına bir mesele çıktı. İyiydi, hoştu ama İlçe kongrelerinin delegeleri kimlerden müteşekkil olanaktı? Bir ilçenin bütün C.H.P. lileri aynı toplantıda bulunamazlardı ya.. Bunları ne salonlar, ne meydanlar, ne stadyumlar alırdı.

O zaman, Genel Merkez bir usul kabul etti. Her köyden, o köyde C.H.P. nin son seçimlerde aldığı oyla nisbetli delegeler tesbit edilip gönderileceklerdi. Tesbit işini mahallin kayıtlı C.H.P. lileri kendi aralarında yapacaklardı. İlçe kongreleri İl kongrelerinin delegelerini, il kongreleri de Kurultaya gidecek temsilcileri ve tabii, kademenin teşkilâtını seçeceklerdi. Fikir, Parti Meclisinde de taraftar topladı. Bu vaziyete göre C.H.P. Nisan ayı içinde ilçe kongrelerinin delegelerini tesbit edecek, Mayıs içinde ilçe, Haziran içinde il kongreleri tamamlanacak ve Temmuzda da Kurultay yapılacaktır.

Bu faaliyet esnasında Parti nasıl bir tutum takınacaktı? Parti Meclisinin karara bağlayacağı ikinci mesele buydu. İlk toplantı gününün öğleden sonrasında İsmet İnönü gelip te başkanlık makamına geçtiğinde liderin bu hususta kati fikirleri bulunduğu görüldü. C.H.P. diğer partilerle sureti katiyyede uğraşmayacak, her hangi bir polemiğe girmeyecekti. Başka partilerden mi sual açıldı? C.H.P. liler "Allah işlerini last getirsin" diyecekler ve kendi işlerine bakacaklardı. Millete, CH.P. nin ciddi fikirlerle kendisini takdim etmesi şarttı. Bu yüzden boş çekişmelerle kaybedilecek vakit yoktu, CH.P. nin hele şu son zamanlarda hiç alâkası bulunmayan bir takım icraattan dolayı itham altında bulundurulduğu doğruydu. Yeni partilerin oy toplamak için bir "C.H.P. ye veriştirme" yarışına geçtiği de biliniyordu. Ama, dalma temkinin ve basiretin, iyimserliğin timsali olan tecrübeli İnönünün bu balonların kolaylıkla patlatılacağı hususunda en ufak endişesi bulunmadığı görüldü ve bu, yüreklere su serpti. Demek ki, açılacak siyasî faaliyet devresinde CELP. kendi işine bakacak hiç sinirlenmemeye çalışacak, iftiralar ve çamur atmalar karşısında kös dinlemiş halini muhafaza edecek, muhatap olarak milleti bilecekti. İnönü kardeşlik havasını ancak bu sayede mümkün görüyordu ve seçim kampanyasının sükûnet içinde geçmesi için CH.P. elinden geleni yapacaktı.

Bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün delegeler görüşmelerin hararetine kendilerini öylesine verdiler kî yemek saatinde hemen hiç kimse sarı binadan ayrılmadı. Sandviçlerle iktifa olundu ve tartışmalara devam edildi. Bu konularda aşağı yukarı bir fikir'birliğinin mevcudiyeti sezüiyordu. Gerçi bir takım üyeler illerden gelen ve hâdiseleri pek mahalli açı-

Meseleler

C.H.P. Hakkında

Batı demokrasilerinde doktrin partilerin artık kaybolmakta olduğu bir gerçektir. Pek aşırı sağların ve pek aşın solların dışında herkes cemiyeti daha mesut, daha müreffeh bir hala getirmesin yolları üzerinde gittikçe daha mutabık hale geliyor. Bu yüzdendir ki yer yer muhafazakarlarla sosyalistler başarılı koalisyonlar kurabiliyorlar ve memleketlerini gül gibi idare ediyor» lar. Ama bu partilerin, bir fikir etrafında birleşen insanlar topluluğu olmaları vasfını ortadan kaldıran bir husus değildir. Prensipler ne derece geniş tutulursa tutulsun, hâdiselere bakış açısı ne kadar açılına açılsın gene da bir takım ana düşüncelerin siyasî teşekküllere hakim olması şarttır. Aksi halde partilerin sebeb-i hikmeti ortadan kalkar ve bunlar her çalgıcının kendi telinden çaldığı, bu yüzden de bir kakafoniye sebep olduğu orkestralara döner. Böyle, hallerde, orkestra şefinin, değneğini önündeki tahtaya kuvvetle vurması ve notaya göre çalınması lüzumunu hatırlatması şart olur. Tesbit edilmiş notanın haricine çıkmak isteyenler için ise çare orkestradan çıkmaktır.

Son yılların mücadeleleri C. H. P. yi, bir bakıma, işin bu tarafını ihmal zorunda bırakmıştır. C.H. P, nin bütün gayretini 1954- 57 arasında kendi varlığını, 1957 - 60 arasında ise memleketin kaderini Menderesin ve arkadaşlarının elinden kurtarma istikametine tevcih etmesi "fikir disiplini" mefhumuna gözlerden uzak kılmıştır. İnkılâptan sonra ise siyasi hayatın resmen tatil edilmiş bulunması bir zapt-u raptı güçleştirmiştir. Şimdi, iktidarın yakınlaşmış olması bu köklü ve büyük teşekkül içinde Ur takım şahsi düşüncelerin ana fikirlerin üstüne çıkma, sevdasını körüklemektedir. Milletin, mukadderatını hiç olmazsa ilk seçim devresinde aline emanet edeceği hemen hemen yüzde yüz olan C.H. P. nin bizi "istikamet verici görüşler*' etrafında taraftarlarını birleştirmesi, buna. uymayanlara ise kapıyı göştermesi son derece iyi olacaktır. Zira bir partinin, "İstikamet verici görüşler"den mahrum halde millet kaderine el koyması, aklın alacağı Ur husus değildir.

Yıllar yık nisbi temsilin şampiyonluğunu yapmış, bu hususta millete şeref sözü ve teminat vermiş C.H. P. içinde ismi bilinen bir takım kimselerin bugün tam bir fütursuzlukla "dar bölge" veya "ekseriyet sistemi" lâflarını ağızlarına almaları karşısında ağızlar ancak açık kalabilir. Gerçi, "milli menfaat*' etiketi altında sunulan bu görüşlerin aslında bâzı şahsi endişeleri gizlediği öylesine açıktır ki bir çocuğun bile bunu görmesi kabildir. Kendilerini "mahalli kuvvet" sananlar, bu "mahalli kuvvet"leri kendi .kanadı altında toplayıp *bir* huruç hareketi ilanlayanlar ve nihayet daha tehlikelisi, bâzı çevrelere hoş görünme suretiyle oyun çevirmeye kalkışanlar C. H. P. nin bütün mânevi bağlama hiçe sayan başlıca uç grubu teşkil etmektedir.

Nisbi temsilin, ama en kaba manasıyla nisbi temsilin, bir takım mahzurlar taşıdığı hiç kimsenin meçhulü değildi ve bu konudaki ders kitapları dahi bunları anlatmaktadır. Ama içinde bulunduğumuz şartlar altında bu mahzurlar, sistemin faydalan yanında ikinci derecede kalmaktadır. Bir siyasi teşekkül hiç bir bağla bağlı bulunmasa da bugün seçim sistemi konusunda bir karar alma mevkiinde olsa, eğer sâdece millî menfaati düşünüyorsa mutlaka nisbi temsil tarafına eğilecektir. Bir defa bu yanıldıktan sonra, bir çok Batı Avrupa memleketinde olduğu gibi nisbi temsilin mahzurlarım asgariye indirecek, onun faziletlerinden faydalanmayı sağlayacak, ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği düşünülebilir, Ama. 1961 Türkiye--inde "dar bölge" veya "ekseriyet sistemi'ni bir arka fikir taşımadan savunmak, kolay değildir. Bu, bir C. H. P. li için ise tamamile imkânsız olmalıdır. Zira C. H. P, Türk mîlletine karşı bu konuda taahhüt altındadır.

C. H. P. içinden yükselen çatlak sesler bu kadar değildir. Parti, norma, ve paternalizmden uzak bir demokratik sistemi kendisine prensip edinmişken, bu vadide eh küçük bir taviz kendisi için bahis konusu değilken bir takım C H. P. liler rejimin çehresini tamaraile değiştirecek görüşler savunmaktadırlar. Siyasi sistemin kuvvetler muvazenesini altüst edecek böyle görüşlerin niçin ve kimler tarafından savunulduğu şüphesiz malûmdur. G. H. P. batılı manasıyla bir parlamanter rejimi memleket için tek selamet yolu görürken, bu zevatın yeni merciler yaratma teşebbüsü kolay kabul edilir bir gayret sayılamaz.

Bir parti içinde fikir münakaşasının anlaşılmayacak bir tarafı yoktur. Ama C. H. P. ilk Kurultayına kadar Türk milletine karşı bir takım taahhüdlerle bağlıdır. Sözleri Partiyi ilzam eden şahısların bu görüşlerin aksi düşünceleri savunmalarına müsaade edilirse, prestijinden, kaybeden Partinin ta kendisi olur. Bu fikirleri savunma yeri Kurultaydır. Eğer "dar bölge"nin veya bir garip çeşit parlamenter sistemin şampiyonları fikirlerini Kurultaya kabul ettirirlerse, bunların millet menfaatine uygunluğunu ortaya koyarlarsa on» dan sonra o fikirlerin akabil savunmak parti disipline aykırı kaçar. Ama o vakte kadar hiç bir partilinin, bu zaten aiyadesiyle geniş hudutların dışına çıkmasına cevaz, elaman, Böyle bir müsaade, parti mefhumuyla taban tabana zıttır ve sâdece bir keşmekeşin tohumudur.

C. H. P. için ilk hedef, orkestrayı okestra şefinin notaya uygun idaresi altına sokmak olmalıdır. Bu hedef gerçekleştikten sonra büyük ve köklü partiyi daha bir çok vazifenin beklediği hatırlanırsa elin çabuk tutulması lüzumu kolayca ortaya çıkar. Seçim arefeleri yalnız vatan satıhlarında değil, parti künyelerinde de suların dalgalandığı devrelerdir. Böyle devrelerde belirli yollardan sapmalara asla müsaade edilemez. Hele C. H. P. gibi şu son yıllarda demokrasi savaşının gerçek öncülüğünü yapmış bir teşekkül, kendi kendini inkâr etmeksizin o yıllarda savunduğu prensiplerden ayrılmış ithamı altında kalmaya razı olamaz.

Başkalarının icraatından dolayı vebal altında bırakılırsa, C. H. P. o handikapı bir anda yenebilir,, Ama kendi icraatındaki aksaklıkların vereceği zarar kolay kolay telafi edilemez, Memleketin bugünkü menfaati ise, milletin kaderini eline vereceğimiz siyasi teşekkülü vazife gününde sapasağlam ve dimdik bılmamızdadır. '

dan görmekten doğan telâşlı haberlerin tesirlerini üzerlerinde hissetmiyor değillerdi ama, Parti Meclisinde İnönünün sükûneti çabuk ve kolaylıkla hakimiyet tesis etti.

Cumartesi gecesi görüşmeler geç vakte kadar sürdü ve ertesi gün yeniden toplanılmasına karar verildi. Seçim sistemi veya ona benzer Genel Politika konularında da Parti Meclisinin fikirlerinin tesbiti şarttı. Bunlar bir tebliğ halinde millete duyurulacaktı. Tebliğde teşkilata hitap eden satırların yanında millete seslenen satırların da bulunacağı hemen hemen muhakkaktı. Bu satırlarda C.H.P. şüphesiz, muhalefet yıllarındaki taahhütlerinin tamamına sadakatini bir defa daha ve resmen ilân edecek, partinin içinde kalmak isteyenlerin o konularda nasıl konuşmaları gerektiği hususunda ikazların en tesirlisini yapacaktı.

Milletin de C.H.P. den beklediği buydu.

Politikacılar

Üstad ve ötesi

Geçtiğimiz haftanın birinci günü İstanbulda, rüzgârın fasılasız estiği Yıldız tepesindeki Balmumcu Özel Garnizonunun önünde park etmiş bekliyen 38422 özel plâkalı otomobil, 68 gün mevkuf kaldıktan sonra tahliye edilen, yaşı yetmişe yaklaşmış, ak saçlı bir adamı aldı. 1960 modeli siyah Mercedes'in içinde genç ve güzelce bir kadın vardı. Mercedes, Kabataş İskelesinden araba vapuruna binerek Üsküdara geçti. Feneryolunda Bağdat Caddesinden dar bir asfalt yola, Eflâtun Sokağına saparak, geniş ve nefis bir bahçe ortasında inşa edilmiş pek açık gri renkteki muhteşem bir köşkün önünde durdu. Yetmişine merdiven dayamış, ortadan uzun boylu, kırmızı yüzlü -Fransada geçirdiği yıllar zarfında iyi şarabın zevkini almıştır-, adam önde, kadın arkada Mercedes'ten indiler, evvelâ demir bahçe kapısından, müteakiben de villânın cakalı tahta kapısından girerek gözden kayboldular. Adam 147'lerden, Anayasa Ord. Prof.'ü Dr. Ali Fuat Başgil, kadın da yedi - sekiz sene önce Hukuk Fakültesinde talebesi iken evlendiği eşiydi.

Başgil ismi cismi bilinmiyen, ne olduğu belirsiz bir aylık dergide -Dünya ve Türkiye-, meşhur Yeni Sabahtan, iktibasen neşredilen bir makalesinden dolayı, Örfi İdare Kumandanlığınca yılbaşından 18 gün sonra evvelâ nezaret altına alınmış, arkasından da tevkif edilmişti (Bk. AKİS - S: 342). "Bugünkü iç siyasi durumda Kurucu Meclis nasıl seçilebilir?" başlıklı yazı, münfesih D.P. yi övücü ve Kurucu Meclisin meşruiyetini şüpheye düşürücü mahiyette görülmüştü. 800 - 900 tirajlı Dünya ve Türkiye müddetsiz kapatılmış, çarşaf çarşaf ilân toplamakta maharetli sahibi yaşlı Bayan İhsan Beri ile delikanlı Yazı İşleri Müdürü Osman Gürdemirelin de âkibetleri, Başgilinkinin aynı olmuştu.

İmzasına, istisnasız bütün gerici dergi ve gazetelerde rastlanan Başgilin 362217 numaralı telefonu, o kışa taş çıkarttıracak derecede soğuk günde tahliye edildiği haberi süratle yayıldıktan sonra, muttasıl çalmağa başladı. Arıyanları, hattın öbür ucunda eşi, her defasında, hasta sesiyle -kocası gibi müzmin şekeri vardır- karşılıyor, Başgilin "yorgun ve rahatsız" olduğunu ileri sürerek savuşturuyordu. Fakat telefonun fişini çekmesine rağmen -hâlâ öyledir- yakasını gazetecilerden kurtaramıyacağını nihayet idrak eden Başgil, bu sefer kendisi avukatı Musa Başak vasıtasıyla gazete idarehanelerini arıyarak bir basın toplantısı yapacağını bildirmeğe mecbur kaldı.

İstanbul gazetelerinin partiler muhabirleri yanlarında fotoğrafçıları olduğu halde ertesi gün, randevu saati olan 16 da, zincirle bağlandığı kulübesinden dışarı fırlamış ve kükrercesine havlıyan iri bir kurt köpeğinin yanından ürkeklikle geçerek köşkün zilini çaldılar. Başgil kendilerini ikinci katta, rafları lebalep dolu kütüphanesinde bekliyordu. Üzerinde siyah bir kruvaze elbise vardı ve son derece sıktı. Fotoğrafçılara poz verirken fona kitapların düşmesi için göze çarpan bir itina gösteriyor ve elini şakağına dayıyarak büyük mütefekkir, dâhi, feylesof tavırları takınmağa gayret ediyordu. Sorbonne Üniversitesinde tahsilini yaparken imamlık vazifesi de deruhte etmiş olan Başgil, bir taraftan da habire siyah teşbihini çekiyordu. Bir hayli süzülmüştü. Israrla yorgunluk ve rahatsızlığından dem vurarak muhabirlerin acıma hislerini tahrike çabalıyordu. Gözleri fazlaca kızarmış ve göz kapakları kabarmıştı.

A. Esat Başgil konuşuyor
İş bilenin, para kazananın...

Küçük bir oyun

Başgil, basın toplantısından evvel tarazlı sesiyle gazetecilik üzerinde uzun bir nutka başladı. Efendim, Batıda, yerleşmiş demokrasilerde halk gazetelerden ziyade kitaplarla düşünürmüş. Oralarda herkes kitap okuma zevkine erişmişmiş. Bizim gibi genç demokrasilerde kitaptan ziyade gazete okunurmuş. Gazete hayata hakimmiş. Bizde halk kitap okuma zevkine pek alıştırılmamısmış. Bununla beraber Batıda gazeteler da çok ciddî bir muhteva taşırlarmış. Büyük akşam gazeteleri bile fikirle yüklüymüş vs. vs...

Üç kişilik bir Son Havadis ekibine riyaset eden ve tarife sığmaz bir hayranlıkla üstadını ağzı açık dinli» yen dehşetli başyazar ve fıkracı Gökhan Evliyaoğlu hariç, diğer gazetecilerin sabırsızlıklarını açığa vurmaları üzerine, pahalı döşeli oturma salonuna geçildi. Basın toplantısı başlayınca gazeteciler bir sürprizle karşılaştılar. Başgil, muhabirlerin soracaklarım tahmin ettiği sualleri ve cevaplarım hazırlamıştı. Arap harfleriyle doldurduğu kâğıdı okuyarak sualler soruyor ve cevaplarım gene "siz" diye bahsettiği kendisi veriyordu. Tahliye edilmiş olmaktan memnun muydu? Bundan şüphe mi vardı? İnsan hür ve serbest yaşamak için yaratılmıştı. Siyasi hayata atılmayı ve partilerden birine girmeyi düşünüyor muydu? Üstadı yakından tanımıyanlar müfrit bir politikacı zannederlerdi. Halbuki o politikacı değil, hakikatçıydı! Hiçbir partinin sözcülüğünü yapmamıştı. Partnerden hiçbirine girmeyi "şimdilik" düşünmüyordu. Memlekette basi kimselerin partiler üstünde kalmasında fayda vardı! Kendisi senelerce devlet ve hükümet meseleleri üzerinde okumuş, düşünmüş ve ihtisas yapmıştı. Bunun içindir ki her yazısında ister istemez

siyaset kokusu vardı. Nesir hayatına devam edecek miydi? Düşünmek ve düşüncelerini yaymak, sanatı ve mesleğiydi. Onu meslek ve sanatından ancak ölüm ayırabilirdi. Ancak, halihazırda çok yorgun ve rahatsızdı. Biraz istirahat edecek ve zamanı gelince kalemiyle tekrar aziz milletinin hizmetine girecekti!..

Kendi tabiriyle sütten ağzı yanmış ve oldukça uslanmış görünen Başgil, tane tane okuduğu notlarını, herhangi bir yanlışlığa mahal vermemek için bir defa daha tekrarladığından komedya uzun sürdü. Nihayet gazeteciler sual sorma hürriyetine kavuşmuşlardı ki, Son Havadisin miyop muhabiri patlar gibi atıldı. "Aynı gayedeki partilerin birleşmesi hakkında ne dersiniz? Bunda bir fayda var mıdır? sualini sorarken, nazariyatçı pozundaki şöhretli Evliyaoğiu kollarım kavuşturmuş duruma nezaret ediyordu. Aldığı cevap, zaten bekledikleriydi:

"— Gaye aynı olduğuna göre, birleşmelerinde fayda olsa gerektir."

Cümle, ertesi günkü Son Havadisin manşetinde, "Ord. Prof. Başgil, 'Aynı idealdeki partilerin birleşmesi faydalı' dedi" şeklinde arz-ı endam etti. Son Havadisin bahse konu cümleye sarılmasındaki sebep, Peyami Sefa ve çömezlerinin -kendilerine "mektep" adını vermişlerdir- münfesih D.P. den boşalan ve asgari dört milyon sandıkları rey etrafında bir tereke kavgasına girişen yeni partilerin birleşmesi fikrinin şampiyonluğunu yapmalarıydı.

Başgil, muhabirler sordukça büyük laflar etmekten geri kalmadı. Siyasi tarihimize geçen "tenkil" lâfını bu sefer Yassıadadaki gibi (Bk. AKİS - S: 352) tevile kaçıp yumuşatmağa kalkışmadı ve meskût geçmek akıllılığım gösterdi. Bir karakter çözme makinesi şeklinde kullanılmağa başlanan "düşük" ve "kuyruk" tâbirleri hakkındaki suale tutumuna uygun bir cevap verdi. Bu gibi tâbirlerin kullanılmasında fayda görmüyordu. Memleketin selâmeti, içtimaî barışta ve kardeşlik politikasındaydı! Bir genç muhabir, ağzından "Eğer bir parti teklif ederse, Cumhurbaşkanlığı adaylığım kabul eder misiniz?" mealinde bir İnci dökerek komediye iştirak etmekten geri kalmadı. Mamafih cevabı Başgilin tevazudan yana bir katre de olsa nasipli olduğunu ortaya koydu. Bunu hiç düşünmemişti. Zaten kendisi mevki ihtirası taşıyan bir adam değildi!

Karadeniz şivesiyle konuşan hemşehrisi Başakın cansiperane müdahaleleri gazetecilerin islerini kolaylaştırmak bakımından müthiş faydalar sağlıyordu. "Yâni hocam demek İstiyor ki..." tarzında başlıyan çıkışları, meseleleri vuzuha kavuşturuyordu! Hele klişe "kuyruk" ve "düşük" sualinde, konu ile uzaktan yakından alâkası olmıyan Başgilin "İlmin ışığında günün meseleleri"' kitabından "Bakın hocam daha çok evvelden bu mevzuda 'neler yazmıştı.." diyerek pasajlar okuması, muhabirleri çileden çıkardı.

Basın toplantısı, saf portakal sularının midelere beraberinde sürüklediği pötifur, kek ve bisküvilerin yenmesiyle sona erdi. Uşaklar ve mürid kılıklı bâzı adamlar gazetecilere hizmet ediyorlardı.

Men dakka dukka

Başgil, Balmumcu Özel Garnizonunun havadar koğuşlarından kurtulmuştur ama 2 Numaralı Örfi İdare Mahkemesi yakasını bırakmamıştır. Aleyhindeki itham T. C. K. nun 161. maddesine girmektedir ve duruşmasına 17 Nisanda gayri mevkuf olarak, suça iştirak eden İhsan İleri ve Gürdemirelle birlikte devam olunacaktır.

Ne var ki, Başgilin adalet ile ilgisi bu kadarctıla bitmemektedir. Aleyhinde, Millî Korunma Kanununa muhalefetten İstanbul Yedinci Asliye Ceza Mahkemesinde de hukuku âmme dâvası açılmıştır. Başgil, Mahmutpaşada Kürkçü Han adıyla mâruf kürkçüler çarşısında satın aldığı bir yeri, az tapu harcı vermek maksadıyla ucuza mübayaa edilmiş göstermiştir. Döndürülen dolaptan zarar gören birçok tüccar âmme dâvasına müdahil olarak katılmak üzere harekete geçmiş, ayrıca M.B.K. ve Adliye bakanlığına başvuranlar da olmuştur. Bunlardan kürkçü Yorgi Beykonun müdahil davacı olarak yaptığı müracaat kabul edilmiştir.

160-170 bin liraya satın aldığı Galatadaki Hanının kendi biçtiği fiyatla 1 milyon 500 bin liraya istimlâk edilmesi için Koraltana yazdığı "yağcı" mektup 27 Mayıstan sonra düşük Balkanın evrakı arasından çıkan "İdealist Başgil", zeki iş adamı olmak hüviyetini daha o zamandan açığa vurmuştur. Aynı taktiği tekrarlamak istiyen Başgil, Beykonun 18 yaşındaki oğlu Nikodan ucuza aldığı ham, iki ay sonra siper dahi kullanmağa lüzum hissetmeksizin, babasına tazyik ile bizzat ve çok daha pahalıya satmağa kalkışmıştır. Şimdi hesabım vereceği marifet iste budur. Meşhur "Koraltana Mektup" elde bulunduğundan ve yayınlanmış olduğundan üstadın "Dünya işi ayrı, ahret isi ayrı" prensibinin sâliklerinden olduğu anlaşılmaktadır.

"Mektep"in sevinci

itirdiğimiz hafta, Üstadın hürriyetine 'kavuşması, yâni faaliyete hazır hale gelmesi en ziyade Peyami Sefa ve çömezlerini sevindirdi. Bir

Okuyucu mektupları

Açıklama

351 sayılı nüshanızla. 16. sayfasında neşredilen yazı dolayısıyla şu açıklamayı dikkat nazarınıza sunmayı zaruri soruyorum:

1 — İstanbul Hükümet Konağında yapılan tamirler ve Adnan Menderesin odasının tefrişi hususunda benim hiçbir rolüm olmadığı gibi, tamir ve tefrişler 956-957 yıllarında yapıldığı halde benim ancak Haziran 958 tarihinde haberim olmuştur. Konu benim önüme, yapılmış bir emrivakiin Devlet borcu haline gelmiş tutarının Devlet haysiyeti ve itibarı bakımından ödenmesi şeklinde gelmiştir. Böyle bir masrafın yapılması hususunda benim ne emrim, ne malûmatım, ne de müsaadem mevcuttur. Mevzu, Ticaret bakanlığında vazifeli Tahkik Heyeti tarafından tahkik edilerek 6.10.960 tarihinde son tahkikatın açılması kararı verilmiştir. Muhakeme, Temyiz Mahkemesi Dördüncü Ceza Dairesinde cereyan etmiş ve neticede 1412.1960 tarihinde 961/13 sayılı kararla beratıma hükmedilmistir.

Bu maruzatım Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinin 960/24 sayılı dosyasında aynen mevcuttur. Bulunabilir.

2 — "Gri dosya" muhteviyatım bilmiyorum. Bu hususta malûmatıma müracaat edilmedi. Edildiği takdirde cevap veremiyeceğim bir hususun bulunmadığına inanıyorum. Şunu da kat'i olarak ifade edeyim ki ne 960 bütçesine, ne de diğer bütçelere böyle bir tahsisat konulmuştur ve bittabi tarafımdan da müdafaa edilmiş olması bu sebeple mümkün değildir.

3 — 1960 seçimlerinde C H. P. mebus adayı idim. Seçimleri kaybettikten sonra iki yıl pasif hizmetlerde istihdam edildim. Bilâhare Bütçe Umum Müdürlüğü ve sonra da Müsteşarlık yaptım. Bu müddet içinde, Halk Partisi de dahil olmak üzere, hiçbir" parti ile temas etmedim. Politikaya karışmadım. Yazıldığı şeklide kurnaz bir memur olmak istemedim ve olmadım. Bilâkis, kanunlara tamamen riayetkar, klasik bir memur vasfını muhafaza ettim. Ancak Halk Partisi erkânı içinde arkadaşlarım ve dostlarım mevcuttu.

Düşük Menderese ilham ve telkin ettiğim hiçbir fikir olmamıştır, olamamıştır. Herhangi bir iddianın cevabını yalnız mahkeme huzurunda değil basın huzurunda da vermeğe hazırım.

Memuriyetten istifa etmedim. 30 senemi doldurdum, emekliye ayrıldım. Evvelce mebus adayı olduğum eski partime döndüm. Parti arkadaşlarımın vefakârlığı on yıllık ıstıraplı bir çabalamanın tek mükâfatıdır. Sait Naci Ergıı

defa Başgil, yazılarını "Mektep"in yayın organlarına, verecekti. Başgil imzası ise, hakikaten, şu anda pek ticari bir isimdi. Örtülü Ödenek yiyicilerisin basında gelen Peyami Safaruh o taraklarda ne kadar meharetle bez dokuduğu hiç, kimsenin meçhulü değildi. Ama asıl, siyasi bakımdan hâdise ehemmiyetliydi.

D.P. terekesine konmak isteyen partiler arasında Başgil bir arabuluculuk yapabilir ve bunları aynı çatı altında pek ala birleştirebilirdi. O takdirde Başgilin resmen Genel Başkanlığı, alması bahis konusu değildi. "Manevî Patron" pozunda seçimlere kadar kalacak fakat yeni "Birleşik Parti" nin arkasında Üstadın bulunduğu duyurulacaktı. Üstadın hayranları, Ali Fuat Başgil adı duyulur duyulmaz bütün Anadolunun yerinden oynayacağını hayal ediyorlardı. Eğer Cumhurbaşkanının tek dereceli seçimle seçilmesi kabul edilirse -imkânsızdır ama..- o takdirde de "D.P. oylanma adayı" gene Başgil olacaktı. "Birleşik Parti''nin ba--ında ise. bir paratoner olarak Gümüspala tutulacaktı. Seçimler bir defa geçiştirildikten sonra emekli Orgenerali politika hayatında Mareşalin yanına göndermek işten bile olmayacaktı.

Bitirdiğimiz hafta Peyami Sefa ve çömezleriyle birlikte, bilhassa A. *P.* ye dolmuş bulunan hortlak avcıları bu rüyalarla avunuyorlar ve kendilerini arpa ambarlarında görüyorlardı.

A.P.

Şapkanın altındakiler

Siyah melon şapkalı, tüme siyah paltosunun altında biraz daha küçük görünen gözlüklü adam. Gazianlepteki Gül Palas Otelinin 9 numaralı odasından çıkarken etrafını saran gazetecilere kötü kötü baktı. Genç adamların sorularına cevap vermiyecegini, sütten ağzının yandığını. işlerin yoluna yavaş yavaş gireceğini belirtti ve merdivenleri ihtiyatlı adımlarla inmeğe başladı.

Melon şapkalı adam. Adalet Partisi Genel Başkanı Ragıp Gümüşpalaydı. Emekli General, Güney ve Güney Doğu illerine yaptığı seyahatin ikinci merhalâsine Gaziantepten başlamıştı. Burada, ü teşkilâtını kuracak müteşebbis heyeti teşkil edecekti. :Ne var ki yeni politikacı Gaziantepte aradığını pek bulamamış ve bir günlük ikameti arasında işi pişirip kotaramamıştı. Zira Gazianteplı D.P. .lilerde kronik hizipleşme halâ devam ediyor ve post kavgası

Söz gümüşse...

Ragıp Gümüşpala
Söz gümüşse...

bir türlü bitmiyordu. Gümüşpala, bitirdiğimiz haftanın ortasındaki perşembe günü saat 18.30 da vasıl olduğu Antebi cuma günü saat 13.30 da terkederken İl İdare heyeti henüz teşekkül etmemişti.

Gümüşpalanın Güney Doğu illerinde yaptığı seyahata Adana il idare heyetinden bası zevat da katıldı. Eski D.P. li muteber zevatın yeni Genel Başkanın yanında hazır ve nazır olması gezilerde oldukça eğlenceli sahnelere vesile teşkil ediyor ve doğrusu istenirse Gümüşpalanın gezisi pek eğlenceli geçiyordu.

Hele Antepteki bir olay, şahitleri pek güldürdü. Ancak dudaklardaki tebessüm, acımtraktı. Günlerden perşembeydi. Antebin Gül Palan otelindeki 3. kat salonunda uzun boylu, esmer, gri elbisesine pahalı yeşil bir kravat bağlamış adam, yanındaki pardesüsünün altından ütüşüz pantalonu görülen tombul birisinin sözlerini dikkatle dinliyordu. Her ikisinin elinde de AKİS mecmuası verdi. Uzun boylusunun adı Zahit Akdağdı. Adalet Partisi Adana ili ikinci başkanı bulunuyordu. Kısa boylusuna gelince, siyasi vodvil meraklısı bir vatandaş olsa gerekti. Zira Antebe özel bir İŞ için gelmiş, ancak A.P lilerin peşini bir dakika olsun bırakmamıştı. Kısa boylu olanı şöyle diyordu:

"- Bak, AKİS ne yazıyor? Gümüşpala için. Mareşal II demiş,"

Adının Zahit Akdağ olduğu amagılan adam, kısa boylu arkadaşına şiddetli bir nazar atfetti. Kızdığı, sinirlendiği -bir zamanlar mensubu bulunduğu D.P. Genel Başkanı da bu tip sinir nöbetleri geçirirdi- belli oluyordu. Sonra zenirini döktü:

"— Bırak « m m , şu gazetecileri. Onları iyi tanırım. Hepsi ahlaksızdır. Hele Ankara basınınla alt kademesi bir -yazılması hakikaten son derece ayıp olan galiz bir küfür savurmuştur- âlemdir. Nerede ahlâksız varsa, gazeteci olmuştur. Hepsini temizlemek lâzım..."

Kısa boylusu kıs kıs güldü. Işın eğlenceli, tarafı, kabadayı A.P. linin bu konuşmasının bir basın mensubu tarafından duyulduğu anlaşılınca ortaya çıktı. Gümüşpalanın yanında bulunan Genel İdare Kurulu üyelerinden Mehmet Turgut gazetecilere rica etti. Bunun basına intikal etmemesini söyledi. Üstelik böyle bir yayın kardeşlik politikasına da uymazdı! Genel İdare Kurulu üyesinin sözlerine de gülündü. Gene tebessümler biraz acımtıraktı.

Nitekim haftanın sonunda basma intikal eden bu muhavere umumî efkârca tel'in ve takbih edildi. Fakat is bu kadarla da kalmadı. Ankara Gazeteciler Cemiyeti, üyelerini böylesine bir tecavüz kargısında müdafaa etmek için Zahit Akdağ aleyhinde bir de dâva ikame etti.

Paşa peşinde

Siyasi faaliyetin başlama tarihi olan 1 Nisan, A.P. lileri işte bu kafayla yurtta bir teşkilât kurma faaliyeti içinde buldu. A.P. 1iler bu yüzden, kendileri için iznin bir yenilik getirmediğini söylemekten kaçınmadılar. Partinin Adanadaki müteşebbis heyet başkanı Ali Bozdoğanoğlu, kendisiyle Gaziantepte konuşan bir gazeteciye -ama, gazeteci olduğunu söylemeyen bir gazeteciye- taktiklerini şöyle açıkladı:

"— Bakın, bu zamanda her partinin basına bir Pasa lâzım. Üstelik bizim Paşa. Kuyruk ve Düşük kelimelerini tasvip etmediğini söyledi; D.F. lileri elde etmek için bu gibi taktiklere lüzum vardır.."

Hakikaten A.P. iller her gittikleri yerde doğruca eski Demokrat militanlarla temas ettiler ve onların içinde halâ politikaya hevesli olanlara partilerinin müteşebbis heyetini kurdurdular. Ancak bir çok bölgede birinci sınıf "Teşkilâtçı Demokratlar" sütten ağızlarının yandığım henüz unutmamış bulunduklarından Gümüspalâ ve arkadaşları ikinci sınıf elemanlarla iktifa ettiler.

Siyasi faaliyet müsaadesi bu yüzden, bitirdiğimiz haftanın sonunda

partinin Ankaradaki Genel Merkezini âdeta lidersiz buldu. A.P. için siyasî faaliyet başlamıyordu, devam ediyordu. Mamafih, Tuna caddesindeki sarı renkli bir binanın üst katındaki Genel Merkez gene de hararet kazanmadı değil. Mahalli elemanlar bol köpüklü kahvelerini ve tavşankanı demli çaylarını yudumlarlarken bir tek şeyden konuşuyorlardı: Partilerinin her yerde nasıl, bir bir gibi büyüdüğünden.. Aslında bunda bir hakikat payı yok değildi: Ancak, rakip Y.T.P. ile mukayese olunduğunda! Hakikaten, eski Demokratlar partinin İzmirde atlattığı badire de geçiştirilir gibi olunca "Paşalı Parti"ye teveccühlerini devam ettirdiler. Bitirdiğimiz haftanın ortalarında başta meşhur Osman Kibar, mevkuf beş A.P. liden dördü tahliye olundu -Yorgancıoğlu içerde kaldı- ve haklarındaki tahkikatın gayrımevkuf olarak devamı karar altına alındı. Bu, A.P. merin gayretlerini ve imanlarım siyasî faaliyete verilen müsaadenin arefesinde bir hayli kuvvetlendirdi.

İstanbulda işler kesat

Siyasi faaliyetin başlaması A.P. nin İstanbul İl İdare kurulundaki kahve çay faaliyetini de bir hayli arttırdı. Ancak İstanbulda partinin Gümüşpalanın defaatle ileri sürdüğü gibi, kongrelerini yapmak şartıyla 15 Mayıstan itibaren genel seçimlere hazır olacak bir durumu yoktu. Ama A.P. liler hemen bir mazeret yakıştırdılar. Efendim, geçirdikleri fırtına, kendilerine vakit kaybettirmişti. Teşkilâtlanma temposunu hiç olmazsa 15 gün geri atmıştı.

Gerçekten talihsiz A.P. nin İzmirde başına gelenleri, son haftalar İstanbulda çözülmeler takip etmişti. İlk olarak spor kıyafetleriyle meşhur ve bedenen yıpranmamış İl Başkanı eski Demokrat emekli hava Kor generali Enver Akoğlu, "geçmişten hiç te mütenebbih olmamış kimselerin aramıza sokulmuş olduğunu" bahane ederek istilayı basmıştı. Onu, eski D.P. nin ocak başkanlarından avukat ve sanayici Zeki İlker takip etmişti. "Adalet Partisine sızan İnkılâp ruhuna aykırı kötü niyetli kişilerin tutumları dolayısıyla" gerek siyasi teşekkülden, gerekse vazifeli bulunduğu İstanbul İl İdare Kurulu âzalığından çekiliyordu. Kötü haberler bununla da kalmamıştı. Gümüşpalanın bir işgal kuvveti kumandam çalımıyla Genel Merkezine girdiği meçhul Birlik Partisi de, A.P. nin "Millî Birlik ruhuna aykırı icraatı" dolayısıyla aradaki anlaşmaya feshetmişti.

Dokuz kişiye inen İl İdare Kurulu, Akoğlu ve İlker için hemen damşahsi endişeler ve vehimdi! Yorganşahsi endişeler de vehimdi! Yorgancıoğlu ve dört arkadaşının nezaret altına alınmaları, düpedüz kahrolası C.H.P. nin tahrik ettiği iftiraların bir neticesiydi! C.H.P. bir çığ süratiyle büyüyen A.P. nin gelişmesinden endişeye düşmüş ve onu sabote etmeğe kalkışmıştı! Tabiatıyla, sâdece meyve veren ağaca taş atılırdı!..

C.K.M.P.

Bir adam değişti

Uzun boylu, çizgili lacivert elbiseli adam oturduğu mükellef masanın canıma dirseklerini dayadıktan sonra ellerini kavuşturdu ve kaşlarını yukarı kaldırarak, kendine has şivesiyle:

"— Vallahi, söylenecek bir şey yok. Bakalım, herhalde birşeyler yapacağız. Bugün konuşacağız" dedi.

Uzun boylu adamın karşısında oturan muhatabı bu cevap üzerine az kaldı küçük dilini yutacaktı. Zira, "söylenecek bir şey yok" diyen adamın adı Osman Bölükbaşıydı ve adam kendisini tanıdı tanıyalı onun ağzından ilk defa böyle bir söz duyuyordu. Bölükbaşı ve söyleyecek bir şeyi olmamak! Aman Allahım, dünya hakikaten değişmişti. -Gülek de sosyalist olmuştu ya!-

Aslında ağzı pek kalabalık, kalabalık olduğu kadar da çabuk C.K.M.P. nin irikıyım lideri bir zaman vardı ki hakikaten susuyordu. İhtilalden hemen sonra İktidara partisini namzet gören .e D.P. oylan avcılığında süratle hücuma geçen lider, bir «liredir -Gürselin Kuyruklar hakkında verdiği ilk demeçle, garip bir tesadüf, Bölükbaşının sükûtu aynı zamana rastlamaktadır- susuyordu. Hele geride bıraktığımız hafta içinde Devlet ve Hükümet Başkanıyla yaptığı 82 dakikalık uzun Ur görüşmeden sonra irikıyım lider adamakıllı suspus olmuştu. Gerçi bu ziyareti Bölükbaşı haftalardır bekliyordu. Böyle "istekli bir davet" olmasa hakikaten yatağa bile düşebilirdi. Gelgelelim C.K.M.P. nin konuşmaya ziyadesiyle meraklı lideri, daveti müteakip dut yemiş bülbüle döndü ve ağzından dirhemle lâf çıkmağa başladı.

Osman Bölükbaşı
Pembe hayaller

C.K.M.P. liderinin sükûtu, daha doğrusu ihtiyatlı davranması partinin diğer kademelerine de tesir etmiş olacak ki, D.P. li avcılığına şimdilik nihayet verilmiş, daha doğrusu bu işin alenen yapılmaması teşkilâta tenbihlenmişti. İhtilâlden sonra kendisini iktidara namzet, şu sıralarda ise İkinci Cumhuriyet Meclisinin en kuvvetli muhalefet partisi olarak gören C.K.M.P. pusuda yatıyordu.

Kış uykusundan uyananlar

İşte C.K.M.P. ileri gelenleri ve bilhassa Genel Başkam bu minval üzere hareket etmekteyken, siyasî faaliyetin kademeli olarak serbest bırakılması işin rengini değiştirdi. C K.M.P. ileri gelenleri paçaları sıvamak zamanının geldiğine nihayet karar verdiler. Derhal mektuplar postalandı ve başkentte bulunmıyan Genel İdare Kurulu üyelerine haftanın sonundaki cumartesi günü başkentte bulunmaları tenbihlendi. Toplantı, olağanüstü toplantı olarak vasıflandırılıyordu. Zira genellikle, böyle bir toplantının Nisan ayının sonlarına doğru yapılması kararlaştırılmıştı.

Cumartesi günü, Genel Merkeze ilk gelen Bölükbaşıydı. İrikıyım lider, meşhur lâcivert paltosuna bürünmüş, paltosuyla asorti bir taksinin şoför mahalline kurulmuştu. İrikıyım lider, Genel Merkezin önünde birkaç saniye durakladı. Ayakkabılarım gözden geçirdi -boyalıydı-, paltosunu düzeltti ve İçeri girdi. Daha sonraki misafir, Ahmet Oğuz oldu. Ondan sonra teker teke Genel İdare Kurulu üyeleri görünmeğe başladılar. İşin güzel tarafı, başkentte bulunmıyan Genel İdare Kurulu üyeleri hemen hemen gelmişler, Ankarada bulunanlarsa, nedendir bilinmez, randevu saati yarım Mat geçtiği halde görünmemişlerdl. Nitekim toplantı yarım saat rötarla -o da foto muhabirleri-

nin ısrarı üzerine- Tahtakılıçsız, Arnasız, Ardıçoglusuz ve Enver Köksüz başladı.

Dervişin fikri

Genel İdâre Kurulunun üzerinde duracağı iki önemli Mesele vardı. Birincisi -az da olsa- partiye yeni girmek isteyen D.P. lilerden hangilerinin alınıp hangilerinin alınmayacağı ve bu ayırımı kimin yapacağıydı. Sazı Genel İdare Kurulu üyeleri bunun müteşebbisi heyetler tarafından yapılması taraflısıydı. Gerekçe Olarak da yolun pratik oluşunu ileri Sürüyorlardı. Bazıları ise ayrımın Büyük Kongre tarafından yapılmasını istemekteydiler. İkinci meseleye gelince. C.K.M.P. istihbaratına göre, yeni partilere pek fazla itibâr yoktu. Bilhassa alt tabakaü, oyu elinde bekliyordu. Gene aynı istihbarat kaynaklarına göre bunlar C.H.P den başka bir teşekküle oylarını verecekler, hem de bnnu ne pahasına olursa olsun yapacaklardı? işte bu alesta bekleyen oyları çantaya atmak işini er» ganize etmek gerekiyordu. Bunların dışında, tabii kongreler işi vardı.

Meseleler bu olunca, C.K.M.P. Genel İdare Kurulunun siyâsi faaliyete verilen izinden istifadeyle yaptığı toplantının bir hayli uzun süreceği anlaşıldı ve gazeteciler politikacıları dertleriyle başbaşa bıraktılar.

Y. T. P.

Dolmuşa bir, ikili!

Geçen haftanın sonundaki cuma günü, beyaz pelür kâğıdı üzerine muntazam aralıklarla yazılmış ve pak çok kopya çıkarıldığı belli olan bir bildiriyi ellerine alanlar, gözlerini hayretle açtılar ve dilleriyle "cık cık" yaparak, başlarını iki yana salladılar.

Bildirinin altında Y.T.P. ala yuvarlak mühürü vardı. Siyasi faaliyete başlanırken Y.T.P. idarecileri bir gövde gösterisi lüzumunu hissetmişçesine beyaz kâğıda bazı rakamlar serpiştirmişlerdi, Bildiri şimdiye kadar Y.T.P. teşkilâtında görev alanların, ihtisas vs meslek gruplarına göre tasnifini belirtiyordu Bakanlar seviyesinden başlıyan tasnifte muhakkak ki en ilgi çeken rakam 114 eski D.P. li milletvekilinin Y.T.P. saflarına katıldığını bildiren kısımdı. YT.P. böylece, A.P. ile aralarındaki D.P. li avı yarışında bir hayli ileri gittiğini ve rakibine tur bindirdiğini göstermek istiyordu!

Aslında, geride bıraktığınıız bir kaç hafta içindeki olaylar Y.T.P.nin bu yarışmada pek işine yaramıştı. A.P. aleyhinde girişilen tahkikat, tevkifler ve başının tutumu eski Hür.

Ekrem Alican
Umduğunu değil, bulduğunu

P. temsilcilerinia ekmeğine yağ sürmüştü. Ancak durum, bitirdiğimiz hafta A.P. üzerine konan ambargo kalkınca tekrar değişti.

Üstelik, iki parti arasında meydana gelen buzlar çözülüyor gibi görünüyorduysa da, aslında son derece kalınlaşmıştı. İdareciler birbirlerine demediklerini bırakmıyorlar ve pek tabii ki bu sözler en seri vasıtalarla kulağa gelmekte gecikmiyordu. Y»T. P. bir teşkilât mı kurdu ? A.P. idarecileri derhal pertavsızı ellerine alıp öküzün altında buzağı aramağa koyuluyorlardı. A.P. bir ilde teşkilâtını mı tamamladı? Y.T.P. İdarecileri dürbünle karşısındakilerin gözündeki çöpü keşfetmeğe koyuluyorlardı. Y. T.P. liderlerinin, Enver Adakanla anlaşamadıklarına göre A.P. liderleriyle -yahut her hangi bir liderle- anlaşmaları bahis konusu değildi. Ama bunun arkasında her iki parti da D.P. li avına bütün güçleriyle devam adıyorlardı.

A.P. ve Y.T.P. nin birleşmesi işinin hikâyesi uzundu. Her iki taraf ta diğerinden teklif beklemişti. Bidayette Gümüşpalanın kaybına Y.T.P.liler pek üzülmüşlerdi. Paşa. kendilerince büyük kazanç olacaktı. Ama olayların seyri, Y.T.P. idarecilerini "her işte bir hayır vardır" lafını sık sık tekrâflıyacak kadar ilen bir kaderci yapmıştı.

YT.P. siyasî faaliyete -gene kendilerince- büyük bir hızla giriyordu. Gençlik ocakları kurulmuş, hattâ fanteziden de vazgeçilmiş, kadın kollarının teşkili tamamlanmıştı. Doğrusu, Y.T.P. Gençlik Ocakları» kuruluşu pek sağlam bir temele dayanıyordu! Kuruluş sırasında geçen bir hâdise bunu pek güzel anlattı ve komediyi başından bert takip edenleri bol bol güldürdü.

Y.T.P. Genel Merkebinde yapılan bir basın toplantısında, Gençlik ocaklarının kurulduğu basına açıklanıyordu. Bir gazeteci Y.T.P. Gençlik Ocakları Başkanı Sadık Tannverdiye bir sual sordu. Sual şuydu:

"— Peki, Bay Tanrıverdi, Y.T.P ile A.P. nin programları arasında ne fark vardır? Bunu bana söyliyebilir misiniz?"

Tanrıverdi suâl karşısında biraz şaşırdı. Öyle ya, ne fark vardı?

Gazetecinin yüzüne melûl melül baktı:

"— Bilmem, A.P. ninkini okumadım" dedi.

Gazeteci bıyık altından güldü. Başını iki yana salladıktan sonra:

"— Şimdi Y.T.P. ne neden intisap ettiğiniz anlaşılıyor" dedi ve Önündeki kâğıda bir iki not karaladı.

Olay başkent kulisinde haftanın nüktesi olarak anlatıldı. Gülündü ve **geçildi.**

Ama ne olursa Olsun Y.T.P. idarecileri sürek avında behemehal takiplerine tur bindirmek azmindeydiler. Nitekim yeni partinin pek şatafatlı Genel Sekreteri, geride bıraktığımız hafta içinde bunun çâresini buldu. Doping, C.H.P. ye şiddetle hücumdu ve böylece D.P. lilerin sempatisini bu yoldan kazanmaktı!

Üniversite

Kurt masalının sonu

Beyaz bereli, kısa saçlı, nurani yüzünden akademisyen olduğu anlaşılan kadın. Başbakanlığın merdivenlerinde görüldüğü zaman saatler 16.13'ü göstermekte ve bu liralarda Başbakanlıkta geçen görüşmeyle sadece "ilgililer" değil, denilebilir ki bütün Türkiye ilgilenmekteydi. Beyaz bereli. Vakur tavırlı hanımın arkasında ağır adımlarla ilerliyenlere

dikkatlice bakan bîr kimse, sayıları 13'ü bulan bu zevatın da ilim adamı olduklarını derhal anlardı. Heyet toplu bir halde Başbakanlığın merdivenlerinden indi. Yüzlieri gülmekle gülmemek arası, daha doğrusu ne yapacaklarım bilemeyenlerin kararsız çizgileriyle süslüydü. Etrafını satan gazetecilere beyaz bereli aydın yüzlü hanım:

"— Gürsel bizi çok nâzik karşıladı. Bize son derece kibar muamele etti. Kendisim fazla rahatsız etmek Ütemedik. Görüşmemiz yarım saat Kadar sürdü. Neticeden ümitliyiz" dedi.

Hâdise, geride bıraktığımız haftanın ortalarında bir gün cereyan ediyordu. Ümitvar olunan netice. 147 Öğretim üyesinin kürsülerine iade edilmesiyle ilgiliydi. 14 kişilik hayat 147 leri temsilen Başkan Gürsel tarafından davet edilen kimseler, beyaz Hareli ve her halinden akademisyen olduğu anlaşılan kadın ise heyetin başkanı Prof. Müfide Küleydi. 147 ler bu defa ihtiyatlı ve dikkatli davranmışlar', aralarına bir Başgil veya Bülent Nuri Esen almak hatasını işlememişlerdi.

Başbakanlıktan çıkan 147 terin temsilcieri biraz telâşlı, biraz Şaşkın görünüyorlardı. Nitekim Ekrem Şerif Egeli, Küley sözünü yem bitirmişti ki telâşla kollarını iki yana açarakı

" —Yâni demek isteriz ki, Gürseli durumumuzu anlamış bulduk. Yarın, da Milli Birlik Komitesi üyeleriyie konuşacağız" dedi ve merdivenleri inmeğe başladı.

İş bu kadarla kalmadı. İki gazeteci Hami Koçaşın yakasına sarılmış, bırakmıyordu. Koças çarnaçar birkaç kelime eöylemek mecburiyetinde kaldı:

"— Bizler Gürselden fazla bir Şey istemedik. Size, başvurabileceğimiz merci gösterilmesini rica ettik, Gürsel, 'bana biraz mühlet verin düşüneyim dedi. Konuşulanlardan doğacak neticeden hepimin ümitliyiz".

Heyet, Başbakanlığın önünde fazla durmayı tehlikeli saymış Olacak ki, alelacele Otomobillere binildi ve otele doğru yolâ çıkıldı.

Sabrın sonu..

Hikâye, 147 ler Meselesinde limitlerin tamamile tükendiği ve artık işin bittiği zannedildiği sıralarda bir gün, İstanbul Üniversitesine Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğünden bir telgrafın gelmesiyle başladı. Telgraf ta Başkan Gürselin, 147 leri temsil edecek bir heyetle görüşmek istediği ve bununla ilgili cevap beklediği bildiriliyordu. Üniversitede heyecan bir anda son haddini buldu. Öyle ya, fakirin ekmeği bitmek üzereyken, hattâ sâdece kırıntıları kalmışken, yenmek üzere ellerine bir somun veriliyordu.

İhtilâlin başı, 147 lerden bir grupla konuşmak istemişse, elbette ki ümit kapısı yeniden aralanmış demekti. Ama belki Gürsel kendilerine "bu işi artık bir kenara, bırakın" diyecekti. Belki de yepyeni bazı şeyler söyliyecekti. Neticede ne olursa olsun, kürsüsünü kaybetmiş 147 ilim adamının böyle bir davet yüreklerini hop ettirmeğe kâfi geldi. Derhâl bir heyet teşkiline gidildi. Heyet 14 kişilik olacak, içlerinde Ankara Üniversitesinden ve Teknik Üniversiteden de tiye bulunacaktı. İstenilen cevap, vakit geçirilmeden yazıldı ve randevu rica edildi.

Başkan Gürsel işi ciddiye almış olacak ki randevu isteğinin, kabulü pek fazla gecikmedi. Heyet çarşamba günü Başkanı görebilecekti. Ancak, ortada bir mesele mevcuttu» Başkana ne söylenecekti? Hazırlanmak, mesele yeniden ele alınmışken hazırlıklı gitmek gerekiyordu. Seçilen 14 kişi Prof, Müfide Küley. Ekrem Şerif Egeli, Muzaffer Esat Güçhan, Necmettin Polvan, Ahmet Kemal Arun, Reşat Nalbantoğlu, Süheylâ Bayrav, Zafer Paykoş, Fadıl Hakkı Sur, Halil Arslanlı, Halit Kemal Elbir, Celâl Ertuğ, Hikmet İleri ve Hami Koçaştah ibaretti. Heyete bir hanini başkanlık edecekti. Verilen bu vazifeyi, Profesör Küley tereddütsüz kabul etti.

Başkana gidilecek, durum enine boyuna anlatılacak ve meselenin bir prestij meselesi olmaktan çok, bir prensip meselesi olduğu izaha çalışılacaktı. Hata düzeltilmeli, Sazana hakkı Sezara verilmeliydi. Hatanın düzeltilmesi, ihtilâlin Öncüleri için hiç bir zaman bir nakîse teşkil etmiyecekti.

Başkan Gürselle yapılan konuşmanın ana hatlarını bunlar teşkil etti. Gürsel de bir hatanın mevcudiyetinden haberdardı. Bunu düzeltmek için elinden gelen her şeyi yapacağını temsilcilere söyledi. Başkana göre 114 Sayılı Kanım diğerlerine nazaran farklı bir kanundu. Bir hata mevcuttu. Bunun tashihine gitmek behemehal lazımdı, Ancak bütün mesele, kat yapayım derken göz çıkarmamaktı. Bunun için biraz daha sabretmek gerekiyordu. Üstelik M.B.K 147 1er meselesi üzerinde hassasiyetle durmaktaydı. Sunun içindir ki Gürsel, temsilcilerden kendisine bir parça zaman verilmesini rica etti. Ayrıca M.B.K. üyeleriyle temasa geçmelerini, bunun faydadan âri olmıyacağını belirtti.

Sakal ve bıyık hikâyesi..

Hakikaten 147 öğretim üyesini temsilen başkente gelmiş olan 14 kişi ertesi gün, M.B.K. tarafından davet olundular. Evvelâ 14 temsilci bütün Komiteyle görüşecekti. Fakat yer darlığı bahis konusu edilince iki taraf delegeler seçtiler. Komite işe Haydar Tunçkanat, Suphi Gürsoytrak ve Şükran Özkayayı memur etmişti. Heyet, üç ihtilâlciyi yani Meclis binasının küçük bir odasında gördü. Görüşme bir saate yakın sürdü. Kâh kurmaylar, kâh Öğretim üyeleri konuştular. Öğretim üyelerinin üzerinde ısrarla durdukları husus, 114 Sayılı Kanunun 5. maddesiydi. Hakika-

147 lerin temsilcileri 14 1er Başbakanlık önünde

Bir dramın son perdesi

ten 5. madde öğretim üyelerinin ellerini kollarını bağlıyacak kadar sert ve insafsızdı. Maddede, emekliye sevkedilen öğretim üyelerinin bir daha Üniversiteye dönemiyeceği hükmü mevcuttu. Bu maddenin tâdili veya tamamen kaldırılması birçok derde şifa oluyor ve mesele hemen hemen hallediliyordu.

Üç M. B. K. mensubu, konuşmanın sonunda kurmaylara has bir soğukkanlılıkla, meselenin halli yoluna gidilebileceğini, ancak buna bir formül bulunması gerektiğim söylediler. Komitenin fikri bu merkezdeydi. Formül nasıl bir formül olacaktı ve kim tarafından bulnacaktı? M. B. K. bu işi 147 lerin yapması taraflısıydı. Teklif getirilir, onun üzerinde düşünülürdü. 147 öğretim üyesine gelince şimdiye kadar M. B. K. ni tatmin edici bir hal çâresi bulamadıklarından, işin doğrudan doğruya kurmaylar tarafından haledilmesi yolunu tercih - ediyorlardı. Sonradan, her iki taraf ta birşeyler düşünüp, bunla rı karşılaştırmayı uygun gördü.

Saatlerin 16.25 i gösterdiği o gün yeni Meclis binasından ayrılan 147 lerin temsilcileri değişik hisler içindeydiler. Doğrusu istenilirse Başkan Gürseli, dâvalarına karşı daha yakın ve sıcak bulmuşlardı. Devlet Başkam, hâdisenin cemiyette daima işleyecek bir yara teşkil edeceğini ciddî olarak anlamışa benziyordu. Buna mukabil temsilcilerin temsilcileri M. B. K. adına kendileriyle konuşanları daha çekingen ve bâzı hesapları yapar vaziyette gördüler. Evet, bir hatadır olmuştu. Ama, bunu düzeltmenin sırası mıydı T Elbette bir takım kimselerin mağduriyetine mahal vermemek doğruydu. Ancak bu, Komitenin bir tasarrufuydu ve doğrusu istenilirse karar ittifakla alınmıştı. Hem, böyle bir tasfiyenin tamamile lüzumsuz olduğu da iddia edilmiyordu ki.. Üniversite bizzat yapması gereken ameliyeyi yapmayınca, şeriat harekete geçmiş ve parmağı kesivermişti. Prensibi doğru olan ve tatbikatında aksaklık bulunan bir hareket şimdi M. B. K. nin yüzdeyüz hatası şeklinde aksettirilirse bu defa da -Komiteye karşı haksızlık edilecekti. Komite üyeleri 147'lere dahil pek çok kimsenin Üniversiteden uzaklaştırılmasının tamamile yerinde olduğu kanaatindeydiler. 147'lerin temsilcileri durumun böyle olmadığım Komite üyelerine anlatmaya çalıştılar, onlardan bir formül bulunacağı cevabını da aldılar. Ama doğrusu, Meclisten ayrıldıkları sırada Başbakanlıktan ayrılırken duydukları iyimserliği pek duymuyorlardı. . ,

Tatlı yiyelim..

O gece her iki taraf da hemen hemen aynı şeyleri düşündüler. M. B. K. **üyeleri Çankaya Köşkünde Başkan Gürselle yedikleri yemekten sonra bu meseleyi -müsbet veya menfi-bir sonuca bağlamak lüzumunu hissettiler. Yemek vakti yaklaşırken Köşkten edilen telefonlar, Başbakanın, Komitedeki silâh arkadaşlarını beklediğini haber verdi. M. B. K. üyeleri, Gürselin olağanüstü sayılmıyan, dâvetine icabet ettiler. Ancak 147'ler meselesinin sofraya getirileceğini, davete giderken pek iyi biliyorlardı. Yemekte hakikaten mesele ele alındı. 147 öğretim üyesi hakkında yapılan yanlışlık düzeltilmeliydi. Düzeltilmeliydi ama, nasıl düzeltilmeliydi? Bir tarafta dağ gibi bir kitle -EMİNSU'cular- bekliyordu. 147 öğretim üyesinin vazifelerine iadesi bu kitleyi harekete geçirebilir ve yepyeni bir gaile ortaya çıkabilirdi. Gerçi her. İki kanun arasında fark vardı. İki emekliye sevk muamelesinin birincisiyle ikincisi tamamen ayrı şey-**

Niçin, yarabbi niçin ?

Ankarada bir gazete kapalı bulunuyor. Öncü! Kapatma kararının hukuki cephesi hakkında söylenecek bir söz yoktur. Ankara Örfi İdare mıntakasıdır ve Örfi İdare Komutanlıklarına gazete kapatma yetkisi tanınmıştır. Hatta gazetenin kapatılmasına sebep olan hâdise bakımından da (Bk. AKİS, Sayı 352 - Basın) bir İtiraz sesi yükseltmek zordur. Son derece münasebetsiz bir başlık, kudret sahiplerini en ziyade hassas oldukları Ur konuda tarifsiz müşkül içkide bırakmıştır. Ama buna rağmen, geride bıraktığımız devre gözönünde bulundurulursa, bir gazetenin kapalı tutulması bugünkü idare için bir talih sayılabilir mi?

Basında ceza dağıtmanın bir "en fena" yola varsa bu, şüphesiz, gazete kapatmaktır. Zira bu, ferdî bir suç dolayısıyla toplu ceza vermekle birdir. Öncüden memnun olmamanın bin sebebi bulunabilir. Ama bu bin sebebin hiç biri, öncüyü kapalı tutmanın mahzurundan ve zararından büyük olamaz. Öncüyü çıkaran genç "çalışan grup"un sırf tecrübesizliklerinden, fazla ateşin bazen başlarına vurmasından dolayı yaptıkları aşırılıkları tasvip etmemek kabildir. Bunlar, başsız gazete olamayacağı prensibini teyit etmektedirler. Onun başyazı sütununda fikir diye satılan, cevherler hakkında bu mecmuanın düşünceleri de hiç kimsenin meçhulü değildir. Ancak o aşırılıklar törpülenebilir. O cevherlere gelince, aman yazılmakta devam edilsin ki gerçekler meydana çıksın.

Yayınlanan hiç bir gazete yayınlanması yasak edilen bir gazete kadar insana hüzün, topluma zarar veremez. Bu gerçek bir defa kabul edilirse, tutulacak yolu tesbit daha da kolaylaşır. Ortada başka bir suç varsa, ceza aleni ve ferdi olmalıdır.

İşsiz kalan Öncücüler

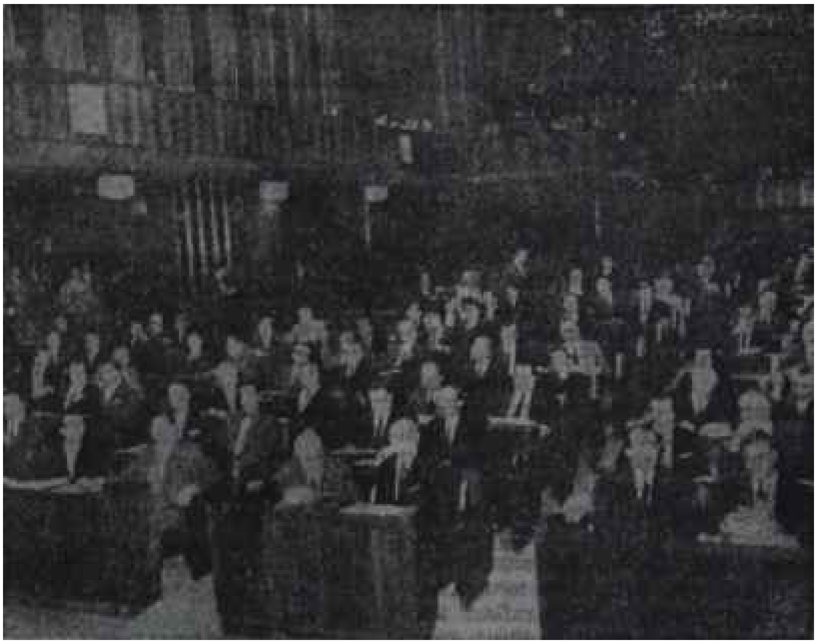
lirdi. Eminsu'cular maddeten mağdur olmamışlardı. 147ler ise yuvadan atılan kuş durumundaydılar. Gelgelelim bunu anlatmak hayli güç. olacaktı. Öte yandan Gürsel, 147 terin temsilcilerinden, kendisine zaman vermelerini rica etmiş ve müddetin adım da koymuştu. Bir hafta içinde bir neticenin alınmasını. Başkan ziyadesiyle arzuluyordu.

Buna rağmen haftanın sonunda 147 1er meselesinin nasıl hallolacağı hakkında Komite henüz bir karâr vermiş değildi. Başkan Gürsel an iyi hal çâresinin kanunu olduğu gibi bırakmak, fakat. meşhur 5. maddeyi kaldırmaktan ibaret bulunduğu kanaatindeydi. O takdirde Üniversitenin, kendi organları, yeniden Üniversiteye alınmaları için başvuracak, yani kendinden emin hocalar hakkında bizzat karar alabilecekti. Kendinden emin olmayan bir takım kimseler de, "haysiyetlerinin böyle bir müracaata müsait bulunmadığı" mazeretinin arkasına sığınarak işi geçiştirip gideceklerdi Her halde bir Ali Fuat Başgil veya Bülent Nuri Esen, yahut Kâzım. İsmail Gürkan başlarını bu sefer de Üniversite Organlarının kapısına vurmak hatasını işlemeyeceklerdi. Böylece kanunun maksadı hasıl olacak, buna mukabil tatbikattaki hata da tamir edilmiş bulunacaktı. Ancak Komita içinde, bilhassa Sami Küçük tarafından temsil edilen bir görüş bu davranışın dahi lüzumsuzluğunu savunuyor, bunun nihayet bir ihtilal olduğunu söylüyordu.

Fikir mutabakatına varmak için çalışmalar devam ederken 147lerin durumuna çare bulunabilecek son mühlet gittikçe yaklaşmaktaydı. Bunlar ancak altı ay açık maaşı alabilme hakkına sahiptiler. O nokta dönüldükten sonra bir tamir imkanı kalmıyordu. M.B.K. bir hususta görüş birliğine vardı: Mühlet uzatılabilir, mağduriyet telâfi edilmez halden çıkarılabilir, sonra da hal çâresi aranmakta devam edilebilirdi.

Buna rağmen, bitirdiğimiz haftanın sonunda 147lerin temsilcileri İstanbula ümitsiz dönmediler. Nitekim perşembe günü kısa boylu, saçları dökülmüş, siyah çerçeveli gözlükleri arkasında kaybolmuş kahverengi gözleri mütemadiyen gülen yaşlı bir temsilci, kendisiyle görüşen AKİS muhabirine:

"— Bir haftaya kadar yazacak bol bol haber çıkacağından eminim" dedi.

Temsilciler Meclisinde Anayasa müzakereleri
II. Cumhuriyet inşa ediliyor.

Temsilciler

Zabıtlar ve hatipler

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir *gün* -gazeteler o gün için "tarihi" sıfatını kullandılar- saat hemen hemen tam 16 idi ki Başkan Gürsel, Meclis binasındaki Devlet Başkanlığı locasında ayağa kalktı. Onunla beraber, yanında oturan Fahri Özdilek ve arkasındaki yaverleri ile doktoru da fırladılar. Cemal Gürsel açık renk bir gri elbise giymişti. Sandalyalann yanındaki yoldan geçti, bastonuna dayanarak bir kaç basamak merdiveni tırmandı ve koridora çıktı. İçerde, İkinci Cumhuriyetin Anayasasının müzakeresi devam ediyordu. Daha doğrusu, o konuyla alâkalı ilk hitabet yarışması başlamak üzereydi. Devlet Başkanı kendisini dışarda, mûtad veçhile beklemekte olan gazete muhabirlerine, mûtad veçhile bir kaç *söz* söyledi. Anayasa müzakerelerinin başlamış olmasından dolayı memnundu. "Cumhuriyetimizin kitabı yazılıyor" **dedi** ve büyük, siyah Cadillac'ına binerek Meclis binasından ayrıldı.

O **gün sa**at 15'te Temsilciler **Mec**lisinde Anayasa tasarısının görüşüleceği biliniyordu. Bu münasebetle şatafatı olmayacak Ur tören hazırlanmıştı. Aslında bu, bir tören bile değildi. Görüşmeleri Cemal Gürsel bir süre takip edecekti. Oturuma başkanlık edecek Kazım Orbayın da bir konuşma yapması kararlaştırılmıştı. Ondan sonra, mûtâd çalışmalara geçilecekti.

Devlet Başkanı saat 15'ten evvel seldi ve dinleyiciler tarafından alkışlarla selâmlandı. Millî Birlik Komitesi üyeleri de Başkan Gürselin sağına düşen locadaydılar. Alkışlarla karşılanan bir Temsilci, İsmet İnönü oldu. C.H.P. Genel Başkanı etrafında bir fotoğrafçı kümesiyle birlikte salona girdi. Bakanlar Kuruluna ait koltuklardan birinde oturan Selim Sarperle el sıkışta, bir kaç kelime konuştu ve yerine seçti. Flâşlar mütemadiyen parlıyordu. Daha sonra gazetecilerin yukarı kata çıkmalarına da izin verildi. Böylece Devlet Başkanının, görüşmeleri takip ederken resimlerinin çekilmesi kabil oldu. Bu sırada, meşhur siyah sivil elbisesiyle Cemal Madanoğlu Temsilciler Meclisine ayrılmış salonda görününce ve kendisine;bir yer arayınca bir küçük şaşkınlık, arkadan tebessümler belirdi. Ankara Kumandanı, arkadaşlarınla da alt salonda olduklarını sanmışta. Vaziyeti anlayınca gülerek yukarıya çıktı vs yerini aldı.

Nutuklar ve dinleyicileri

Oturumu açıp yoklama yaptırttıktan sonra Başkan Orbay yanlı bir konuşma okudu. Anayasayla alâkalı görüşmelerin başlaması, Temsilciler Meclîsinin başlıca İki vazifesinden ikincisinin de tamamlanmasına doğru ilk adımdı. Seçimlerin esas temel-

Eşlerinin ağzından
GÜNÜN ADAMLARI

Bayan İnönü İsmet

Sarı boyalı, iki katlı küçük bir ev, minik bir antreden hole geçiliyor. Tam karsıya gelen duvarda yağlı boya bir yaz manzarası asılı: Sarı ekinler, kırmızı gelincikler arasında tarla kuşları.. Sağda, cam kapılardan pembe döşenmiş salon, goblen koltuklar ve yemek masası görünüyor. Aslında iç içe girme iki oda. Soldan merdivenle yukarıya cilalıyor. Üst katta yatak ve çalışma odaları var. İkisi de küçük. Eşyalar sor sığıyor. Çalışma odasının yarısını büyük mavun bir yazı masası kaplıyor. Duvarlarda kitap rafları. Rengârenk cildli ansiklopediler? Fransızca, Almanca, İngilizce.. Kapının yanında pembe, perdelerin renginde, bir kanape, karşıda iki koltuk.. Bir köşede küçük bir satranç masası. Duvarlar boş,, yalnız eski bir aile, resmi asılı. Ortada yaşlı bir zat oturuyor. Kucağında küçük bir çocuk var. Arkasında kalpaklı üç delikanlı, ayakta duruyor. Rahmetli Hacı Reşit bey ve oğulları.. Bir etajerin üzerinde 5 yaşlarında bir çocuk resmi var: Hayri İnönü. Yazı masası, dosyalar, mektuplar, gazeteler ile tamamile kaplı..

İşte burası, iki seneden beri Türkiyenin en çok bahsi geçen evi: Ayten sokak 20 numara! Karşımda, pembe koltukta evin şöhretini yapan kiracım İsmet İnönünün eşi oturuyor. Yeşil şömizye elbiseli, ince endamlı bir hanım. Muntazam hatlı oval yüzü, kır saçları, tatlı bir tebessümü var. Bakışıyoruz. İkimizde de kaidelerini pek iyi bilmedikleri bir oyunu oynayan insanların acemiliği, tutukluğu var. Zira kırk küsur senelik hayat arkadaşı İsmet İnönü hakkında malûmat alacağım Mevhibe hanım, benim annem. Üstelik zavallıcığın, ferah ve rahat evini terkedip, bu dört odaya sıkışmasına sebep olan da ben, kızıyım.

Bayan İnönü bana muzip muzip gülerek bunu hatırlatıyor. Mebus evlerine taşınalı bir buçuk sene olmuştur. Daha evvel de bitişik evde bir sena kızlariyle oturmuşlar, oba kocasınla yokluğunu hissettirmemeğe çalışmışlardır. Zâten bu iş de sonradan onun başının altından çıkmıştır. Babasını kandırmış, "koca evde yalnız kaldınız, annem yoruluyor, siz

Mevhibe İnönü
İdeal anne.

yalnız sıkılıyorsunuz. Bize, arkadaşlarınıza yakın olursunuz" demiştir. Mevhibe hanım da otuzbeş yıllık evinden olmuştur. Tabii,' taşındıklarından beri hâdiseler o kadar hareketli bir seyir takip etmiştir ki ne kendisi dinlenmeğe vakit bulabilmiştir, ne de Paşa yalnızlıktan şikâyete.. İsmet İnönü şimdi takılmaktadır: "İnsan kırk yılda bir karısının sözünü dinlemeli." diye. Bayan İnönünün nasihati başka türlü. "Kırk yılda bir de olsa, sakın çocuklarınızın aklına uymayın!" diyor.

Allahtan İsmet Paşa, evin küçüklüğünden hanımı kadar şikâyetçi değildir. Onun fikrince büyük ev zamanı çoktan geçmiştir. Amerikadaki gibi az İnsanla, İcabında hizmetkârsız idare edilebilecek evlere taraftardır. Bayan İnönü içini çekerek "kısmetmiş" diyor.

Tuhaf Ur tesadüf, Mevhibe hanımla eşinin müşterek hayatı da böyle bir evde, hem de gene 20 numaralı bir evde başlamıştır.

Kırkbeş yıl önce

1916 senelerinde İstanbulda Süleymaniyenin Elmaruf mahallesinde Ayşe kadın sokak 20 numarada -bu ev halâ mevcuttur- Rumeli eşrafından Mehmet efendi, gelini Ayşe Saadet hanım, ve torunu Mevhibe hanımla beraber oturuyordu. O tarihlerde beyaz tenli, kumral saçlı, badem gözlü narin bir genç kız olan Mevhibe hanımın kardeşleri yaşamamış, babası Süleyman Zühtü efendi de, kızı 3,5 yaşındayken ölmüştü. Büyük baba çok mutaassıp, Saadet hanım ise kızına tabiatıyla çok düşkündü. Her ikisi de onun gözünün İçine bakıyorlar, yorulmaması, üzülmemesi için ellerinden geleni yapıyorlardı. Aralarında Mevhibe hanımım inceliği daimî bir endişe mevzuu idi. Bu yüzden Mehmet Efendi hiç evlenme lâfı ettirmiyor, torununa çıkan talipleri, hele asker iseler, düşünmeden reddediyordu. Genç kız çok narindi, asker hayatına dayanamaz, gurbete gidemezdi.

Çanakkale harbi başlamadan bir müddet evvel karşılarındaki evin kiracıları değişti. Yeni komşu Hacı Reşit beyin ailesi bir hayli kalabalıktı. Zevcesi Cevriye hanım, dört oğlu, kızı ve damadı ile beraber oturuyordu. Büyük oğlu Ahmet efendi askeri doktor, ortancası İsmet efendi erkânıharp kaymakamı, küçükler talebeydi. İki karşı komşu hanım mutad hoş geldin ziyaretinden sonra birbirlerinden pek hoşlandılar. Çok zeki ve becerikli, bir kadın olan Cevriye hanım, Saadet hanımın ailesini, kızının terbiyesini pek takdir etmişti. Ahbaplık ilerliyemeden Çanakkale muharebesi patlak verdi ve Hacı Reşit bey ailesini alıp Kütahyaya gitti. Yedi sekiz ay sonra döndüklerinde Mehmet efendiyi ağır hasta buldular. İki aile reisinin tanışması kısmet değilmiş. Kısa bir zaman sonra Mevhibe hanım büyük babasını kaybetti. Yalnız kalan ana kıza karşı komşuları çok yakınlık gösterdiler. Hanımlar arasında dostluk ilerlemişti. Mevhibe hamım da bütün Hacı Reşit bey ailesi tanıyordu. Tabii genç kız evin yetişkin oğulları ile hiç yüz yüze gelmemişti ama kafes arkasından onları her gün görüyordu. Bilhassa kaymakam İsmet beyin parlak üniforması içinde, çizmelerinin mahmuzlarım parke yolda şakırdatarak eve gelişi, kaçırılacak bir manzara değildi

İnönüyü Anlatıyor

Cevriye hanım bir sabah erkenden komşusunu ziyaret etti, Allahım emriyle oğlu kaymakam İsmet beye, evin kızı Mevhibe hanımı istediğini söyledi. Harp devam ediyordu, üstelik talip askerdi. Zavallı Saadet hanım ne cevap vereceğini bilemedi. Belki de bu yüzden mutabakatını bildirdi. Hemen nişan yüzükleri takıldı. Onbeş gün sonra da evlendiler. Düğün Mevhibe hanınım evinde yapıldı. Gelin, tül üzerine pul İşlemeli elbisesi ile pek güzeldi. Damat da büyük merasim üniformasını giymişti. Çok yakışıklıydı.

İsmet bey 20 numaralı ere yerleşti. Ne yazık ki balayı sayılabilecek bu devre çok kısa sürdü. Yirmidört gün sonra İsmet bey genç karısını barkıp, Diyanbekir cephesine hareket etti. Mevhibe hanım yalnız kalmıştı. Uzakta, ateş hattındaki yirmidört günlük kocasından ancak çok seyrek haber alabiliyordu. Mektup gecikince merakından, nihayet gelince sevincinden döktüğü göz yaşlarını annesi görüp üzülmesin diye odasına kapanır, saatlerce ağlardı. Böylece uzun ondört ay geçti.

Kocası evine döndüğü gün Mevhibe hanım geçirdiği sıkıntıların hepsini unuttu.

İsmet bey tir ay kadar evinde din lendikten sonra karısını ve bütün ailesini aldı, Bursaya götürdü. Bu seyahat Mevhibe hanınım İstanbuldan ilk ayrılışı idi Vapurla Bandırmaya geçtiler. Mevsimlerden yazdı. Bütün Bursa ovası yemyeşildi. Vagonlarının yanı açık olan tren çiçek ve meyve bahçeleri arasından geçerken Mevhibe hanım memnuniyetinden uçuyordu. Tren çok kalabalık olduğu için İsmet beyin şerefine katara bir vagon ilave etmişlerdi. Orada rastladıkları bir aile dostu, genç kumandana sokulup sordu: "Mühim birisi varmış trende, kim olduğunu biliyor musun?" İsmet beyin gözlerinin içi gül dü, genç eşi de gururundan kızardı Bursada çok iyi vakit geçirdiler. Fakat tabii, tatilleri kısa sürdü. Daha oradayken İsmet bey hareket emrini aldı. Yuvasına avdetinden kırk gün sonra tekrar cepheye döndü.

Süleymaniyedeki evde bir sene daha oturdular. İsmet bey İstanbula **döndükten sonra Mustafa Kemal bu evi bir kaç defa ziyaret etti. 19 Mayıs 1919 dan itibaren İsmet bey her an harekete hazırdı. Mevhibe hanım ilk çocuğunu bekliyordu. Sene sonunda bir oğlu dünyaya geldi. İsmini İz-et koydular. O Ramazan ayında İsmet bey karısıyla birlikte oruç tuttu, doğum haberini beklerken heyecandan namaz kıldı.**

Savaş, savaş, savaş,

İzzet kırk günlükken kan koca bebeği tartmağa götürdüler. O gün yemekten sonra da İsmet bey eski kumandam İzzet Paşayı ziyarete gidecekti. Âdet üzere, bonjur denen elbisesini giymiş, hazırlanmıştı. Bir arkadaşının kendisini görmeğe geldiğini haber verdiler. Aşağı indi. Tekrar karısının yanına döndüğü zaman halinde bir tuhaflık vardı. Mevhibe hanımın ellerini avuçları içine aldı, yavaşça "Ben gidiyorum" dedi. Gene kadın şaşırmıştı, pek âlâ bildiği halde, "nereye?" diye sormaktan kendini alamadı. Kaybedecek vakit yok-

İsmet İnönü

Tarih olan adam

tu. İsmet bey babasına veda etmeğe koştu. Maalesef Hacı Reşit bey evde değüdi. Genç adam babasının elini öpemeden Anadoluya hareket etti. Bir daha onun yüzünü görmek kısmet olmayacaktı.

Mevhibe hanım gene yanlız kalmıştı. Şimdi zayıf bünyeli çocuğunun mesuliyeti de onun üzerindeydi Kocasından haber almak hemen hemen imkânsızdı. Üstelik Anadoluya geçen asker ailelerinin İstanbuldaki vaziyetleri çok nazikti. Evler aranıyor, aileler sıkıştırılıyordu. Hacı Reşit bey endişe içindeydi. Karısını, çocuklarını ve oğlunun ailesini alıp, Malatyaya gitmeyi aklına koydu. Dikkatli hazırlıklardan sonra "tüccar ailesi" olarak Ur vapura bindiler. Fakat, vapur bir türlü hareket etmiyordu. Heyecanlı günler geçti. Birkaç defa sorguya çekildiler. Nihayet başka bir vapura nakledilerek Samsuna hareket ettiler. Oradan da atlı arabalarla yollarına devam ettiler. Sivas ve Amasyada durarak yirmibir günde Malatyaya vardılar. Hacı Reşit beyin orada evi, kardeşi vardı. Fakat bu çetin yolculuk yaşlı adamı bir hayli sarsmıştı. Hastalandı, zatürrie dediler. Kırk gün sonra merhum oldu. Bu Mevhibe hanım için çok acı bir darbeydi Kayınpederini çok sayardı, o da ona fazlasıyla düşkündü. Aile gene erkeksiz kalmıştı. Çevriye hanım idareyi eline aldı.

O sıralarda İstiklâl harbi bütün şiddetiyle devam ediyordu. Birinci, İkinci İnönü muharebeleri yapılmış, İsmet Paşanın zafer haberini, ailesi Malatyada duymuştu. Mevhibe hanım kocasıyla iftihar ediyor, onu koruması için Allahına yalvarıyordu. Sağlığı için duyduğu endişeye bir yenisi eklendi. Küçük oğlu İzzet rahatsızlanmıştı. Doktorlar ne olduğunu anlıyamıyor, derdine bir çâre bulamıyorlardı. Yavrucak, gitgide zayıfladı, genç annenin bütün ihtimamına, çırpınışlarına rağmen mum gibi söndü gitti. Mevhibe hanım bu büyük acıya da tek başına göğüs gerdi. Kocasına haber vermekte ne fayda vardı? Yirmiüç aydır, tstanbuldan ayrıldığından beri, onun yüzünü görmemişti bile. Küçük İzzeti

büyük babasının yanına gömdüler.

Anadoluda artık vaziyet ordularımızın lehine dönmüştü. İsmet Paşa ailesini Konyaya çağırdı. Oğlunun ölümünü orada öğrendi. Konyada oturdukları beş ay zarfında Mevhibe hanım eşini birkaç defa ancak görebildi. Büyük Taarruzu, heyecan içinde oradan takip etti.

İzmir kurtarıldıktan sonra İsmet Pasa ailesini, oraya nakletti. Şimdiki Vali konağına yerleştiler. İstanbuldan sonra karı kocanın ilk defa müşterek bir evleri oluyordu. Tabii İsmet Paşa gene sık sık seyahate çıkıyordu. İkinci defa tozana gidişinde hanımını da beraber götürdü. Mevhibe hanımın saadetini bir tek şapka giyme mecburiyeti gölgelendiriyordu. İsmet Paşa yüzünü açmasında İsrar etmişti. Ananelerine bağlı genç kadın şapkadan müthiş rahatsız olmuştu. 1924 senesinin ocak ayında ikinci oğullan dünyaya geldi. Tabii İsmet Paşa gene yoktu. Ankaradaydı. Telgrafla müjdeyi bildirdiler ve "Ne isim koyalım?" diye sordular. Haberi okuyan baba şaşkınlıkla karşısındaki askere sordu: "Oğlum olmuş, ismi ne olsun?" Asker hemen cevap verdi: "Şerafettin!" İsmet Paşanın acayibine gitti. "Niçin hemen Şerafettin dedin?" "Babamın ismi de, ondan Paşam" Gülmeğe başladılar ve İsmet Paşa kendi ailesinden bir isim hatırladı: Ömer. Ertesi günü de karısının yanma koşarak, yavrusunu kucakladı. Ömer 5 aylıkken, Çeşmede bir hafta dinlendikten sonra, nihayet Ankaraya beraberce geldiler. O zaman şehrin hali malûm. İstasyona yakın bir binaya yerleştiler. Ayrıca Çankayada ucuz bir ev satın almışlar ve tamirine başlamışlardı.

Fakat Mevhibe hanımı yeni üzüntüler bekliyordu. Ankaranın havası annesine sert gelmiş, Saadet hanım rahatsızlanmıştı. İsmet Paşa kayın valdesinin kurtarılması için çok çalıştı. Ne yazık ki o zamanın tıbbı zatürrieye henüz çare bulamamıştı. Mevhibe hanım perişan oldu. Annesini çok severdi. Bir kardeşi, başka rakını da yoktu. Zavallı Saadet hanımın son sözleri de bunlar oldu:. "Çok yalnızsın, gailen de pek büyük!"

Mevhibe hanım kendisini toparlıyamadan kocası hastalandı. Amipli dizanteri Paşayı çok zayıf düşürdü. İstirahat etmek üzere, vazifesinden ayrıldı, ailece Heybeliadaya gittiler. Orada, cadde üzerinde üç katlı bir ey kiraladılar. Sonradan bu evi satıh aldılar, İnönüler, deniz mevsimi, yazlarını halâ orada geçirirler. Ömer yaşını orada doldurdu. İsmet Paşa Ankaraya dönüşünde Başvekilliğe tâyin edildi, Çankayadaki eve yerlestiler.

İnönüler bir gezinti esnasında

Aile albümünden levhalar

Dört sene sonra altı haziranda üçüncü oğul dünyaya geldi Doğum sırasında İsmet Paşa Heyeti Vekiledeydi. Haberi götüren şoför bir pusula yazarak içeriye gönderdi. Paşanın önüne koydular. İsmet Paşa bu sefer çocuğunun kız olacağına o kadar inanmıştı ki bir yanlışlık var zannetti. Fakta eve koşup ta bebeğin yüzünü görünce tatlı bir sürprizle karşılaştı. Kızı olmamıştı ama nihayet kendisine benzeyen bir fosilin dünyaya gelmişti Zira lanet vs Ömer tıpkı annelerinin modeliydiler. Tabii ailenin huzuru pak kısa sürdü. Atatürke suikast teşebbüsünde bulunulmuştu. Karısını loğusa yatağında bırakarak İsmet Pasa İzmire hareket etti. Dil inkılabı da işte bu devreye rastlar.

İki buçuk sene sonra İnönü ailesine bir yeni misafir geldi. Bu sefer İsmet Paşa arzusuna nail olmuştu. Kan sının doğumu sırasında evin manejinde ata binerek, vakti geçirmeğe, heyecanını yenmeğe çalışıyordu. Bir kızının dünyaya geldiğini duyar duymaz karısının bas ucuna koştu. Aslında hiç te güzel olmayan kara kum bebek ona dünyanın sn güzel çocuğu gibi göründü. Erdal gibi kazına da öztürkçe bir isim buldu: Özden...

Artık İnönü ailesi tamamlanmıştı. Bundan sonra Mevhibe İnönüye yeni ve eskilerinin hepsinden güç bir vazife düşüyordu. Çocuklarını büyütüp adam etmek, ailesini şımarmadan, bozulup dağılmadan kocasının etrafında muhafaza etmek. Bu işte ona, en büyük yardımcı, çeşitli islerine, meşgalelerine rağmen gene kocası oldu. İsmet İnönü bütün ömrünce örnek bir aile erkeği, çocuklarına düşkün bir baba kaldı.

Mesut bir aile

Çankayadaki evde İnönü ailesi güzel günler yaşadı. Atatürk sık sık yakın mesai arkadaşını ziyaret eder, her gelişi aile için bir hâdise olurdu.

İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildiği zaman Bayan İnönü hiç evini bırakmak istemedi: Lazım dediler. Çarnaçar Çankaya köşküne taşındılar. Ama eserlerini olduğu gibi muhafaza ettiler. Her hafta sonu orada bir gün geçirmeyi âdet edindiler. İsmet İnönü kütüphanesinde kafasını dinler, gocuklar polis ve jandarmaların gözünden uzak, bahçede koşup oynarlardı. Zâten aile hayatlarında hemen hemen hiç bir değişiklik olmamıştı.

1946 Demokrasi İnkılâbından sonra İnönülerin müşterek hayat mücadelesinde yeni bir devre açıldı. Kendisinin daima dediği gibi aile hayatı bu derece sağlam temellere dayanmış olmasaydı İsmet İnönü bu dene-

meyi hiç bir zaman gönül rızası ile gözüne alamazdı. 1950 seçimlerine giderken, bir çok arkadaşının aksine bu işte kaybetmek te olduğunu biliyor, bu hususta karısıyla sık sık konuşuyor, yeni hayatları için planlar yapıyordu. Seçim gecesi kati neticeler alınınca Mevhibe hanıma ilk sözü "Köşkü ne kadar zamanda teslim edebiliriz?" oldu. Bir hafta içinde oniki senedir oturdukları Çankaya köşkünü boşaltmış, kendi evlerine yerleşmişlerdi. Hayatlarına oniki sene evvel bıraktıkları yerden devam ettiler.

Yeniden mücadele

Fakat yeni iktidar onları kendi hallerinde bırakmamağa azmetmişti. İlk darbe İnönünün en zayıf bilinen yerine vuruldu. Oğlu Ömer İnönüyü tamamiyle mesnetsiz, hayali bir iftiraya dayanarak, katil suçuyla itham ettiler.

Ömer İnönünün otomobil kazasında ölen veya hâdisede ismi geçen şahıslarla yakından, uzaktan hiç Ur alâkası yoktu. Fakat bunun meydana çıkması tam bir sene sürdü. Tahkikatla vazifeli hakim Ömerin tevkifini dahi istedi. 26 yaşındaki oğlu kendisine "yani, iki yalancı şahit bulurlarsa beni mahkûm mu ettirecekler?" dediği gece. İnönü hayatının muhakkak ki en büyük ıstırabını duydu.

Arkasından çeşitli rivayetler, İftiralar, söğmeler aldı yürüdü. Mevhibe hanım hepsini sessizce, içi kan ağlıyarak, fakat güler yüzle karşıladı. Ancak kocasının sabrına, onun bile hayret ettiği günler oldu.

Hayatlarında mühim bir. gün de kızları Özdenin, benim ilk çocuğumun doğumu oldu. Metin mecmuasından alınıp, cezaevine götürüleli onbeş gün olmuştu. İnönü bütçe müzakerelerinden geç vakit, yorgun argın evine döndü. Gece birbuçukta kızım ayakta görünce müthiş telâşlandı. Bu telâş dört saat sonra, torunu Gülsün doğuncaya kadar devam etti. Sonuna kadar kızının yanından ayrılmadı, ancak bebeğin yüzünü gördükten sonra evine dönüp yattı.

Hayatının en sıkıntılı günlerini geçen nisanda, talebe nümayişleri başladıktan sonra yaşadı. Ailesine yapılan hücumlar, haksızlıklar hususi hayatını alâkadar ediyordu. Ama bu sefer ki, ömrünü vakfettiği idealin katledilmesiydi. Bu neticeye varmak için mi, elli senedir mücadele etmişti! Ayten sokaktaki evde çok karanlık, huzursuz günler geçti. Dışarda dâvasını müdafaaya, kendi prensipleri dahilinde, hâlâ iyimserlikle devam ediyor, fakat evinde ıstırabım belli etmekten kendini alamıyordu.

27 mayıs sabahı saat 5 te Mevhibe hanım telefon sesiyle uyandı. Bir dostları İhtilali haber veriyordu. Hemen pencereye koştu, evi genç Harp Okulu talebeleri sarmışlardı. Metin ve bir subay, daha evvel kapıyı çalmışlar, fakat kimse duymamıştı. Bayan İnönü bu kadar heyecandan sonra gözyaşlarını tutamadı. İsmet İnönüyü uyandırdı, "Hükümet darbesi olmuş, asker idareyi eline almış" dedi. İnönü hemen kalkıp giyindi, hiç birşey söylemedi, hislerini en ufak bir hareketle belli etmedi.

Sonra?

Mevhibe İnönü gülerek baktı:

"— Sonrası bugünün hikâyesi.. Onu ise, herkes biliyor".

Ya istikbal? İnönü ailesinin istikbal için bir plânı? Mevhibe İnönü çok kimsenin cevabını merak ettiği suali doğrudan doğruya' cevaplandırmadı. Eşini tanıyordu. İnönü, memleket kendisini ne zaman çağırmıştı da, gitmemişti? Sâdece şu hâdiseyi nakletmekle yetindi:

Geçen sonbahar ikinci oğulları Erdal karısıyla beraber Amerikadan dönmüştü. O akşam Taşlıktaki evde bütün aile sofra başında toplandılar. İnönü vefakâr eşini her zamanki gibi sağına, büyük oğlu Ömer Ue karısı Engini masanın bir yanma, Erdal ile Sevinci diğer tarafına, kızı Özdenle Metini de karşısına aldı. Hepsinin yüzlerine ayrı ayrı baktıktan sonra gözlerinin içi gülerek Mevhibe hanıma döndü:

"— Hanım efendi, işte 77 seneden beri beklediğim bu gündü!" dedi.

Mevhibe İnönü çocuklarıyla

Yuvayı yapan dişi kuştur

Herkes gibi bir âdem

Konuşmamız, İsmet İnönünün hususiyetlerine döküldü. Mevhibe İnönü:

"— Bazen (ferle şeyler anlatıldığını duyarım ki, gülmemek veya şaşmamak elimden gelmez. İnsanların muhayyelesi o kadar kuvvetli ki..' dedi.

"— Peki, dedim, birisi sizden İsmet İnönüyü tarif etmenizi istese neler anlatırdınız?"

İnönünün kırk küsur senelik vefakâr eşi utun uzun düşünmekten kendini alamadı.

"— Bilmem ki.. diye mırıldanıyordu. Hiç hatırıma gelmedi ki.."

Sonra yavaş yavaş, bir daldan ötekine atlayarak Türkiyenin bu en siyade merak edilen insanından sevgi dolu, sıcak bir sesle ve hayranlıkla bahsetmeye başladı.

İnönü çok çeşitli zevkleri olan bir insandır. Her yeni şey hakkında merak duyar, bilmediklerini öğrenmeğe, anlamağa çalışır. Garp musikisine düşkünlüğü yemenden başlar. Daha o zaman bir musiki âleti çalmayı aklına koymuştur. Buna, ancak uzun seneler sonra fırsat bulabilmiştir. Başvekilliği sırasında viyolonsel dersi almıştır. Cumhurbaşkanlığı senelerinde de basit bir laboratuvar kurmuş, boş zamanlarım kimya çalışarak geçirmiştir. Bunlar «Ihnini devlet işlerinden uzaklaştırabilen, kendisini dinlendiren meşguliyetleridir. Briçi, satrancı da bu yüzden sever. Kendi başına saatlerce satranç meseleleri çözdüğü olur. Çankayadaki evlerinde bilardo masası da vardır.

Açık hava sporlarını hiç ihmal etmemiştir. Yürüyüşü sever. Yalovada, Heybeliadadaki ormanlarda saatlerce dolaşmıştır. Ağaçların, çamların cinslerini mükemmel öğrenmiştir. Yanında bulunan ziraatçileri imtihan etmekten, onların yanlışlarını çıkarmaktan pek hoşlanır. Hele onun bu merakını bilmeyip rastgele bir şeyler uyduranlar, nasıl mahcup olurlar!

Atları ve köpekleri çok sever. Yeni evliyken bir tazı beslemişlerdir. Biniciiliği meşhurdur. Yürür gibi rahat ata biner. Arazi binişlerinde hep en dik ve arızalı yolları tercih eder. Hele yanındakiler boş bulunup, "Aman Paşam, şu yandan dolaşalım" dediler mi, tam aksine dikine dörtnala gider, yanındakilerin yürekleri-

ni ağızlarına getirir. Zaten bütün hayatınca "yapma" denilen şeyi yapmadan rahat edememiştir.

Fırsat buldukça konser, opera kaçırmak istemez. Cumhurbaşkanlığı sırasında her cumartesi Öğleden sonra konservatuara gitmeği âdet edinmişti. O gün ekseriyetle rahmetli Şükrü Saraçoğlu ile beraber yemek yerdi. Yemekten sonra Şükrü bey bir bahane bulup kaçamazsa, çarnaçar konser dinlemeğe giderdi. "Paşam. beni ne için cezalandırıyorsunuz, ne yaptım size.." diye takılır, gülüşürlerdi.

İngilizceyi Başvekaletten çekildiği 1937 senesinde öğrenmiştir. Günde 7.-8 saat çalıştığı olurdu. Bildiği her üç lisanda da vokabüleri çok zengindir. Bir kitap okurken bilmediği tek kelimeyi atlamaz. Mânasını tahmin etmesi kafi değildir. Mutlaka Türkçe karşılığım öğrenmesi lazımdır. Yeni lisan öğrenenlere hep bu usulü tavsiye eder.

Gündelik hayati içindi sakin bir insandır. Kafası meşgulken çok az konuşur. O sıralarda müthiş dalgındır. Etrafında olanları farketmez zanrtedersiniz. Fakat gözünden de birşey kaçmaz. Eve ekseriyetle, habersiz arkadaşlarım getirir, sofra basında işlerine, münakaşalarına devam ederler. İkramı çok sever. Misafirleri aç kalacaklar diye telâşlanır. Onun için evde daima, ev halkından başka, dört beş kişiyi ağırlayacak hazırlık bulunur. Mevhibe İnönü çâreyi onda görmüştür. Yemekte tatlı olmasına dikkat eder, arkasından da meyva şarttır. Kendi eliyle soyduğu almayı» portakalı etrafındakilere ikram etmekten hoşlanır.

Yemeğe fazla bir düşkünlüğü yoktur. Uzun seneler teker perhizi yaptığı için Ölçülü yer. Bazı yemeklerde gençliğindeki lezzeti bulamadığından şikayetçidir. Meselâ kereviz. "Eskiden annem yaprakları ile terbiyeli pişirirdi, onun tadı başka olurdu" der. Ne kadar tecrübe edildiyse tatmin olmamıştır. Yoğurdu savar, çeşitli yemeklere koyar. Meselâ taze fasulyeye. Makarnanın kaimim tercih eder. Umumiyetle yemeklerin hepsini çok pişmiş sever.

Yemeklerden sonra bir yarım saat dinlenmeyi İhmal etmez. İstediği zaman uyuyabilme alışkanlığını İstiklal harbi sırasında edinmiştir. "Uzun boylu uyuyabilme imkânı yok" der ve fırsat buldukça, 13-20 dakika gözünü kapamakla zindeliğini muhafaza ettiğini söyler. Geceleri geç yatar, **sabahları 9 civarında kalkar. Fakat efkarı bir işi varsa, herkesten evvel** hazır olur. Yanındakiler geç kalacak-

Aile yuvasında İnönüler

Sağlam kafa sağlam ailede bulunur

lar niye telaşlanır durur. Tabii umumiyetle de haksız değildir.. Randevularına çok sâdıktır. Bunu garplılığın birinci şartı olarak kabul eder. Davetlere kaçta çagırıldıysa, muhakkak tam o saatte orada bulunur. Bu yüzden davetlere hep ilk gidenler arasındadır, boş salonlara girdiği çok olur.

İnönünün diğer bir telâş mevzuu da lazım olan bir mektubu, kâğıdı, aradığı K a m a n bulamamasıdır. Hemen kayboldu diye üzülmeğe başlar. Bütün ev halkı birbirine girer. Çoğu zaman kayıp kâğıt ilk Arandığı yerden çıkar, ama kimsede hâl kalmaz, İsmet Paşa "Canım, şu benim kitaplarıma dokunmasanız, olmaz mı?" diye şikâyet eder. Fakat iki gün içinde evde o kadar çok kâğıt, mektup, gazete birikir ki, lüzumlu ile lüzumsuzu ayırdetmek gene imkânsız bir hal alır.

İptilâ denebilecek derecede düşkün olduğu yegane şey sigaradır. Çok içtiği ve fazla içine çektiği için daima zararını görmüş, kendi kendini tahdit etmeğe mecbur olmuştur. Gene İstiklâl harbinden kalma bir alışkanlıkla sıkı çalışma devrelerinde sigarayı, bırakır. "Zevk için içmenin zararı olmaz, çalışırken insan dalma ölçüyü kaçırır" der. Gençliğinden beri sigarayı az içmeğe muvaffak olamamıştır. Onun için çâreyi senede bir ay sigarayı tamamen bırakmakta bulmuştur.

Evde politika?

Mevhibe İnönü gene muzip muzip bana baktı. Aklından geçeni biliyordum. İsmet İnönü ailesiyle bir tek gün politika konuşmamıştır. Ben evleninceye kadar.. Şimdi, hoşlandığı şeylerden biri de Metinle oturup meseleleri görüşmektir. Bilhassa 1957 ile 1960 arasındaki dramatik yıllarda kocalarımız bizim evin kütüphanesinde başbaşa verip saatler ve saatler çalışırlarken annem gülümseyerek başını sallardı!

"— Çocuklarımı politikadan uzak, politikadan hazzetmeyen insanlar olarak yetiştirdim ama, damatların kayınpederlere benzediklerine dair küçüklüğümden beri duyduğum laf doğru çıktı!"

Çoçuklarının politikadan tamamile uzak Oldukları doğrudur. Mühendis olan Ömer, kayınpederinin vefatından beri madencilik yapmaktadır. Erdal, Olta Doğu Teknik Üniversitesinde Atom Fiziği Profesörüdür. Ben ise, evimle meçgulüm, Ama annem duymasın: Üçümü» de politika konuşmaya bayılırız! Yalnız talihsizliğimiz, sanırım, bizimle kimsenin politika konuşmaya yanaşmaması...

Özden TOKER

leri ve seçmen kütüklerine dair tasarının ilk müzakeren bitmişti. İkinci müzakeresi de yakında yapılacak ve metin M.B.K. ne verilecekti. Başkan Orbay Anayasanın da bir an önce çıkarılması Ve memlekete hayırlı olması temennisinde bulunduktan sonra sözü Anayasa Komisyonu başkanı Enver Ziya Karala bıraktı. Ondan sonra da işin, sonu gelmez nutuk faslı başladı.

Bir tarihçi, olan Enver Ziya Kara!, her tarihçinin yaptığı gibi tabii tarihten başladı. Monoton bir sesi olduğundan ve pek aheste konuştuğundan, sözleri de dünyanın en önemli sözleri sayılamayacağından salondan dışarıya bir sızıntı sezildi. Sonradan bu sızıntı, kesafetini gittikçe arttırarak devam etti o kadar ki, günün son hatibi Şefik İnan sözlerini bitirirken sıralardan boş olanlar dolulanın fiti, hatta üç misliydi. Başkan Gürsel, Anayasaya Başlangıç tekliflerinin yapıldığı sırada, yani Karalın konuşmasından hemen sonra yerini terketti. Karal konuştuktan sonra Kâzım Orbay iki önerge okuttu. Bu önergelerden birinde -diğeri görüşmelerin radyoda ayrılacak bir hususi saatte verilmesini istiyordu- Anayasanın bir Başlangıçtan mahrum bulunduğu belirtiliyor ve böyle bir kısmın metne ilâvesi talep ediliyordu. Komisyon adına söz alan Emin Paksüt mûtadı hilafına kısa konuşarak Komisyonun da böyle bir arzu taşıdığını, fakat tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra o görüşmelerin ışığı altında bu Başlangıcın kaleme alınmasının daha uygun göründüğünü anlattı. Böylece mesele tatlıya bağlanmıştı ki genç alim İsmet Giritlinin, eliyle bir hademe çağırdığı ve Başkanlık Divanına iki sayfalık bir yazı gönderdiği görüldü. Başkan bunun bir "Başlangıç tasarısı" olduğunu söyledi ve beklenildiği gibi Komisyona havale etti. Fakat genç âlim Giritli yerinden söz alarak bunun okunmasını istedi. İşte, Cemal Gürselin salonu terketmesi bu sıraya tesadüf etti.

Giritlinin Başlangıcı bir buçuk sayfalık bir cümleyle, bir paragraflık bir ikinci cümleden ibaretti. Bu iki cümlelik uzun metnin okunması bitmişti ki tür başka Temsilcinin daha bir Başlangıç tasarısı hazırladığı görüldü. İkinci yazar Kemal Türkoğluydu. Başkan onu da Komisyona havale etti, fakat Türkoglu da eserinin kıraat olunmasını İstedi. Çarnaçar o da okundu. Bu sırada bir gazeteci yanındaki arkadaşının kulağına eğildi ve "Tamam" dedi, "komisyon Başlangıcın nasıl yazılmaması gerektiği hususunda iki mükemmel modele sahip oldu!" Başlangıç teklifleri okunurken salon biraz daha boşalmıştı. Ama dışarıya asıl akın, yazalı bir

Bir Görüş
Zeki Doğan

Fikret YÜZATLI

Aziz arkadaşımZeki Doğanı toprağa verdiğimiz günden beri onun hakkında bir şeyler yazmak istiyorum, Söylemek istiyorum. Velhasıl hep onunla meşgul olmak istiyorum. Tutulduğu amansız hastalığı dolayısıyla son zamanlarda külçe haline gelen varlığı bile bizler için bir teselli imiş. İstiklâl Harbinde beraber bulunduğumuz arkadaşların çoğu şimdi, rahmeti rahmana kavuşmuş Zeki ile beraber, deride kâlanlann arasında eski harp arkadaşı olarak ben varım Hem öyle bir arkadaş ki, İstiklâl Harbini aynı alayda beraber geçirmiş, onun bütün kahramanlıklarına şahit olmuşumdur. Şimdi elimde kalem, düşünüyorum: Zekiyi nasıl anlatayım? Bu, benim âciz kalemimin işi değil. Onun ateşli hayatını hakiki bir surette yazıp anlatmama imkân yok. İyi bir yazar olmadığıma esef ediyorum. Fakat, her ne olursa olsun, onu anmak benim için mukaddes bir vazifedir.

Zeki, Birinci Dünya Harbinde Altıncı Süvari Alayı Makinalı Bölük Kumandanı olarak Sina cephesinde, sonra Çanakkalede, sonra da Ondördüncü Süvari Alayı Üçüncü Bölük Kumandanı olarak İstiklâl Harbinde büyük kahramanlıklar yaratmış ve cesaretiyle büyük Atatürkümüzün iltifatına nail olmuş bir subaydır. Onu, beraberce yaşadığı subaylar kuşağı hep tanır, bilir. Yazıya, çiziye ne hacet? Harpten sonra onu Havacı olarak görüyoruz. O, yeni mesleğinde de fedakârâne hizmetleriyle dâima ön safta ve başta olarak temayüz etmiş bulunmaktadır. Bu mesleğin Türk Ordusu içinde yeni anlayışa göre kuruculuğunu ve kumandanlığım yapmıştır. Cenazesinde, başta memleketin büyükleri olduğu halde, onu takip eden grubun içinde gök rengi elbiseleriyle, en büyük rütbelisinden en küçük rütbelisine kadar, meslek arkadaşlarının gösterdiği haşmetli manzara, cenazesinin üzerinden sık sık geçen Jet uçakları, arkadaşlarının ona ne kadar içten bağlı olduklarım gösteriyordu. Eğer onun adına ahit dikerlerse, fedakârâne hizmet aşkı bakımından genç nesillere iyi bir örnek olur.

Zeki ile ilk tanıştığımız günü gayet iyi hatırlarım. O fettana Birinci Dünya Harbi bitmiş, mütareke yapılmıştı. Ben İstanbul Muhafız Alayıridaydım. Bir gün, kahramanlık menkıbelerini duyduğumuz küçük Zekinin alaya geleceğini söylediler. Geldi, tanıştık vs arkadaş olduk.

Ben Birinci Dünya Harbine Cephe hizmetinde iştirak edememiştim. İçimde dalma bundan dolayı büyük Ur hüzün vardı. Memleket felâket içindeydi, subaylık şerefi yere düşmüştü. Bizleri itilâf Ordusu subaylarına, hattâ assubaylarına selâm vermeğe mecbur tutan emirler alıyorduk. O Sıralarda Yunanlılar İzmiri işgal ettiler ve memleketin içinde zayıf bir mukavemet başladı. Kahraman Zeki memleketin bu halini göründe, bana:

"— Fikret" dedi, "Anadoluya gidelim. Yâ şerefle yaşarız, ya şerefle ölürüz."

Ben derhal hareket ettim. O da kısa bir zaman sonra geldi. İzmir Akhisarında, Ondördüncü Süvari Alayında buluştuk. Müstevlilere karşı dövüşmeğe başladık. İkinci İnönü Muharebesinde Zeki karnından ağır bir yara âldı. Tedavisi epey uzun sürdü. Düşman Sakarya Taarru sundan evvelki taarruzuna başladığı zaman Zekinin yaraları daha geçmemişti. Ordu bozulmuş, Eskişehire doğru ricat ediyordu. Zeki dururmu? Karnında yara varmış dinler mi? Koşarak bölüğünün başına geldi. Ona gören arkadaşların ve erlerin maneviyatı yükseldi. İşte İstiklâl Harbi, başta Atatürk ve İnönü olmak üzere, bu imanlı vatan evlâtları sayesinde kazanıldı, Bu muharebeler esnasında düşman beni nerede sıkıştırdıysa, Zekiyi yardımcı olarak yanımda gördüm. Son taarruzda düşmana bütün gücümüzle çarptık ve yıldırım gibi İzmire indik. Şimdi Kordonboyu üstünde Zekiyi görür gibi oluyorum. Yunan ordusuyla beraber kaçıp gelmiş bir sürü insan Kordonu doldurmuş... İtilâf Devletlerinin zırhlıları liman içinde... Arada bir bunların sahile çıkardıkları müfrezelere rastgeliyoruz... Onlar bizi selâmlıyorlar... Selâmlananlar, muzaffer Türk Ordusunun öncüleridir... Başlarındaki Zeki, kışlaya ilk Türk bayrağını çekiyor... Evet, o günler bütün renkleriyle gözlerimin önünde...

Bu hatıra senin için ve geride bıraktığın Doğan ailesi için en büyük şereftir ve ilelebet yaşryacaktır. Yerinde rahat oya aziz kardeşim.

Refik Tulga

Sabotaj!

İstanbulun tutulan valisi Refik Tulga emin olabilir ki, Kayraklardan aldığını söylediği mektupların adedi bugünlerde birden bire yükseliverecektir. Bunda şaşılacak bir cihet de yoktur. New York polisine her gün şu veya bu binaya bomba yerleştirildiğine dair bir çok ihbar yapılır. Bunlardan biri gazetelere aksetti nü, ihbarlar derhal bir kaç misli artar. Kuyruk lâfının gazetelerde dolaştırılmaya başlamasından ve oradan kudret sahiplerinin ağzına geçmesinden bu yana "kuyruk hareketlerinin fazlalaştığını hissetmemek kabil midir? Hattâ şimdi, edebiyat bahsinde daha da ileri gidilmiş ve bu defa "Dinamitli Kuyruklar" üretilmiştir. Bitirdiğimiz hafta içinde böyle bir haber bir İstanbul gazetesinin birinci sayfasının beş sütunluk manşetinde arz-ı endam ediyordu. İhtilâlin en karışık günlerinde memlekette huzur hüküm sürerken, sanki bugün ortalık karışı vermiştir! Orada tevkifler, burada ihbarlar, şurada devşirilenler.. Ama, bunlar daha ziyade bizim kendimizin yarattığımız bir gürültünün akislerine ve büyütülmüş gölgeleri gerçek cisimler sanmamızın neticelerine benzemiyor mu? İstanbul valisinden sonra İzmir valisinin de "Kuyruklardan Mektuplar" aldığı açıklanıyor. Yarın bu neviden haberler şüphesiz daha da çoğalacaktır. Aslında, böyle mektuplar İhtilâlden önce de, İhtilâlden bu yana da daima gelmiştir. Gelmekte devam da edecektir. Her memlekette bu çeşit namelerin yazıldığı, bilinen bir husustur. Bunlara kıymet verilirse, bunlara bakılıp memleket manzarası çizilirse ancak kötü maksat sahiplerinin ekmeğine yağ sürülür.

Kuyruklar, komplolar, gizli liderler, sabotaj plânları, hükümet devirmeye niyetli artıklar, dinamit çubukları.. Peki, bunlar deşildiğinde altından çıkan nedir? Hiç! Meşhur "Silâhtarağa Tertibi"nin Devlet Başkanına bile nasıl aksettirildiği düşünülürse, her devirde' mevcut vehim tahrikçilerinin, aslında bütün sabotörierden daha tehlikeli varlıklar olduğu kolaylıkla görülür. Silâhtarağaya dinamit konulacak, dinamit patlayınca fabrika uçacak, fabrika uçunca İstanbul elektriksiz kalacak, İstanbul elektriksiz kalınca öteki fabrikalar çalışmyacak, öteki fabrikalar çalışmayınca işsizlik başlayacak, işsizlik başlayınca gayrımemnun kütleler sokağa fırlayacak, gayrımemnun kütleler sokağa fırlayınca İstanbul bunların eline geçecek, İstanbul bunların eline geçince gidip Yassıadadakileri kurtarmaya kalkışacaklar. Peki, İstnbul halkı? Gençlik? Ordu?

Basiretli ve İhtiyatlı, dikkatli olmak bir şeydir. Dile pelesenk yapılması gereken bazı mefhumları, kelimeleri, tabirleri yerli yersiz, ziyadesiyle bol kullanmak bir başka şeydir. İhtilâl edebiyatım bu memlekete Menderesin, kendi diliyle ve kendi kalemiyle soktuğunu unutmak hiç kabil midir?

metin okuyan Fuat Arnadan sonra kürsüye gelen Şahap Kitapçı işi biraz uzatınca gerçekleşti.

Tasarının tümü üzerinde kırk kadar hatip söz almış ve kaçar dakika konuşacaklarını da tasrih etmişlerdi. Bunların arasında Kasım Gülek ile Hasan Tez de vardı. Nitekim ertesi gün bu hatiplerden birincisi, ancak kendisine has incelikle hazırladığı mizansen içinde -o gün dinleyiciler arasında Gülekin saman zaman kendisini sırtlattığı iri kıyım zatlar bilhassa dikkate çarptı ve bunlar, ellerinden insan hamallığı kadar alkış teşvikçiliği de geldiğini gösterdiler- konuştu. Herkes karşısında yepyeni bir "Sosyal Gülek" görerek şaştı. Ama -Gülek asıl Devlet Başkanlığı konusundaki görüşüyle dikkati çekti. Bunun için listenin okunması bilhassa Basın locasında mırıltılara yol açtı. Konuşma faslı açılınca Temsilcilere ait sıralardan da başlayan göç aşağıdaki düşüncenin de yukardaki düşüncenin eşi bulunduğunu göstermeye yetti. İşin aslında bu, bir alâkasızlığın delili değildi. Pek çok hatibin, parlak sözlerini zabıtlara geçirme arzusuyla söz almış bulunmasının neticesiydi. Hakikaten, tasarının tümü üzerinde söylenecek tesirli o kadar az söz vardı ki ve bunlar zaten evvelden öylesine mükemmel şekilde biliniyordu ki.. Ama anlaşılan, tarihe bu yoldan geçilebileceği inancı Temsilcileri tahrik etmişti. Tabii asıl alâka uyandırıcı görüşler ve mâna ifade eden müdahaleler maddelere geçilince yapılacak ve görüşmeler o zaman hararetlenecekti.

Nitekim, haftanın sonundaki günler Temsilciler Meclisinin havası hemen hep aynı kaldı. Hatipler, daha ziyade boş sıralar önünde parlak fikirler serdettiler. Pek çok Temsilcinin ileriliği Anayasaya bir takım cilâlı kelimelerin konulmasını isteme veya destekleme mânasına aldığı kısa zamanda görüldü. "Sosyal" kelimesi en ziyade kullanılan kelime olmak vasfını muhafaza etti. Bunun hâlâ kerameti bulunan bir sihirli anahtar olduğu ve o Anayasaya girdi mi artık sürtüştü yatılabileceği inancının teskin edici rehaveti de gönüllere bol bol sükûnet verdi.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Dış Yardım

Kuş gözünü açtı

Oeride bıraktığımız hafta içinde bir gün Ankara Gazeteciler Cemiyetinin Bulvara bakan sevimli salonunda, konuşmasından ziyade kıyafetinden ve saç şeklinden Alman olduğu anlaşılan bir adam, elindeki kadehden bir yudum viski aldıktan sonra, karsısında kendisini dikkatle dinleyip te, dikkat etmiyor görünen adamlara, güç anlaşılır bir Türkçeyle:

"-— Kredi verilmeğe verilecek. Ama bunun bazı şartları var. Meselâ bunların başında, verilecek kredinin kullanılacağı yer geliyor" dedi.

Sonra da, fazla açılmış olduğu kantatına varmış olacak ki, sustu. Alâbrus saçlı, kırmızı yanaklı adam, Alman Büyükelçiliğinden bir zattı. Gazetecilere, Almanyanın Türkiyeye açacağı krediyle alâkalı bazı şeyler söylüyordu. Adamın sözlerine bakılırsa, Federal Almanya hükümeti krediyi verecekti. Verecekti ama. bakı küçük şartları vardı. Bunun batında kredinin nerelerde kullanılacağı, yatırımların nelere yapılacağı meselesi geliyordu.. Federal Almanya Meclisinde genel kanaat, verilecek paranın kısa vadeli yatırımlar için kullanılmasıydı. Böylece iş, Alman usûlü sağlama bağlanıyor ve Terilen paranın geri alınması bir bakıma kolaylaşıyordu. Sütten ağzı yananlar, yoğurdu az da olsa üfliyerek yiyorlardı.

Aslında her şey çok önce başlamış ve iki devlet arasında kredi müzakereleri 28 Ocak târihinde resmiyete intikal etmişti. Müzakerelerin iyiye gitmesinde büyük âmil, Federal Almanya Başbakanı Dr. Adenauer'in Türkiyeye yapılan yardıma devam edilmesi fikrine taraftar oluşuydu. Ancak yardımın Meclis tarafından kabulü gerekiyordu. Bunun için de, Türkiyeden gelecek bir heyetin Alman Meclisini tatmin) gerekmekteydi. Türkiyenin Almanya Büyükelçisi Settar İlksel bu konuda aldığı direktif gereğince Alman Başbakanını yoklamış ve heyetin gelmesini sağlamıştı. Ankaradan müzakereleri oturmak üzere yetkili kılınan hayat üç kişiden ibaretti: Dışişleri bakanlığından Turgut Aytuğ, Maliye bakanlığından Hazine Genel Müdür Muavini İsmail Ertan ve Plânlama Dairesinden Atillâ Karaosmanoğlu. Heyete Almanyada iki kişi daha katıldı: Settar İlksel ve Milletlerarası İktisadî İş Birliği Teşkilâtı Bonn Heyeti Başkanı Baykara. Böylece beş kişilik Türk heyeti talep edilen kredinin şartlarım vs miktarını görüşmek üzere yuvarlak masaya oturdular. İstenilen, 100 ilâ 300 milyon mark arasında bir miktardı. Buna karşılık Federal Almanya mümessillerinin ileri sürdüğü bazı şartlar olduğu görüldü. Şartlar Türk heyeti tarafından aşağı yukarı biliniyordu. Alman Hükümeti kredinin kullanılışı hakkında geniş bir plân istiyordu. Heyet bunu yanında getirmişti. Getirilen plân sâdece ve sâdece iki sene uygulanacak muvakkat bir plânlamanın ana hatlarıydı. Devlet Plânlama Dairesi tarafından hasırlanan ve üzün vadeli yatırımları içine alan genel plânlama, şimdilik heyetin işine yaramıyacak, sâdece Federal Almanya temsilcileriyle anlaşmaya varabilmek İçin bir basamak teşkil edecekti. Zira plân ancak 1963 yılında tatbik edilecekti. Plânlama Dairesi işini buna göre tutmuştu.

Alman heyeti evvelâ tereddüt geçirdi. Ama, durum kendilerine enine boyuna izah edilince yüzleri biraz güldü. Ancak Türkiye şimdilik pek çok meseleyle karşı karşıyaydı. D.P. den kalan miras, hakikaten hayli çetrefil meseleyi İhtilâl hükümetinin önüne sermişti. Bunları üç bölümde toplamak mümkündü. Birinci bölüme, siyasi amaçla yapılmış, daha doğrusu başlanılıp bitirilmesi Allaha bırakılmış, rantabl olmayan işler giriyordu* İkinci kısmı, yapılmasında fayda olmasına rağmen, zaruri bulunmıyan işler teşkil ediyordu. Üçüncüsü ve üzerinde en ziyade durulanı ise, tamamlanmasında fayda mülâhaza edilen işlerdi.

Alman heyetine, alınacak kredinin üçüncü kısma dâhil olan işlere sarfedilecegi teali edildi. Ancak gene de ortada bir pürüz vardı. Arsız çocuk misali herşeye el atan D.P. nin geride bıraktığı yüzlerce karışık iş mevcuttu. Yarıda kalan bu işlerin tamamım hâlletmek alınacak krediyle mümkün değildi. Ancak heyet, hazırlıklı gelmişti. Almanlara durum, tekrar izah edildi. İstenilen para sâdece iki yıl içinde tamamlanacak tesislere yatırılacaktı. Böylece iki yıl sonunda tesislerden faydalanmak ve gelir temin etmek de mümkün oluyordu. Hal böyle olunca şiş de, kebap ta yanmıyordu. Hem Alman maliyecilerinin kısa vadeli yatarım şartı halledilmiş, hem de Türk heyeti eli boş dönmemiş oluyordu.

işin bundan sonraki kısmını, veri» lecek kredinin miktarı Üzerinde yapılan müzakereler teşkil etti. Almanlar, kendilerine verilen dokümandan faydalanarak yaptıkları hesabı Türk heyetine bildirdiler . Federal Almanya 100 milyon marklık bir kredi açabilecekti vs kendilerine verilen bilgiye göre bu para ela alınacak tesisler için kâfi yatırımdı. Ancak Türk heyeti 100 milyon Markın kâfi gelmediği fikrini savundu. Müzakereler, doğrusu istenirse, son derece anlayış havan içinde cereyan ediyordu. Türk heyetinin yaptığı mukabil teklif 800 milyon Marklık bir teklifti. İki heyet bunun üzerinde kısa bir görüşmede bulundular. Gerçi tam manasıyla bir anlaşma olmadı. Ama gene de müzakerelerin sonucu Türk heyeti için başarılı sayılırdı. Kredi 100 milyon Marktan az, 300 milyondan fazla olmayacaktı. Almanlar bu ikisinin ortasında 200 milyon Markın bulunduğunu gülerek hatırlattılar. Anlaşmanın imzalanması. Alman Meclisinin bu konuda» ki müzakerelerini müteakip yapılacaktı. Federal Almanya Meclisinin meselenin üzerine adamakıllı eğildiği anlaşılıyordu.

Önümüzdeki günlerde Alman Meclistede çoğunluğu teşkil eden Hristiyan Demokrat Partili bir milletvekili Türkiyeye gelecek ve bu konuda incelemelerde bulunacaktır. İstanbul ve Ankarada bir hafta kalacak olan Alman milletvekilinin üzerinde duracağı husus, Alman maliyecilerinin hassas oldukları noktadır. Alman Meclisi yatırımların behemehal kısa vadeli olmasını arzulamakta ve şartların belki de birincisi olarak bu hususu öne sürmektedir.

Duruşmaların Anatomisi

Kurunun Yanındaki Yaş

Bundan beş-altı yıl önce, D. P. nin diktatorya yoluna saptığı sıralarda, dehşetengiz Zaferin Burhan Belgeden de müthiş bir yazarı kaleminden kan damlata damlata cezaların "fazilet-i terblyetkâr"ından bahsederdi. 1957 seçimlerinde şamarı Ankaralı seçmenlerden yediği için kaderin şamarından kurtulan ve bugün Yassıadada, Meal arkadaşlarının arasında bulunmayan Zühtü Hilmi Velibeşe (Velibey) o tarihlerde seksenlik Hüseyin Cahitin hapsedilmesinin bu yüzden pek hararetli bir taraftarıydı. Kanaatince, Yalçın hapsedilince "Vay canına! Demek Yalçını bile bunlar hapsediyorlar" diye bütün gazetecilerin dudakları uçuklayacaktı ve böylece D. P. nin başındaa Basın belası kalkacaktı! Yalçın hapsedildi, ama hiç kimsenin dudağı uçuklamadı. Bilâkis, genç. gazeteciler seksenlik Hüseyin Cahitin katlanmaktan çekinmediği bir cezayı boyun eğmeyi şereflerin en büyüğü bildiler ve sıra sıra hapishaneleri doldurdular. Bur gün dudağı uçukla' yan, gene Velibeşe (Velibey) oldu. Milletvekili seçilemeyip bir de basın dâvasında mahkûm olduğunda soluğu bir mahkemede aldı ve yaşım büyülttü. Böylece bir dalavereli tecil koparabildi ve sonra, sindi kaldı.

Aslında, cezaların bir terbiye edici fazileti bulunduğu inkâr olunamaz. Zaten, cemiyetin suçla bulduklarına ceza vermesi de bu yüzdendir. Şimdi, Yassıadada görülmekte olan dâvalar, bütün diğer lüzumlu taraflarının yanında gelecekteki politikacı nesillerine bir ibret teşkil etmesi bakımından da faydalı olacaktır. Bu fayda, hürriyet uğrunda savaşan kalem erbabını zindanlara tıkmakla akl-ı evvel Velibeyin murat ettiği faydadan bambaşka mâna ve mahiyet taşımaktadır. Eğer Türkiyenin tarihinde bir 27 Mayıs ve onu takip eden bir Yassıada macerası bulunsaydı, belki Menderes ve aynı yolun yolcuları değil ama, onları arabasına bir kere bindikleri İçin -bazen,. gafletten, bazen küçük hesaplardan, bazen de fazla iyimserlikten- bir türlü inemeyen bir takım talihsizler şüphesiz bugün, fikir ve niyetlerini asla paylaşmadıkları kimseler arasında olmayacaklardı. İnsan şöyle bir düşündüğünde meselâ Kemal Özçobanların, meselâ Mithat Perkilerin, meselâ Esat Budakoğluların, meselâ Şefik Bakayların, hattâ Sıtkı Yırcalıların niçin Bayar-Menderes çetesi içinde, sanık sandalyasında oturduklarını anlamıyor. Zira bunlar, D.P. Grubu zabıtlarının ve nisyan ile malûl olmayan hafızaların gösterdiği gibi gidişi tasvip etmemişler, hattâ ellerinden geldiği kadar mücadelede de bulunmuşlardır. Ama memlekette bir politika hayatının bütün icapları bilinmediğinden ve bilhassa bir 27 Mayısla bir Yassıada tecrübesi bulunmadığından uçanıma giden otomobilde kalmanın atlamaktan daha tehlikeli olduğunu farkedememişlerdir. Bugün çektikleri, elbette ki bu tecrübesizliklerinin pahalı ödenmiş bedelidir. Belki onlar bono, kadere vermektedirler. Aslında, memleketi hiç bilmemenin, medeni cesarete sahip olamamanın kısa sürmesini herkesin temenni . ettiği cezasını görmektedirler. Anayasama ihlaliyle alâkalı dâvanın danışması başladığında, şüphesiz D. P. Grubu üyelerinden her birinin şahsi tutumu ortaya çıkacak ve bir meşum politikanın kuruların yanında yaşlan da yaktığını gösterecektir. Zaten Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesinde bâzı "yaş"ların teşebbüsleri ve gayretleri isim, zaman, mekân ve vak'a zikredilerek anlatılmaktadır. Divan, hükmünü verirken, işlenen suça herkesin iştirak derecesini inceden inceye hesaplayacak ve belki de bir takım kimseleri hürriyetlerine tekrar kavuşturacaktır. Yüksek Adalet Divanı suça iştirak derecesini ve bundan dolayı adam haşam düşen cezayı tayinde tamamile bir normal mahkemenin ölçüleriyle hareket ettiğinden Menderesin karşısına bir balama çıkabilmiş kimseleri şüphesiz Tevfik İleriler, Fatin Rüştü Zorlalar veya Ekrem Anıtlarla Hamdi Sancarların sepetine koymayacaktır. Yassıadada adalet, hakikatlerle aynı istikamette ve aynı derecede tecelli edecek, gaflet ile hiyanet bir sayılmayacaktır.

Ama asıl Türk cemiyeti, işte bu hikâyenin "fazilet-i terbiyetkâr"ı sayesinde, millet tarafından bir belirli vazifeyle gönderilmiş oldukları Parlamentoda ha vazifelerini yapamaz hale geldikleri halde kalmakta devamı tercih eden siyaset adamlarım Ur daha görmeyecektir. Zira herkes bunun, o zaman, astarı yüzünden pahalı bir tutum olduğuna anlamış bulunacaktır.

Yırcalı Budakoğlu Perin Özçoban Bakay

Cayır cayır yananlar

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Irak

Dengeye doğru

1959 yazında Irakın durumu üzerine eğilenler, bu ülkenin kısa zaman içinde Orta Doğudaki ilk Sovyet peyki olmasından endişe ediyorlardı. Gerçekten, bu sıralarda, Nuri Sait saltanatım yıkan Kasımın açıktan açığa tuttuğu Komünist Partisi, orduyla birlikte, Irakta en önemli siyasi kuvvet olarak görünüyordu. Partinin üyeleri ve taraftarları idare mekanizmasının en önemli yerlerine getirilmişlerdi. Milli Eğitim, İktisat, Basın - Yayın, Mahallî İdareler, Petrol ve Sağlık bakanlıkları koltuklarında tanınmış solcular oturuyordu. Hatta Kasımın yaveri ve akıl hocası Yüzbaşı Vasfi Tahir bile çok aşırı bir solcu olmakla tanınmıştı. 275 bini aşkın üyesi olan Irak İşçi Sendikasına gelince, onun yalnız idarecileri değil, üyelerinin yüzde altmıştan fazlası Kasımın sözünden çok, Moskovanın direktiflerine kulak kabartıyordu.

O zamandan bu yana geçen iki yıl içinde, Irak komünistlerinin yıldızı parlayacağına, sönmüşe benzemektedir. Bugün artık Irak kabinesinde yalnız iki tane solcu bakan vardır. Komünist gazetelerin 1959 yazında alabildiğine yükselen tirajları bugün on binin üstüne çıkamamaktadır; Tarafsız müşahitlere *güre,* o sırada yapılacak bir seçimde oyların yüzde kırkını toplayabilecek durumda olan komünistler, bugün en fazla yüzde yirmiyle yetinmek zorunda kalacaklardır. Nihayet, geçen hafta içinde Bağdattan gelen haberlere bakılırsa, önce idare mekanizması içinden, sonra da kabineden ayıklanan solcular, büyük gürültüler ve karışıklıklar pahasına'da olsa, şimdi işçi sendikaları içinden de atılmaktadırlar..

Gerçekten, geride bıraktığımız hafta içinde, uzun bir müddettir nisbi bir sükûn içinde bulunan Başdat yeniden karışmıştır. Haftanın ilk günlerinde petrol vergisine yapılan zammı bahane eden isçiler kütle halinde gösterilere girişmişler, bunun üzerine Bagdatta sokağa çıkma yasağı konulmuştur. Bağdat asker! valisi, ayrıca, ikinci bir emre kadar vilâyet sınırları içinde silâh taşımanın ve her türlü toplantının yasak edildiğini bildirmiştir.

Devlet bina ve vasıtalarına saldırarak hasara uğratan ve ateşe veren nümayişçilerle emniyet kuvvetleri arasında yer yer çarpışmalar olmuştur. Söylendiğine göre, ölenler ve yaralananlar vardır. Bağdat askeri valisi, işin sorumunu hiç çekinmeden

Abdülnâşır
Karıştırıcı

komünistlere yüklemiştir. General Ahmet Salih el-Abdiye göre, nümayişçileri, resmi müesseseler ye bilhassa işçi teşekküllerinden uzaklaştırılan solcularla faaliyetleri tahdit edilen Komünist Partisi mensupları, Irak Başbakanı Kasıma karşı bir misilleme olmak üzere tertiplemişlerdir.

Sona eren balayı,

Bundan iki yıl önce Irakta en önemli siyasî kuvvet olarak beliren komünistler, nasıl olup da bugün işgal ettikleri her yerden uzaklaştırılmışlar, birden ikinci plâna atılmışlardır? Irak işleriyle yakından ilgilenenler için bu sorunun cevabım vermek güç değildir. Gerçekten, Irakın durumu üzerine biraz dikkatle eğilinince, bu ülkede işlerin 1959 yazından çok farklı olduğu kolayca görülecektir.

Bundan iki yıl önce Irakta General Kasımı korkutan önemli bir zümre vardı: Nâsırcılar. Kasım, Irak idaresinin Nasırın eline geçmesini önlemek için, iki yıldır kendisini kayıtsız şartsız destekleyen komünistlere dayanmak, bunların aşırı sağcılara karşı giriştikleri kütün kıyam hareketlerine göz yummak zorunda kalmıştı. Halbuki bugün, Iraktaki Nasır taraftarlarının sayısı hissedilir şekilde azalmış, Irakın Birleşik Arap Cumhuriyetiyle birleşmesi tehlikesi ortadan kalkmıştır.

Aradan geçen iki yıl içinde Iraktaki Nâsırcıların sayısının azalmasına sebep nedir? Bu sorunun cevabı, birden fazladır. Bir kere, Nasırın Irakı da kendi hakimiyeti altına almak isterken gösterdiği fazla acelecilik ve beceriksizlik, bu arada aşırı sağcılar tarafından Kasıma yapılan suikast ve Kerkük ve Musul olaylarının sağcılar arasında bile uyandırdığı hoşnutsuzluk, Nasır taraftarlarının Mısırlı lidere olan güvenlerini oldukça sarsmıştır. İkinci olarak, sınır komşusu Suriyenin Mısırla birleştikten sonra içine düştüğü siyasi ve iktisadi hoşnutsuzluk, Iraklı sağcıların gözünden kaçmamıştır. Iraklıların büyük bir kısmı, şimdi, Mısırla birleştikleri takdirde siyasi hürriyetleri kadar iktisadî zenginliklerini de kaybetmekten korkmaktadırlar. Gerçekten, Irak zengin petrol kaynaklarıyla Mısır ve Suriyeden çok zengindir ve bu. ülkelerle birleşirse zenginliğini onlarla paylaşmak zorunda kalacaktır. Nihayet, aradan geçen iki yıl içinde, Kasım aşırı sağcı liderleri temizlemede büyük bir başarı göstermiştir. Raşid Ali Ceylâni, yüzbaşı Arif, Cabir Ömer ve Sadık Şinşal gibi ileri gelen Nasır taraftarları bugün ya hapiste, ya sürgünde, ya da Kahirede Nasırın himayesi altında bulunmaktadırlar.

Aşırı sağcıların tehlikesinden kurtulduktan sonra, Kasım şimdi aşırı solcularla mücadeleye başlamıştır. Bu mücadelede, Irak Başbakanının elindeki en güvenilir kuvvet, ordudur. Kasım iş başından uzaklaştırdığı solcuların yerine birer birer güvendiği subayları yerleştirmektedir. Bağdat askeri valisi General Ahmet Salih el - Abdi bunlardan biridir. Aynı şekilde, İçişleri Bakanı General Ahmet Muhammed Yahya da Kasımın güvendiği bir subaydır. Bundan başka, aşırı sağ ve soldan yavaş yavaş uzaklaşan halk da bazı orta partiler etrafında* yeniden teşkilatlanmaya başlamıştır. Bu partilerin en önemlisi, Milli Demokratik Partidir.

Irakta yavaş yavaş bir dengeye doğru gidilmekle beraber düzene doğru da gidildiği sanılmamalıdır. Aşırı sağ ve sol tehlikesinin ortadan kalktığı düşünülse bile, çözüm bekleyen bir sürü sosyal ve iktisadi mesele ortada durmaktadır. Kasımı bekleyen esas güçlük de budur.

Yemen

İmam ve cemaati

Geride bıraktığımız günler içinde, Orta Dokudaki ufak Orta Çağ ül-

ferlerinden birinde daha Önemli bazı gelişmeler oldu. Yemenin bası yemenili, çenesi sakallı hükümdarı İmam Ahmet, Kızıl Deniz kıyısındaki Hudeyde limanında dolaşırken üzerine ateş açıldı. Gerçi ihtiyar hükümdar bu ateşten tek bir kurşun yarası bile almadan kurtuldu ama, bütün olanlar yanındaki saray mu* hafızlarına oldu ve bunların birkaçı İmamlarının uğruna hayata gözlerini yumdular.

İşin aslına bakılırsa, Yemen hükümdarı imam Ahmet geçen hafta hayatının ilk suikastı ile karşılaşmıyordu. Yaşlı hükümdar oniki yılı aşan saltanat sürerinde birkaç defa daha böyle tehlikeler geçirmiş, hele geçen Aralık ayında, İmamın hayatına kasdedenler, işi saraya bomba koyacak kadar ileri götürmüşlerdi, İmam Ahmet, o anman bütün suçu rahatça İngilterenm üstüne yüklemiş, bu hareketin İngiliz kontrolü altındaki Adenden Yemene sızan bazı kimseler tarafından yanıldığını ileri sürmüştü. Gerçekten, Aden ve civarındaki şeyhlikler, uzun bir müddettenberi, İngiltere ile Yemen arasındaki münasebetleri çok bozmuşlardı. Yemen bu ülkenin kendine ait olduğunu ileri sürüyor, İngiltere ise, 1914 Martında Osmanlı İmparatorluğu ile İmzaladığı bir sözleşmeye dayanarak, Adan ve ona bağlı şeyhliklerin idaresini kimseye bırakmaya yanaşmıyordu.

Yemende geçen haftalar içinde olup bitenlerin sorumu bu sefer İngiltereye yüklenemezdi. Fakat işin biraz derinlerine inilince ortaya gene bu Aden anlaşmazlığının izleri çıkıyordu. Aden anlaşmazlığı 1958 yılından sonra zaman zaman Yemen ile İngiltere arasında silahlı çatışmalara yol açınca, Yemen İmamı askeri gücünü arttırmak: için ister İstemek komünist devletlere yanaşmak zorunda kalmıştı, Fakat her girdikleri yerde olduğu gibi, komünistler Yemende de yalnız silah alım satımı ile yetinmemişler, memleketin bütün sosyal ye iktisadi yapığı ile ilgilenmişlerdi, O kadar ki, bir. kere demirperde gerisi devletlerle temasa geçtikten sonra, Yemen İmamı uzun yıllardır Batılılardan alamadığı birçok yardımı Sovyetler Birliği, Çekoslavakya ve Komünist Çinden rahatça almaya ve komünist uzman ve teknisyenlerden kolayca faydalanmaya başlamıştı. Demirperde gerisi devletlerinin yardımı sayesinde başlayan gelişme, şimdiye kadar bir Orta Çağ toplumu olmaktan öteye gidemeyen bu ufak Ülkede pekçok kimsenin gözünü açıyor, daha geniş sosyal ve iktisadi reformlar yapılmasını isteyenlerin sayısı hergün biraz daha çoğalıyordu.

Aden anlaşmazlığının Yemeni sürüklediği ; sonuçlardan biri de, Yemen ile Mısır arasındaki yakınlaşmaydı. Mısır ile ötedenberi yakın bağlar kurmuş olmakla beraber, İngilterenin askeri baskısı karşısında kaldığı güne kadar İmam Ahmet ülkesini Mısırla birleştirmeyi hiç düşünmemişti. Fakat 1958 yılında silahlı çatışmalar başlayınca, oğlunun ve diğer milliyetçi Yemenlilerin de baskısıyla, İmam Ahmet Birleşik Ar rap Cumhuriyetiyle bir konferasyon içinde birleşmek zorunda kaldı. Bu birleşme, o sıralarda, Yemen için yalnız dış politika bakımından değil, iç politika bakımından da kaçınılmaz bir zaruret gibi görünüyordu. Dünkü demirperde gerisi devletlerden yardım almaya başladıktan sonra her alanda kalkınmaya başlayan Yemenin şiddetle ihtiyaç duyduğu elemanlar, ancak bu yalan komşusunun yardım ve desteğiyle yetiştirilebilir, bulunabilirdi.

İşte İngiltere ile Yemen arasındaki Aden anlaşmazlığı sonunda İmam Ahmedin bir yandan komünist ülkelerle, diğer yandan da Birleşik Arap Cumhuriyetiyle kurduğu yakın bağlar, artık tamamen yeşermiş ve meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu meyvelerin birincisi cemiyetin yapısında başlayan sarsıntılar, ikincisi de gittikçe kuvvetlenen bir milliyetçilik cereyanıdır. Bu iki unsurun tesiri altında, bir yandan şimdiye kadar çok ihmal edilmiş fakir halk kütlesi daha iyi bir hayat, daha medenî bir idare sistemi isterken,, diğer yandan oldukça geniş bir aydınlar da Birleşik Arap Cumhuriyetiyle daha geniş ölçüde işbirliği yapılmazım istemektedir. Kısaca, cemaat artık yalnız İmama uymakla yetinmemekte, biraz da İmamı kendine uydurmaya çalışmaktadır.

İmamı kendine uydurmaya çalışanların başında, oğlunun geldiği söyleniyor. Gerçekten, hem Sovyetler Birliği ve Komünist Çinle, hem de Birleşik Arap Cumhuriyetiyle İlk dostluk bağlarım kuran ve babasını İngiltere karsısında bu devletlere dayanmaya zorlayan. Veliahttır, Batılı yorumcuların söylediklerine bakılırsa, geçen haftaki suikastın tertipçileri arasında onu da aramak gerekiyor. Bu iddia ne kadar gerçeğe, uygundur, şimdilik bilinemez. Fakat şu nokta gözden uzak tutulmamalıdır: Orta Doğuda, artık babaların devri kapanmak üzeredir.

BİR TUHAF YARIŞ

Dünyanın dörtte üçü hâlâ yirminci yüzyılın eşiğine ayak basmaya çalışırken, iki büyük dev ülkenin, A.B.D. ile Sovyetler Birliğinin arasında bir yaraştır gidiyor: Fezaya ilk insanı kim yollayacak?

Bu devletler fezanın kapısını çalalı aşağı yukarı beş yıl oluyor. Simdi sıra, gökyüzünü arşınlayan füzelerin içine insan koymaya geldi. Bir Amerikan gazetesine bakılırsa, Sovyetler Birliği şimdiye kadar bu işi de yedi kere denemiş. Denemiş ama, yolladığı yedi "fezacı"dan hiçbiri geriye sağ - salim denememiş. Buna karşılık, gidip de dönen farelerin, köpeklerin, maymunların sayısını neredeyse şaşırmak üzereyiz.

Sovyet bilginlerine kalırsa, bu Amerikan gazetesinin yazdıkları doğru değildir. Sovyetler Birliği şimdiye kadar fezaya hiç insan fırlatmanuştır. "Ancak" diyor Sovyet bilginleri, "bu şimdiden sonra da fırlatmayacağımız anlamına gelmez. Hiç merak edilmesin, fezaya ilk insan fırlatan biz olacağız. Hem de kısa bir zaman sonra."

Amerikalılara gelince, onların hazırlığı Sovyetlerin hazırlığından hiç de daha az hummalı değil. Alman haberlere bakılırsa, bu işi en fazla üç ay içinde gerçekleştirmeye kararlı görünüyorlar. Evet, hiç şüphe yek, biri ya da öteki, iki devden biri önümüzdeki günler içinde ilk atmosfer - ötesi yolcusunu uğurlayacak ve daha önemlisi karşılayacak.

İlk atmosfer - ötesi yolcusu geri dönünce kimbilir neler anlatacak? Şimdi bütün bilginler heyecanla bu sorunun üzerine eğilmişler, düşünüp duruyorlar. Doğrusu, düşünülmeyecek gibi de değil. Ama fezadan çok dünya gerçekleriyle ilgilenen bazı düşünürlerin de cevaplandırılmasını istedikleri bir soru var: Ya ilk atmosfer - ötesi yolcusu dünyanın halini kuşbakışı şöyle bir seyrettikten ve altında hâlâ yirminci yüzyıla ayak basamamış, yardım bekleyen büyük kütleler gördükten sonra, bu yolculuk için harcanan milyarlardan utanıp kendinde bir daha dışarıya bakacak cesaret bulamazsa?

Yok yok, sayın düşünürler, bu o kadar korkulacak bir nokta değil. Bakın gidip gelen bütün hayvanlar hallerinden ne kadar memnun görünüyorlar!

S A N A T

Haberler

Hârika çocuklar

Geçen haftanın başında Ankara Radyosunda yayınlanan "Pazartesi Kanseri" nin ayrı bir özelliği ve önemi vardı. Bu konserde Güher Pekinel ile Süher Pekine! adlı iki küçük müzisyen bulunuyordu. Pekinel kardeşler ikizdiler. Sâdece dokuz yaşındaydılar. Piyano, çalıyorlardı. Ama bu çalışları, gerçekten ciddi, başarılı ve güzeldi. Üstün kabiliyet olduklarını ispat ettiler. Bu suretle müzik dünyamıza iki hârika çocuk daha katılmış oluyordu.

"Pazartesi Konseri" nin özelliği ve önemi elbette bu ikiz küçüklerden geliyordu ama, dinleyenler de konsere ayrı bir özellik katıyorlardı. Her hafta bu konserleri izleyen batı müziği seven dinleyiciler gene gelmişlerdi. Dinleyicilerden gelen özellik İsmet İnönü ile eşi Mevhibe İnönünün stüdyoya girip yerlerini almalarıyla başladı. Milli Birlik Komitesi üyelerinden Suphi Gürsoytrak, Sami Küçük, Haydar Tunçkanat da eşleri ve çocuklarıyla birlikte konsere gelmişlerdi. Bakanlardan da konseri dinlemeğe gelenler vardı. Millî Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç, Maliye Bakanı Kemal Kurdaş, Devlet Bakam Hayri Mumcuoglu da Ankara radyosunun 1 numaralı stüdyosunda bulunuyorlardı. Mumcuoglu stüdyoya girdikten sonra bir süre sağa sola bakınarak yer aradı. Bakanlara mahsus bir yer aradığı belli oluyordu. Sonra bulduğu bir yere oturdu.

Her hafta olduğu gibi bu hafta da konseri şef Hikmet Şimşek yönetiyordu, İnönünün stüdyoya girişi dinleyicilerin sevgi gösterilerine sebep oldu.

İkizler boylarından da, cüsselerinden de çok büyük iki piyanonun başına geçtiler. Radyonun demir sandalyalarından üçer tanesi üst üste konmak suretiyle, ikiz müzisyenlerin piyanoya yetişebilmeleri sağlanmıştı. Ayakları da yerden kesilmişti. İkisi de son derece itina ile, zevkle giydirilmişlerdi. Gözleri şefte, elleri piyanonun tuşlarında, işaret bekliyorlardı. Programda Mozart'ın ikili piyano konçertosu vardı. Konser, Şimşekin işaretiyle başladı. İki küçük müzisyen, sanki yılların verdiği ustalık içindeymişler gibi büyük bir rahatlıkla çalmaya başladılar. Öyle ki, çalarken kendilerinden geçiyorlar, piyanonun tuşlarına doğru eğiliyorlar, çok zarif bir eda içinde başlarını geriye doğru atıyorlar, ellerini zarif bir üslupla tuşlarda gezdiriyorlardı. Herkes büyük bir heyecan, hayranlık ve dikkatle konseri dinliyordu.

Konserin birinci bölümü bitince, büyük bir alkış ikiz müzisyenleri bir anda sarıp sarmaladı. Çok kişinin göz lerinde takdir ve hayranlık yaşları vardı. İkinci defa piyanolarının başına geçen Pekineller Debussy'den birer parça sundular. Bunda da, ilki kadar başarılı ve sevimliydiler.

Konserleri bitince, iki küçük müzisyen el ele tutuşup önce Şef Hikmet Şimşeke teşekkür ettiler. Şimşek ikizlerin minik ellerini öpmek suretiyle sanatçılara mukabele etti. Sonra birinci keman Fethi Kopuz ile Nusret Kayara teşekkür ettiler. Kopuzla Kayar da Pekinellerin ellerini öptüler.

Böylece konser bitmiş oluyordu. Konserden sonra İnönü ile Pekineller ve Milli Birlik Komitesi üyeleri ve eşleri Radyo Müdürü Yarbay Nusret Altuğun odasında toplandılar. İnönü, konserden son derece mütehassis olmuş, gözleri yaşarmıştı. İdil Bireti de ilk defa İnönü bir konserde dinlemişti. Bu İnönüye hatırlatıldı. Pekinelleri de ilk dinliyen gene İnönü olmuştu. İkizlerin müzik şanslarının da İdil Birete benzemesi ve buna İnönünün mânevi destek olması arzusu izhar edildi.

İnönü, küçüklerle yakından ilgilendi, konuştu. Başarılarını kutladı. Manzarayı görenler İnönünün gocuk sevgisini bir kere daha yakından müşahede ettiler. İnönü, ton ton bir dedeydi. Muhabbetle İkizlere eğilmişti.

İki kere iki oniki

Romancı Hikmet Erhan Bener aynı zamanda maliyecidir. Maliye bakanlığında önemli bir görevi vardır. Son günlerde o kadar yoğun bir çalışma içinde ki, etrafını görmeğe, şöyle bir soluk almağa, başım kaşımağa vakti yok. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç saatlerine kadar durup dinlenmeden çalışıyor. Artık bu çalışma ona kerrat cetvelini bile unutturur olmuş. Önündeki kâğıtta yazılı rakamları çarpıyor ve konuşuyor:

" —İki kere iki oniki, elde var beş, sekize verdik yirmi bir..."

Sonra çıkan rakama bakıyor, yanlış. Olmadı, yeni baştan. Gene:

"— İki kere iki oniki" diyor, "elde var, üç! Hah, demin eldeyi yanlış yapmışım.. Sekize verdik onsekiz.."

Sonuç, gene yanlış. Bener bu yanlışlığa çok şaşıyor, sebebini de bir türlü bulamıyormuş!

RADYO

Ankara

Programlar

Geçen haftalar içinde Ankara Radyosu bazı programları fazladan yayınlamış, bazılarını da ilan ettiği halde yayınlamamıştır, Buna rağmen, fazladan yayınlanan veya hiç yayınlanmıyan programların hesabını sormak da kimsenin aklına gelmemiştir. Hesap soracak durumda olanlar ise, hesap sordukları zaman işin uçunun. Kendilerine dokunacağını bilmekte ve hesap sormakla ne kadar büyük bir hata isleyeceklerini tahmin esnektedirler. Sözün kısası, işten anlayanlar dertlerini yüksek makamlara anlatamadıkları, yüksek makamlar da radyo meselesine eğilmedikleri için radyolarımızın bugünkü perişanlığı daha ussun bir süre devam edecektir.

Aksaklıklar

Şeker Bayramından Önce, arefe günü akşamı Ankara Radyosunun gazetelere gönderdiği programında, saat 21.00 - 21.45 arasında Türk Müziği, 21.45 - 22.30 arasında da Nedim Otyamın "28 Nisan - 27 Mayıs Destanı" isimli bestesinin yayınlanacağı belirtilmişti. Fakat o gece saat 21.00 de radyolarını açanlar Türk Müziği ile değil, "Yassıada Saati" ile karşılaştılar. "Yassıada Saati" belki Türk Müziğinden daha önemli bir programdır. Fakat Ankara Radyosunun yayın prensiplerini bozmaması ve ilan ettiği programı yayınlaması gerekirdi. İşin garip tarafı, "Yassıada Saati"nin o gece yayınlanacağını Ankara Radyosu da saatler 20.50'yi gösterirken öğrenmişti. Önceden verilen talimata aykırı olarak arefe günü beklenmedik bir zamanda yayınlanmaya başlıyan "Yassıada Saati" 50 dakika sürecekti. Bu sırada da Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının bir azizliği ile karşıkarşıya kaldığı için "28 Nisan - 27 Mayıs Destanı"m yayınlıyamıyacağını anlayan Ankara Radyosu "Bizden ve Dünyadan Portreler" programında Nedim Otyam ile bir röportaj yaparak, Raziye Hanerin gayreti ile durumu, kurtarmaya çakışıyordu, Nedim Otyamın bestesi yerine, onunla yapılan bu röportaj yayınlanacaktı. Program Müdürü müzikle süislenecek olan bu röportaja 45 dakika ayırmıştı. Halbuki o gece yayınlanması beklenmeyen "Yassıada Saati" 50 dakika süreceği için Nedim. Otyamın röportajından 5 dakika alacaktı, Durum Raziye Benere bildirildiği zaman röportaj çoktan bitmiş, yayınlanacak hale gelmişti. Fakat işe yeniden başlandı ve program uygun bir yerinden 5 dakika kısaltılarak yayına verildi. Bu durum her çeşit şartlar altında çalışmaya artık adamakıllı alışmış olan Ankara Radyosu Program Müdürünü ve Raziye Beneri hiç şaşırtmadı. Fakat radyonun eski bir elemanı olan Nedim Otyamın şimdi Ankara Radyosunda bir program hazırlanırken karşılaşılan güçlükleri görerek derin derin düşünmesine sebep olduğu muhakkaktır.

Başkent radyosunda bu gibi durumlar karşısında şaşırmadan veya yayım aksatmadan çalışan bir iki idarecinin bulunduğu biliniyordu ama, bu şekilde çalışmayı bir türlü önliyemedikleri için bu idarecilerin duydukları üzüntünün derecesini de yüksek makamlar anlamamakta israf ediyorlardı. Herşeyden önce işin şahıs değil, memleket meselesi olduğunu sezmek gerekirdi, Mesela. Ankara Radyosu Şeker Bayramından sonra ilk gün, verilen emirle, saat 19.15'de "Yassıada Saati"nin O gece saat 20.00'de yayınlanacağım açıklamıştı. Saatler 19.50'yi gösterdiği zaman İstanbuldan "Yassıada Saati"nin o gece yayınlanmıyacağına ait ilk haber geldiği sırada da başkent radyosu idarecileri dinleyicilene karşı yalancı durumuna düştükleri için üzülmekten başka bir şey yapamadılar.

Tabii yalnız üzülmek kar sağlamıyordu. Parasızlık, elemansızlık, anlayışsızlık ve radyoların çalışma biçimi derleyen yüksek makamların ilgisizliği, genç radyocuların Önündeki kapıları sımsıkı kapamıştı. İşte bu kapıların daha uzun bir süre kapalı kalacağı muhakkak olduğu için de Bayramdan sonra ilk perşembe günü Ankara Radyosu saat 22.00 da yayınlıyacağını ilan ettiği "Balecilerimizi Ziyaret" isimli röportajı mikrofona çıkaramadı, Aynı sebeplerden ötürü de ertesi gün saat 19.15 de "Yaşadığımı! Günler", bir gün sonra "Kararı Siz Verin" isimli ne olduğu belli olmayan yeni bir program, geçen pazartesi günü saat 7.45 de "Bugün** programı yayınlanmadı. Aynı günün akşamı saat 19.15'deki "Yaşadığımız Günler"de da daha önce yayınlanmış olan bir röportaj ikinci defa dinletildi.

T İ Y A T R O

İstanbul

"Lütfen Dokunmayın"

İstanbul Şehir Tiyatrosu, mevsim sonlarına doğru, telif eserleri arka arkaya afişe çıkardı. Çetin Altanın "Beybaba" sından sonra Haldun Tanerin "Lütfen Dokunmayın" ı, onun ardından Cevat Fehmi Başkutun "Hacı Yatmaz"ı. Tezgâhtan çıkmak üzere olanlar da Ahmet Kutsi Te--erin "Satılık Ev"i ile rahmetli Musahipzade Celalin "Selma"sı.

Haldun Tanerin yeni piyesi adını, müzelerde tarihi eşyaların önüne kurulan ve ziyaretçilerin bu eşyalara el sürmemeleri gerektğini hatırlatan levhalardan alıyor: "'Lütfen Dokunmayla".

Adından. da anlaşılacağı gibi, "Lütfen, Dokunmayın'ın vakası müzede geçiyor, "Fazilet Eczahanesi" yazarının bu defa ele aldığı konu tarihidir: Baltacı - Katerina buluşmasının ve dolayısıyla Prut uzlaşmasının türlü açılardan yorumlanması.

"Lütfen Dokunmayın"ı seyrederken Sacha Guitry repertuvarını bilenler onun Tarih nasıl yazılır?" adlı çok hoş bir komedisini hatırlamış olacaklardır, Onun gibi Haldun Taner de Baltacı hadisesini hoş tarafından ele, almış, işlemiş. Her hadise gibi tarihi hadiseleri de herkes kendi mizacına göre yorumlar. Nitekim tarih bilgini Nesip bey kendi cihat komplekslerinin tesiriyle, Baltacıyı bir kadın düşkünü, bir kadın uğruna İmparatorluğu büyük bir askeri zaferden yoksun bırakmış bir vatan haini gözüyle görecek, eski hariciyeci Ekmel bey, kendi siyasi *görüş* ve protokol anlayışına uymıyan Katerina - Baltacı buluşmasanı hayal mahsulü bir masal sayacak, bun konuda bir tez hazırlamakta olan genç ve güzel tarihçi Sevgi ile turistlere rehberlik eden sevgilisi tercüman Oktay da Baltacıyı milletler arasındaki düşmanlıklara, kanlı savaşlara bir nihayet vermek isteyen, bu temiz düşüncelerle harbi durduran, aman dileyen düşmanın gönderdiği her çeşit "hediye"ye "el sürmemiş" bir idealist olarak hayal edeceklerdir.

Haldun Taner piyesinde, zamanımıza ait kişileri, üzerine eğildikleri tarihî vakanın da kişileri olarak sahneye çıkarmakta bir mahzur görmemiş. Bu kişiler, seyircinin gözleri önünde, başlarına kavuğu, sırtlarına kaftanı geçirdiler mi III. Ahmet devrinin ünlü kişileri oluveriyorlar, Şöylece meselâ Sevgi, aynı zamanda Katerinayı, Oktay ve Nesip bey, kendi mizaçlarına göre başka başka tasavvur 'ettikleri Baltacıyı da canlandırıyorlar. Vaka müzede geçtiği için, dekor da -fonda gizli tutulan Baltacının çadırı açılıp kapatılarak- bu ani zaman ve mekan değişmelerine elverişli düşüyor.

" L ü t f e n Dokunmayın"
Aman elinizi yanar!.

"Lütfen Dokunmayın" bu tarafıyla, da başka bir eseri Marcel Ac hard'ın "Aşk Acısı" nı hatırlatıyor. "Aşk Acısı" nın vakası da bir müzede geçer ve aynı yerde -müze haline getirilmiş eski bir şatodaseçmiş olan tarihi bir vakayı canlandırır. Marcel Achard da zamanımıza ait kişileri, ele aldığı tarihi vakanın kahramanları olarak kullanmıştır.

Sahnedeki oyun

"Lütfen Dokunmayın"ı sahneye koyan Zihni Küçümen, vakanın zamanımızda geçen sahneleriyle tarihe ait sahnelerini itina ile birbirinden ayırdetmediği için. birinden öbürüne aynı kişilerle "geçişler" suni ve kaba kalmış. Oktayın modern elbiseleri üzerine alelacele giydirilen vezir kaftanı, kravatın üzerine oturtuluveren kavuk, aksakallı Devlet Giray Hanın, Gürcü Yusuf'un, Şafirofun, XII. Şarlın, hatta Sevginin canlandırdığı Katerinanın "authentigue" olmasına özenilmiş kostüm ve makyajlarıyla büyük bir tezat teşkil ediyor, seyirciyi haklı olarak şaşırtıyor, Üstelik temsili, tarihi sahnelerde, bir mektep temsili haline getiriyor,

Bellibaşlı rollerden yalnız "Sevgi-Katerina"da Sibel Göksel. "Oktay - Baltacı" da da Abdurrahman Palay zevkle seyrediliyor. Diğer roller o kadar isabetsiz ve gelişigüzeli dağıtılmış ki Haldun Tanerin nüktelerinin, cinaslarının ve yapmak istediği entellektüel hicvni tadına varmak için seyircinin gözlerini kapaması ve yalnız replikleri "dinlemesi" gerek" yor.

Telif eseri benimsemenin, ona biraz da önem vermek, parlak sözlerden çok onu layıkiyle sahneye koyup kuvvetli kadrolar!* oynamak demek olduğunu bilenler şuçun Haldun Tanerde olmadığını tabii biliyorlar.

Eskiyen İbsen...

N için itiraf etmemeli? Zaman aşımına uğrayan bütün fikirler gibi "fikir piyesi" de eskiyor, Hatta Henrik İbsen gibi ünlü, klasik olmuş bir büyük, yazarın imzasını taşısa bile... Harp sonrası yıllarının, bele atom devrinin» insanlık için kurtuluş yolunu idealizmde arayan, tiyatro adamları onun eserlerini yeniden ele almakta, sahneye koymakta fayda gördüler. Yeni Alman sahnelerinden sonra Fransız, İngiliz sahnelerinin daha sık, daha çok İbsen oynamaları biraz da bundandır.

Bizim sahnelerimiz ise, ancak Birinci Dünya Savasından sonra keşfettikleri İbseni, önceleri sık sık oynamışlar, sonra unutur gibi olmuşlar, şimdi de «Batı tiyatrolarının programlarında genişçe bir yer kaplamıya başlıyalıberi yeniden hatırlamışlardır. Bu mevsim Ankarada "Hortlaklar", kıza bir süre sonra da İstanbul Şehir Tiyatrosunda "Bir Halk Düşmanı" sahneye konulmuştur.

"Bir Halk Düşmanı", doğruyu söyleyen, ilme, hakikata dayanarak bütün bir topluma karşı koyan, terkedilmek, aç kalmak, doğup büyüdüğü şehirden göçetmek pahasına savunduğu fikirlerden vazgeçmeyen bir idealistin dramıdır. Ödevleri toplumu uyarmak olan bir avuç kasaba aydını, Belediye başkanı, gazeteciler ondan yana olacakları yerde türlü sebeplerle ve daha çok düşük hesaplar* la onu tek başına bırakırlar, hatta bir "Halk Düşmanı" ilan ederler. Eğer, bu tarafıyla, doğruyu söyleyenin d o k u z , köyden kovulduğu günlerde 1957 den 1960 ın 27 Mayısına kadar geçen devrede, sahneye konul* muş olsaydı belki, indirecte bir şekilde, faydalı tesirleri olabilirdi. Ama 27 Mayıstan sonra bu ihtimal azalmış, Dr. Stocmann'ın doğru ve gerçek uğruna giriştiği mücadelenin seyircimiz için -desti kırıldıktan sonrapek önemi kalmamıştır. Piyesin "eşkimiş" görünen tarafı ise özünden çok şeklindedir.

Sahnedeki oyun

Eseri İstanbul Bölümünde sahneye koyan Asaf Çiyiltepe, Stocmann'a verilen "Halk düşmanı" adından çok, çevresindekilere verilmesi gerek "alçaklar" sıfatının incelenmesi ve geliştirilmesi lüzumuna inanmış, sahne düzenini bu görüşle kurmuş. Kahramanın "iyi niyetini ortaya koyarken çevresindekilerin olumsuz gelişmeleri üzerinde çokça durmayı uygun" görmüş. Dördüncü perdeyi kapalı bir salondan açıkhavaya çıkarması da "bu gibi toplantıların günümüzdeki benzerlerini hatırlatmak" içindir. Bütün kötülükleri seyirciye dosdoğru aktarabilmek için bembeyaz ışıklar kullanmış. "Bir halk Düşmanı"nda "saklamak"tan çok "göstermek, açıklamak önemlidir" diyor.

Asaf Çiyiltepe İbsen'i doğru yorumlamış. Aktörler de bu yoruma uygun bir oyun düzeni içinde oynuyorlar. Dr. Stocmann'da Toron Karacaoğlu, karısı Katrine'de Şükriye Atav, Kızı Petra'da Sibel Göksel müsbet kutbu; Belediye Reisinde İbrahim Delideniz tek başına menfi kutbu; gazete sahibi Aslaksen'de Rauf Ulukut. Morter. Kül'de Reşit Baran oportünist ve kapitalist ortamı iyi canlandırıyorlar. Ama, ifade bakımından, menfi kutup ağır basıyor. "Kral Lear" ile mevsim başında sevimli bir başarısızlık tatmış olan İbrahim Delideniz, tâli rollerde ustası olduğu, nefis bir kompozisyon duygusuyla Peter Stocmann'ı kusursuz yaşatıyor. Reşit Baranın kompozisyonu da çok ilgi çekiyor. Ama çiyiltepenin ve kuvvetli bir kadronun yaratıcı gayretlerine rağmen "Bir Halk Düşmanı" Sekiz, on sırayı geçmiyen boş salonlar önünde oynanıyor. Yeni açılmış, gıcır gıcır bir tiyatro salonunda İbsen'in uğradığı bu ilgisizlik de piyesin zaman aşımına uğramış olduğunu göstermektedir.

"Gazebo"

Küçük Sahnede Haldun Dormen topluluğu, Ulvi Urazın kadroya dönüşünü değerlendirmek için, bir Amerikan komedisini sahneye koydu ve başarıyla oynadı. Ama bu basan, aynı sahnenin üstüste kazandığı büyük başarılardan değil. Sebebi de eserin Ulvi Uraz çapında bir komedyenden çok seyirci üzerindeki sevimliliğinden kuvvet alacak bir jön komiğe -meselâ bir Vasfi Rıza Zobuya, bir Erol Günaydına, bir Reşit Gürzapa- ihtiyaç gösteren hafif bir cinayet komedisi olmasındadır.

Piyese adım veren "Gazebo", bir zabıta romanları yazan olan koca ile bir televizyon artisti olan esinin, Nash'ların, Long Island'daki villalarının bahçesine Özene bezene yaptırdıkları mermer bir kameriyedir. Koca, karısının geçmişini kurcalıyarak kendisinden para sızdıran bir şantajcıyı öldürüp kurtulmak istiyor. Cinayeti, yazdığı romanlar için yaptığı gibi, inceden inceye hesaplıyor, provasını bile yapıyor ve sonra, bir gece vakti, "susma hakkı"nı almıya gelen şantajcıyı bir kurşunda yere seriyor,

bahçeye dikmek üzere oldukları "Gazebo" nun açık temelleri altına da kendi eliyle gömüyor. İşte işler de bundan sonra karışıyor: öldürdüğü meğer şantajcı değil de onun tahsildarı imiş. O da tahsil edeceği paraya konmak için asıl şantajcıyı öldürmüşmüş. Şantajcının kasasına el koymak isteyen haydutlar çetesi, Ölü tahsildarın cebinde kalan kasanın anahtarını istemek için romancıyı terletiyorlar.

Sahnedeki oyun

"Gazebo"yu Haldun Dormen, bu tarafını ön plânda tutan, tempolu bir oyunla sahneye koymuş. Ne var ki Ulvi Uraz o "şirinlik"lerin aktörü değil, bir komedyen. Kendisine biraz iğreti gelen rolün, gene de, canlı bir oyunla üstesinden geliyor. Geliyor ama, "iğretilik" de kendini duyurmaktan geri kalmıyor.

Karısı Nell'de Ayfer Feray çok şık, çok zarif, belki de çok hoş, ama o da pek dümdüz oynuyor. Bari o biraz daha kıvrak, daha "şirin" olmıya gayret etse... Eserin en güzel tiplerini emlâk komisyoncusu Mr. Chandler'de Turgut Boralı, Gazebo'-nun temellerini firen duvarcı Mr. Thorpe'da Altan Erbulak, uyanık aile dostu, zeki Savcı Edison'da Yılmaz Gruda ve brocard yelekli Dükde züppe bir çete reisini canlandıran Haldun Dormen çiziyorlar.

SİNEMA

Filmcilik

Amerika : 1961

Bugünkü Amerikan sinemasındaki "yeni"lerin gün ışığına çıkmaları ve çevreyi asıp adlarını dünyaya duyurmaları oyuncu-rejisör John Cassavetes'in filmi "Shadows Gölgeler"-le oldu. "Gölgeler'in rejisörü daha önce genç kuşağın en iyi oyuncuları arasında sayılıyordu. Film, New York geceleri içinde bir zenci ailesinin ve genç bir zencinin süregelen yaşama serüveninden bazı bölümleri anlatmaktadır. Düzenlenmiş bir olaylar dizisinden uzak ve senaryosuz olarak çekilen "Gölgeler" de Cassavetes, büyük bir duygululukla büyük şehiri, büyük şehir insanını dile getirmektedir. Filinin kahramanı derisi beyaza yakın bir melezdir ve derisinin belirsizliği karşısında son derece şaşkındır. Beyazlar arasında mı, yoksa kara derililer arasında mı yaşıyacağını bir türlü keştirememektedir. Sonunda beyazlıkta karar kılar. Beyazın meselelerini kendi meseleleri sayar, bir bir benimser. Gerçekte bu sonu belirsiz bir savaştır. Cassavetes "Gölgeler" inde işte bu sonu belirsiz savaşı ve toplum ortasında kalakalmış yoksul bir kişinin iç ve dış dramım dile getirmektedir.

Geride olanlar

1947 yılındaki Mac Carthysme ceryanıyla suçlandırılıp cezalandırılan "Hollywood Onları" ile Hollywood'da başlayan gerileme 1952-53 yıllarında en yoğun biçimini almıştı. Görüşlerinden caymayan Joseph Losey, Jules Dassin ve Carl Foreman gibileri Avrupaya göçmüşler, daha bir politikacı çıkan Jonh Huston'lar. Fred Zinnemannlar, Robert Rossen'ler mutedilliği seçmişler ve Edward Dmytryk'le Elia Kazan da bildiklerini söyleyip, yakınlarını ele vererek kendilerini temize çıkarmışlardı. Bundan sonrasında Hollywood'da endüstrinin hâkim olmaması için hiç bir sebep kalmıyordu. Toplumsal meselelere tamamiyle sırt dönen ve prodüktörlerin putlaştırıldığı o günlerin Hollywood sineması, saltanatını, önde giden krallarının yaşlanarak ömür törpüsünde iyiden iyiye yıpranmalarına kadar sürdürmüş, fakat sonunda da ayağa düşmekten kurtulamamıştır. Sinemanın karşısına beklenmedik bir anda ve beklenmedik bir güçte çıkan televizyon da Hollywood'lu resmi sinemanın beline vurmuştur. Oyuncular da giderek işi bağımsız prodüktörlüğe dökmüşlerdir. Ayrıca çeşitli ekonomik kolaylıklar dolayısıyla bir yığın pro-düktör ve rejisör da dış ülkelerde film çevirmelerini hızlandırmışlardır. 1960 yılına, gelirken büyük stüdyo imparatorluğu enikonu yıkılmaya başlamıştır. Fakat endüstrinin nasılsa kendilerine kapıyı araladığı 1950 başlarının sağlam rejisörleri Nicholas Ray'ler, Robert Aldrich'ler, Samuel Fuller'ler ve Martin Ritt gibiler de bütün bu gürültü patırtı içinde orta yaşlarını bulmuşlar, yeni birşeyler yapabilme, ortaya koyma gücünden yoksun kalmışlardır, Televizyondan gelme Sidney Lumet, John Frankenheimer, Robert Mulligan gibiler işe

Hollywood dışından, çokluk, New York'tan gelmektedir. Amerikalı "yeniler" bu bağımsızlardır.

Bu bağımsız yenilerin ortaya çıkışında an çok tesirli olanlardan birisi, de, gerekli para bulundukça çıkabilen "Film Culture" dergisidir. Yeniler için bayrağı ilk açan derginin editörü Jonas Mekas olmuş ve yazdığı "Kendimizi Aldatmayalım" başlıklı yasasında "Amerikada biç bir sinema adamı yoktur. Kendi işimizi kendimiz görelim, kimsenin bizim istediklerimizi yerine getirmeye gönlü yok.." sözleriyle çevresini uyandırmaya çalışmıştır. Bu uyarmadan sonra işin başa düştüğünü gören Mekas ve arkadaşları 1957 yılında Edouard de Laurot'un rejisörlüğünde ilk film-

Rogosin'in "Come Back Africa" sından bir sahne

Yeniler hayata başlıyor

yeni olmakla beraber, dar ve çok sınırlı bir «landa televizyon geleneklerine uygun bir anlayıştadırlar. Ünlü "oyuncular - senaryocular - figüranlar ve teknisyenler grevi" Hollywood sineması için ikinci ve çökertici bir darbe olmuştur.

Bu yılın başında

Bugün Hollywood'da Irwin Kershner, Deniş ve Terry Sanders, Paul Stanley, Robert Altman, Paul Wendkoslu gençlerden kurulu bir yeni kuşak çağdaş problemlere daha dinamik ve daha anlayışla bakmaya başlamışlardır. Ama Amerika için asıl önemli olan bunlar değildir. Sinemaseverlerin çalışmalarını ilgiyle takip ettiği asıl ümitverici kişiler,

leri olan "Sunday Junction - Pazar Buluşması" nı çekmeye başladılar. Ekonomik yetersizlikler ve bazı çatışmalar yüzünden film yarılanmadan çevrimi bırakıldı. Ama gerideki öbür sinemaseverler bundan örnek almayı bildiler.

"İşte gerçek sinema budur"

"Film Culture"in editörü Jonaş Mekas "Hayatın Sinemasına Doğru" adlı bir yasasında yenilerin ne yapmak istediklerini enine boyuna açıklamaktadır. Mekas'a göre, çeşitli yaşlardan ve değişik anlayışlardan gelme bu rejisörlerin çevirdikleri bütün filmler çağdaş gerçeğe yönelmiş açık birer göz, açık birer kulaktır. Hepsi de gerçek çevreleri filmlerinde

kullanmaktadırlar. Işık olarak kullandıkları yalnızca tabii ışıktır. Yazılı senaryoya, düzenlenmiş olaylara karşı çıkmışlardır. Filmi uydurmamakta, çevirdikleri sırada nasıllarsa, nasıl duyuyorlarsa sahneyi öylece alıvermektedirler. Böylece, bu yeni sinemacıların başlıca amacı olan "hayatı olanca hürlüğü ve kendinden oluşuyla filme aktarma" gerçekleşmeye doğru hızla yol almaktadır.

filmler

"Gece Yarısı"

"Marty"nin başarılı senaryocusu Paddy Chayefsky. rejisör Delbert Mann'le ortaklaşa çevirdikleri yeni filmleri "Middle of the Night - Gece Yarısı"nda yine eksik kişilerin, Jerry ile Betty -Kim Novak- ve çevresinin hikâyesini söz konusu etmektedir. Filmin baş kişisi Jerry artık yaşlanmış, umudunu ve aşklarım kaybetmiştir. İçten içe yıkıldığının, hayatın gerçekleri karşısında büyük bir yenilgiye uğradığının farkında değildir. Kendince bir dünyam vardır, gündüz yorucu bir işte çalışmakta, benzeri kişilerle serüvenini tamamlamakta ve gecelerini de evde kalmış yaşlı kızkardeşiyle geçirmektedir. Jerry, yaşama ve toplum düzeni içinde önemli yeri olan bir kişi sayılmıyor. Alelade bir adam. İçine dönük ve kapalı. Paddy Chayefsky ile Delbert Mann "Gece Yarısı"nın Jerry'sini önce sınırlandırılmış çevresiyle birlikte veriyorlar. Dünya ile bütün münasebeti yalnızca işi ve onun çevresinde toplanmış yaşlılar grubundan pek öteye gitmiyor. Ama bu çevre, son derece başarılı ve kaim çizgilerle verilmektedir. Jerry'nin arkadaşları yaşlandıkça hâtıralarına daha sıkıca sarılıyorlar, birbirlerinin serüvenleriyle de yine yalandan ilgileniyorlar. Grup arada bir eksiliyor, yaşlı bir arkadaşları ölüyor. O zaman geride kalanlar yaşlandıklarının farkına varıyorlar ama, yine do bunu kabule yanaşmıyorlar. Jerry'nin ortağı -Albert Dekker- bu yaşlılar grubunun tek çizgi dışı kişisidir. Yaşlılığını, parasını küçük sokak kadınlarına yedirerek, onlarla gönlünü eğlendirerek unutmaya çalışıyor. Jerry, arkadaşının yolunda gitmemekle beraber, onun serüveni daha değişik bir açıda gelişecektir.

Betty'nin varlığını duyurması ve kabul ettirmesi önceleri Jerry "yi sıkıyor, tedirgin ediyor, şaşkına çeviriyor. Kızı yerindeki bir kadına tutulması, toplumun birer temsilcisi olan çevresindekilerce hoş karşılanmıyor. Tepkiler, giderek Jerry'nin gücünü ve cesaretini kırıyor. Çevreden yalnızca iki kişi damadı ile *iş* ortağı- anlayış gösterip destekliyorlar. Fakat bu destek ve anlayış, çevrenin öbür üyelerinin Jerry'ye karşı gösterdikleri şiddetli tepkiye karşı koyabilecek güçte değildir. Jerry'lerde bunlar olurken aşağı yukarı aynı tepki Betty'lerde de baş gösteriyor. Anne, kızının baban yaşındaki bir erkekle münasebet kurup sonra bunu evlenmeye kadar vardırmasına razı değildir. Yaş farkı gözetilmeksizin iki insanın birbirlerini sevebileceklerine, kısa süreli de olsa, mutluluğa erişeceklerine inanmamaktadır. Hikayenin her iki kahramanı da bir tereddüt geçirmektedirler.

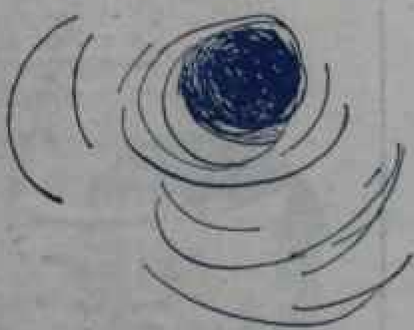
Kara son

Tenessee Williams'ın oyunlarındaki kadın kahramanlarına yaklaşan bir ezilmişlik ve mutluluktan uzak kalmış yalnız kadın örneği Betty, çevrenin baskısıyla bu eksik aşka yavaş yavaş sırt çeviriyor. Jerry'ye de sonunda acı gerçeği açıklıyorlar. Betty onun yaşlılık çağlarının kadım değildir, bu evlilik her ikisini de mutluluğa ulaştırmayacaktır. Jerry, yine de yenilmiyor, ayak diriyor. Yenilmek demek, asıl' korkulu olan gerçeği kabullenmek demektir. O yüzden de evlenmeye karar veriyor. Jerry'nin dünyasında bunlar olup biterken Betty'nin eski kocası -genç ve yakışıklı- çıkageliyor, yeniden evlenmek istediğini açıklıyor. Eski damadım Betty'ye ziyadesiyle yakıştıran anne -Glenda Farrell- aracı oluyor. Betty, evlilikleri süresince kendisine bir gün bile insanca davranmamış, hep dişi yanıyla ilgilenmiş eski kocasını durmadan itiyor ya, hayvan yönü bir ara baskın çıkıyor, karşı koyamayıp yeniliyor. Bir aralar kendisinde herşeye karşı savaşma ve direnme gücünü bulan Jerry, Betty'nin bu yenilişini açıklayışı karşısında yıkıldığım anlıyor, yaşamanın gerçeklerine karşı durmanın sonunda kişiyi yenilgiye götürdüğünü kabullenmek zorunda kalıyor. Geri dönüyor, bu dönüşte yağmuru yemiş, sini sıklam ve yenik bir adamdır. Kendi kendisiyle oturup hesaplamıyor: Yaşlanmış olduğuna, bu çeşit yasak aşklara giden bütün yolları kapanmış bir kişi olduğuna bir türlü inanmak istemiyor.

"Middle of the Night - Gece Yarısı'nın sonu, seyircileri memnun edecek ve Hollywood geleneklerini çiğnemeyecek bir şekilde "happy end'le alınıyor. Aslında Jerry'nin Betty'ye dönmesi ve birbirlerine kavuşmaları mutlu son değil, tam tersi karanlık ve acı bir sondur. Biri yaşlı, biri çok genç iki insan, kısa ömürlü bir mutluluğa kavuşuyorlar ve hikâyeyi bitiriyorlar.

BANKAYA YATIRILMAYIP EVDE SAKLANAN TASARRUFLAR

işlenmiyen... çorak araziye benzer

Türkiye İŞ Bankasına emanet edilen tasarruflar ise % 6,5'a kadar faiz getirir... ayrıca senenin en zengin ikramiyelerini kazandırabilir. 9 Milyon lira tutarındaki 1961 İkramiye Plânının 7 milyonu henüz talihlilerini bekliyor. Yılın ikinci çekilişine katılabilmek için tasarruflarınızı 7 Nisan akşamına kadar Türkiye İŞ Bankasında toplayınız.

İŞ BANKASI, EN FAZLA İKRAMİYE VEREN BANKADIR

Vadesiz hesaplarda her 200 liraya, vadeli hesaplarda her 100 liraya ayrı bir kur'a numarası verilir. Kur'a numaralarınızı keşidelerden 15 gün evvel hesabınızın bulunduğu şubeden öğrenebilirsiniz.

• son para yatırma tarihi: 7 NİSAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

• 7 Haziranda:

15

APARTMAN DAİRESİ

1 adet 100.000 TL
25 adet 5.000 TL
25 adet 1.000 TL

ve 1800 adet çeşitli para ikramiyeleri